

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 7

BEOGRAD 1938 GODINE

KNJIGA 3

XX REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 25 FEBRUARA 1938 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK

STEVAN ĆIRIĆ

i

POTPRETSEDNICI:

FRANJO MARKIĆ i RADISAV VUČETIĆ

SEKRETAR

STOJADIN DIMITRIJEVIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Ministar unutrašnjih poslova i zastupnik Predsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova **dr. Anton Korošec**, Ministar pravde **Milan Simonović**, Ministar poljoprivrede **Svetozar Stanković**, Ministar finansija **Dušan Letica**, Ministar bez portfelja **Vojislav V. Đorđević**, Ministar bez portfelja **dr. Niko Novaković**.

POČETAK U 9 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XIX redovnog sastanka;

2 — Saopštenje o podnošenju interpelacija narodnih poslanika: Dr. Živojina Popovića na Ministra saobraćaja o osiguranju železničke pruge kod Čuprije od izliva reke Velika Morava, i usvajanje prvenstva; Velimira Jojića na Ministra pravde o uređenju našeg groblja kod Skadra i u Albaniji, i o izdavanju jedne spomenice u koju bi ušla imena svih palih oko Skadra i u Albaniji od 1912 do 1916 godine, i usvajanje prvenstva; dr. Sulejmana Hafizadića na Ministra finansija o prijavljivanju dubioznih dugova kod filijale Prve hrvatske štedionice u Travniku Agrarnoj banci kao zemljoradničkih, koje je prijave činio Hasan Cerić, tadašnji direktor štedionice i sadašnji zamenik direktora filijale Agrarne banke u Sarajevu, i usvajanje prvenstva;

3 — Saopštenje izveštaja Ministra šuma i rudnika o odgovoru na interpelacije narodnih poslanika;

4 — Saopštenje da narodni poslanici: Čedomir Zaharić, Ugrin Joksimović i Petar Bogavac podnose ostavke na poslanički mandat, pošto su na izborima od 6 februara o. g. izabrani za senatore.

Govornici: Vojislav Lazić (primedba na zapisnik), Predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić (odgovor na primedbu

na zapisnik), sekretar Stojadin Dimitrijević (odgovor na primedbu na zapisnik), zastupnik Ministra saobraćaja, Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković, Ministar pravde Milan Simonović, Ministar finansija Dušan Letica.

Dnevni red: Pretres u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu;

1 — Pretres i usvajanje budžeta rashoda — I razdeo — Vrhovna državna uprava.

Govornici: Milan Vukićević, Ministar finansija Dušan Letica, Mita Dimitrijević, Predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić (četiri puta), izvestilac većine dr. Časlav Nikitović.

2 — Pretres i usvajanje budžeta rashoda — II razdeo — Penzije i invalidske potpore;

3 — Pretres i usvajanje budžeta rashoda — III razdeo — Državni dugovi;

Govornici: Ministar finansija Dušan Letica (dva puta), Vojislav Lazić, Radisav Vučetić, dr. Dragoljub Jevremović, Đorđe Jevtić, Predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić (šest puta), izvestilac većine dr. Časlav Nikitović (dva puta).

4 — Pretres budžeta rashoda — IV razdeo — Ministarstvo pravde.

Govornici: Ministar pravde Milan Simonović, dr. Milovan Grba, dr. Vojislav Došen, Vojislav Lazić, Mita Dimitri-

jević, Potpredsednik Narodne skupštine Franjo Markić (četiri puta), Aleksandar Dačić, dr. Milan Stijić, Potpredsednik Narodne skupštine Radisav Vučetić (tri puta).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, imam čast otvoriti XX redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. Stojadina Dimitrijevića da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar Stojadin Dimitrijević pročita zapisnik XIX redovnog sastanka.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (*Vojislav Lazić:* Molim za reč!)

Reč ima narodni poslanik g. Vojislav Lazić.

Vojislav Lazić: Gospodo narodni poslanici, kod čitanja ovog zapisnika ja moram da se zapitam da li uopšte opozicija može da učestvuje u ma kakvom radu u ovome Parlamentu, pa čak i u radu primanja zapisnika. A zašto, gospodo? Zato što se ne dozvoljava da se ni jedna jedina reč koju opozicija u ovom Domu izgovori pusti u javnosti. Zato vam je dokaz jučerašnja sednica. Pročitajte sve naše novine i videćete da je apsolutno dozvoljeno da se u našoj štampi kaže sve ono što ide na štetu opozicije i, gospodo, na dugo i na široko...

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, to nema veze sa zapisnikom, to nije primedba na zapisnik!

Vojislav Lazić (nastavlja): Jeste!

Pretsednik Stevan Ćirić: To nije primedba na zapisnik i ja Vas molim da šidete sa govornice!

Vojislav Lazić (nastavlja): Ima primedbe jer na taj način opozicija ne samo što ne može da učestvuje u radu, nego na taj način ne može da učestvuje ni u primanju ovakvog zapisnika kakav se ovde pročitao.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, primedbe na zapisnik, kao što vidite, nije bilo i nema o čemu Narodna skupština da rešava. Ali imamo sada jedan redak slučaj, kada Predsednik mora da stavi primedbu na zapisnik. Zapisnik po Zakonu o poslovnom redu sastavlja sekretar i Predsednik nema nikakva posla sa pravljenjem zapisnika. Prema tome ja ga i ne čitam pre nego što se pročita pred samom Narodnom skupštinom. U zapisniku se potkrala jedna pogreška. Zapisnik tvrdi da sam ja prekinuo sednicu po § 106 Zakona o poslovnom redu, a ja nisam tako prekinuo sednicu, jer § 106 Zakona o poslovnom redu Predsedniku naređuje da prvo opomene Narodnu skupštinu da se utiša. Međutim, ja nisam opomenuo Narodnu skupštinu na to da ću sednicu prekinuti, i prema tome u ovom slučaju nisam želeo postupiti po § 106 Zakona o poslovnom redu, nego sam samo u jednom momentu, kada sam smatrao to za oportuno, bez ikakve naročite izjave prosto prekinuo sednicu. To želim da uđe u zapisnik i da se zapisnik u tom pogledu popravi.

Gospodin sekretar ima da se izjasni da li prima ovu primedbu. Ja pretpostavljam da g. sekretar može biti nije čuo, pa čak ni sama gospoda stenografi kako sam prekinuo sednicu. Ali vidim da se kolege sećaju da sam ja ovako postupio. (Odobranje).

Sekretar Stojadin Dimitrijević: Primam primedbu Gospodina Predsednika na zapisnik i ispraviću ga u tome smislu.

Pretsednik Stevan Ćirić: Pošto g. sekretar prima primedbu na zapisnik, prima li Narodna skupština?

(Primal!) Objavljujem da je zapisnik primljen sa ovom primedbom.

Izvolite čuti interpelacije za koje se traži prvenstvo.

Sekretar Dragomir Stojadinović (saopštava): G. dr. Živojin Popović, narodni poslanik, upućuje interpelaciju na G. Ministra saobraćaja o osiguranju železničke pruge kod Čuprije od izliva reke Velike Morave i traži da joj se prizna prvenstvo. (Vidi prilog)

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima reč zastupnik Ministra saobraćaja, Ministar poljoprivrede g. Svetozar Stanković da se izjasni o traženom prvenstvu.

Zastupnik Ministra saobraćaja, Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Gospodo narodni poslanici, primam prvenstvo za ovu interpelaciju.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština traženo prvenstvo? (Primal!) Objavljujem da je priznato prvenstvo ovoj interpelaciji. Izvolite čuti dalje.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): G. Velimir Jojić, narodni poslanik, upućuje interpelaciju na g. Ministra pravde o uređenju našega groblja kod Skadra i u Albaniji, i o izdavanju jedne spomenice, u koju bi ušla imena svih palih oko Skadra i u Albaniji od 1912 do 1916 godine i traži da joj se prizna prvenstvo. (Vidi prilog)

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima Ministar pravde g. Milan Simonović da se izjasni o traženom prvenstvu.

Ministar pravde Milan Simonović: Izjavljujem da primam traženo prvenstvo za ovu interpelaciju.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština traženo prvenstvo? (Primal!). Objavljujem da je priznato prvenstvo ovoj interpelaciji.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): G. Dr. Sulejman Hafizadić, narodni poslanik, upućuje interpelaciju na G. Ministra finansija o prijavljivanju dubioznih dugova kod filijale Prve hrvatske štedionice u Travniku Agrarnoj banci kao zemljoradničkih, koje je prijave činio Hasan Cerić, tadašnji direktor štedionice i sadašnji zamenik direktora filijale Agrarne banke u Sarajevu, i traži da joj se prizna prvenstvo. (Vidi prilog).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima Ministar finansija g. Dušan Letica da se izjasni o traženom prvenstvu.

Ministar finansija Dušan Letica: Čast mi je izjaviti, da primam traženo prvenstvo za ovu interpelaciju.

Pretsednik Stevan Ćirić: G. Ministar finansija prima prvenstvo. Prima li Narodna skupština? (Primal!) Objavljujem da je priznato prvenstvo ovoj interpelaciji.

Sve pročitane interpelacije biće upućene nadležnim g. g. Ministrima.

Izvolite čuti izveštaje g. g. Ministara.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): G. Ministar šuma i rudnika izveštava, da će na interpelaciju g. Velimira Jojića o regulisanju rečica u opština streečkoj i novoselskoj odgovoriti čim se stavi na dnevni red.

Pretsednik Stevan Ćirić: Pročitani izveštaj G. Ministra šuma i rudnika uzima se na znanje,

Izvolite čuti ostavke g. g. narodnih poslanika na poslanički mandat.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): G. Čedomir Zaharić podnosi ostavku na poslanički mandat, pošto je na izborima od 6 februara ove godine izabran za senatora; G. Ugrin Joksimović podnosi ostavku na poslanički mandat, pošto je na izborima od 6 februara izabran za senatora G. Petar Bogavac podnosi ostavku na poslanički mandat, pošto je na izborima od 6 februara izabran za senatora.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ove ostavke biće upućene Verifikacionom odboru. Gospodo, prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je: Pretres u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to: I razdeo — Vrhovna državna uprava.

Reč ima narodni poslanik g. Milan Vukićević.

Милан Вукићевић: Господо народни посланици, Краљевска влада, долазећи на управу земаљску, у својој декларацији изјавила је, да ће сву своју пажњу поклонити, да се прилике у земљи среде, јер их је она, као што вели, нашла несређене. У том правцу Краљевска влада предузимала је извесне мере, али те мере нису задовољиле оно, што је било најглавније да се задовољи, а то је нису донети потребни закони, на начин, како је то Уставом предвиђено, да би се прилике, које нису биле сређене, средиле. Уредбама са законском снагом, којима оперише Краљевска влада, не могу се те несређене прилике у земљи средити. Зато је потребно да се донесу закони, којима ће се осигурати правни поредак у земљи и правни ред.

Господо, ја ћу говорити о Врховној државној управи, коју сачињавају на првоме месту Државни савет и Главна контрола. Главна контрола је, господо, врховни рачунски суд; а Државни савет врховни административни суд.

И једна и друга институција спадају у ред судова, и једној и другој по Уставу је загарантована независност и сталност судска. По Уставу земаљском та сталност судијска настала је после 5 година од дана ступања на снагу Устава од 1931 године. То произлази из прелазног наређења у Уставу, на име чл. 119 Устава, који гласи овако: „Одредбе члана 101 Устава неће се примењивати за време од 5 година од дана ступања у живот овога Устава“. Када је прошло 5 година, онда је извршен избор судија и сматра се да од тога дана постоји судијска независност. Закон о судијама није донесен и ако је то било потребно да се донесе много раније него што је ступио на снагу члан 101 Устава. Законски пројекат постоји и на њему се нешто радило, али до данас није поднет Народној скупштини. Ступањем на снагу чл. 101 Устава ступила је на снагу независност судијска код свих институција судске природе. Међутим, као што знамо, и као што сам имао прилике да говорим у начелној дебати, тако данас не стоји у ствари. Указом се постављају чланови Главне контроле, пензионису итд. а тако исто и државни саветници, а то све не би смело да буде. Члан 101 Устава признаје и тим судећим институцијама судијску независност. Члан 118 Устава тумачи се погрешно. По члану 118 Устава, који долази у главу прелазних наређења, „сви постојећи закони

сем Закона о Краљевској власти и Врховној државној управи од 6 јануара 1929 године, остају на снази док се редовним путем не измене или укину.“

Господо, потребни закони нису донети, али зато постоји један основни закон, а то јест Устав, који предвиђа за све судске институције сталност. Не може Устав да зависи од закона који нису донесени. Међутим независност свију судова постоји од онога дана када је ступио на снагу члан 101 Устава. Зашто се није донео закон? То је ствар за коју носи одговорност Краљевска влада. Јер, у закључној одредби Устава на име чл. 119, стоји: „О извршењу овога Устава стараће се Претседник Министарског савета и сви Министри“. Што се тиче Главне контроле и Државног савета, дужност је била Претседника Министарског савета да се стара да се донесу потребни закони како би се делокруг њиховог рада, и остало што је потребно, саобразили Уставу.

Од дана ступања на снагу Устава па до данас прошло је скоро седам година и за тих седам година није се успело да се донесу потребни закони и саобразе Уставу. Међутим најпреча дужност Краљевске владе, односно одговорног Министра била је да то уради и да законе саобрази Уставу. Данас се ради по законима од 7 јануара 1929 године, онима који су донети за време када није постојао Устав. Дакле код постојећег Устава још увек се противно Уставу управља. Ја, господо, сматрам да ступањем на снагу члана 101 Устава ступила је на снагу и независност за Главну контролу и за државне саветнике, односно и за њихове претседнике. Претседник и чланови Државног савета се постављају саобразно чл. 99 Устава; а претседника Главне контроле саобразно чл. 107 тачци 2 Устава бира Народна скупштина из дуплог броја кандидата које предлаже односно које бира Државни савет. Међутим пре неки дан био је случај да је један чиновник Главне контроле постављен за члана Главне контроле, указом по предлогу Претседника владе. Значи, да се није водило рачуна о одредбама Устава у § 107.

Као што је познато, данас влада свуда партијски утицај и он је се увукао у судове како судеће тако и административне, а и свуда. Да би се једанпут дошло до судова који ће судити само по закону и по Уставу без обзира на партије и партијске страсти, потребно је, господо, да се поштују одредбе Устава, јер Устав гарантује судијску независност и сталност. Код судијске сталности већа је гаранција да судије неће бити под утицајем партијских људи са стране, као што се то дешава данас. Када би било правога реда и поретка тј. када би било потребних закона који су за то да уведу тај правни ред и поредак, много што-шта у нашој држави било би боље. Овако видимо на све стране један правни неред који тешко погађа нашу земљу. Ако је реч о извршној власти која наплаћује порезу, ту видите бескрупулозан поступак према нашем народу, према нашим сељацима, а то не би смело да буде када би било правога реда и поретка. Дешава се да један извршилац за дужну порезу испреже волове из плуга за егзекутивну наплату. То не би смело да буде. Таком једном дужнику извршне, егзекутивне власти, имале би да узму у попис те волове и оставе му известан рок у коме би имао да плати дуг, па ако не плати у остављеном му року, онда

да се изложе продаји. Међутим, они воде одмах волове. Тако је било и приликом жетве, са једним дужником, коме је за време вршаја обустављен рад вршалице док не плати дужну рату порезе. Са једним бициклом, који се тим превозним сретством служило између села и вароши, узели су му извршни орган бицикл док не плати порез. (Министар финансија Душан Летица: То су само спорадични случајеви, то није правило, немојте да их генерализуете!)

Господо, тачно је ово што сам изнео, и то је врло жалосно. Ја износим чињенице. (Министар финансија Душан Летица: Ја Вас молим, немојте да уопштавате спорадичне случајеве!)

Има, господо, случајева да су несаслушани људи осуђени од стране пореских власти. По Уставу не може нико бити осуђен без саслушања. Постоји један поступак код тих фискалних ствари који се мора поштовати, а међутим дешава се да се каже кад неко не дође: није дошао и одмах га осуде. То не сме да буде у једној земљи где има правног реда и поретка и, зато је неопходно потребно да се у нашој земљи заведу правни ред и поредак. У нашем врховном рачунском суду, Главној контроли не постоји правни ред. Зар се може говорити о правном реду кад у Финансиском закону још постоји одредба да шефови и рачуноиспитачи Месних контрола могу примати награде за рад код надлештава код којих су постављени. У чл. 73 тач. 3 Финансиског закона за 1938/39, каже се: Шефовима и рачуноиспитачима месних контрола не може се без одобрења опште седнице Главне контроле исплаћивати никаква награда за рад код надлештава код којих су постављени". Какве награде, господо? То су чиновници који су плаћени за свој рад. О овим наградама ја сам говорио и прошли пут па од тога видим да није било ништа. Господин Министар није хтео да прими одредбу да се ове награде сасвим укину. Ово, господо, служи као рђав пример осталим чиновницима, нарочито стога што су чиновници Главне контроле позвани да врше рачунску службу над одговорним наредбодавцима и рачунополагачима, и да контролишу њихов рачунски рад. Ја протестујем против давања награде чиновницима за њихов службени рад. Ту је г. Министар финансија који је такође бивши чиновник и нека он каже: да ли би он примио какву награду за свој чиновнички рад, и да не би сматрао за увреду кад би му ко неку награду понудио. Те награде шефовима одобравају се у Главној контроли, а награде за преглед завршних рачуна не добијају они који врше ове прегледе, већ се уносе у касу Главне контроле па потом деле између свију. Ја сам сматрао за нужно да ово питање покренем и овога пута. Господо, давање награда, односно поклона чиновницима уопште казни се и по закону о сузбијању злоупотреба у службеној дужности, на име §-ом 384 који прописује: да ће државни службеник који захтева или прими какав поклон, да изврши или не изврши какву службену радњу бити кажњен строгим затвором.

Господо, када би то долазило одоздо ја се не бих чудило, али кад то долази одозго, ја морам да протестујем против тога. Примање награда није ништа друго него давање поклона, међутим и по Закону о чиновницима овакве ствари кажњавају се дисциплински; а по Закону о сузбијању злоупотреба у службеној дужности, то се ка-

жњава затвором. Ја молим господина Министра да узме у обзир ове законске одредбе, и да онако као што се поступа према свима чиновницима, поступи и према чиновницима Главне контроле, који имају по званичној дужности задатак да воде контролу над свима буџетским издацима, и да пазе да се буџетски кредити, и други, не врше противно закону. Господо, не би било оволиких злоупотреба да је Главна контрола настала да њени органи не примају награде, јер би тада били много енергичнији у својој дужности, а може се рећи и пажљивији при давању виза за поједине буџетске исплате.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ја smatram за потребно да uzmem у заштиту један тако visoki чиновнички forum као што су članovi Главне контроле. Ви сте teško, bez podataka, optužili članove Главне контроле и ја Вас molim да obratite на то своју pažnju.

Милан Вукићевић (наставља): Ја сам био члан Главне контроле и ја то знам.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ја odbijam то и не могу да primim да се тако sumnjiče članovi Главне контроле bez ikakvih podataka.

Милан Вукићевић (наставља): Ја, господо, не био имао више ништа да кажем у погледу ове две институције — Главне контроле и Државног савета, сем то да су сва досадашња постављења чланова Државног савета и Главне контроле, после ступања на снагу чл. 101 Устава неправилна. Главна контрола то је требала да зна, јер је она надлежна да цени законитост и уставност указа о постављењу чланова а она у овом случају то није учинила.

Ја се сећам, за време рата, на Крфу, један виши чиновник Министарства финансија, постављен је указом за члана Главне контроле. Јавио се тадашњем вршиоцу дужности Претседника Главне контроле, а овај му је одговорио, да не може бити уведен у дужност и постати члан Главне контроле, јер се не може дозволити да неко постане указом члан Главне контроле, кога није изабрала Народна скупштина. И, господо, тадашњи претседник владе покојни Никола Пашић усвојио је овај разлог.

Ја молим да се ове моје опаске приме на знање и да се по њима учини шта треба. Гласају против. (Одобравање и пљескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima Ministar finansija g. Dušan Letica.

Министар финансија Душан Летица: Господо народни посланици, у вези са овом изјавом г. Вукићевића, да чланови Главне контроле, вршећи своју рачунско-контролну службу, гледају кроз прсте државној администрацији у актима која им она подноси на одобрење, ја морам да се од те тврдње оградим.

Ја нарочито подвлачим овде да је Главна контрола сваке године, где год опази да нешто није у сагласности са законом, одбијала да даје своје визе и да она те случајеве износи стално и редовно пред Народну скупштину.

Ти случајеви за ових последњих годину дана изнети су сви и приказани у државном завршном рачуну.

Према томе, господо, Главна контрола поступа у вршењу своје дужности тачно, коректно, онако

како закон прописује (Милан Вукићевић: Нећете ми дати реч да објасним ово питање?)

Pretsednik Stevan Ćirić: Ne nalazim za potrebno. (Milan Vukićević: Ja sam kazao da završni računi nisu tačni! — *Ministar finansija Dušan Letica:* Da gledaju kroz prste, to ste kazali! — *Milan Vukićević:* Jestel)

Reč ima narodni poslanik g. Mita Dimitrijević.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, буџетска дебата није само битка него и сарадња левике и деснице, и што више има лојалности с једне и друге стране, толико више добра за народ од тога има.

Нарочито када се пређе у претрес у појединостама. Јер претрес у појединостама предлога буџета има за циљ, да поједине буџетске партије подвргне појединачној свестраној критици, да утврди њихову основаност, већу или мању, никакву. Главни је циљ свагда било, када се дебатовало у појединостама, брисати поједине расходе, ако су неосновани, и кад се доказима утврди да су неосновани, или довести их до праве висине и смањити их.

У Финансијском одбору, приликом претреса буџета, ми смо узалуд покушавали, као што знате, да дође до неког смањења и тим смањењем да се олакша народу претерано тежак буџет, који се ове године с повишењем од 1200 милиона пење више од 13 милијарди динара.

Господо, није то лако утврдити размер просперитета и оптерећења. Није се родио такав научник, који ће ни 50 постотно да погоди да ли просперитет дуже или краће траје и да ли даје народу, да поднесе све буџетске терете.

Зато дискусија у појединостама има — бар таква је била наша пракса раније, пре 1929 године — за циљ да се увек тражи могућност и смањења. Рекао сам, да поред свих наших напора и аргументација није у Финансијском одбору, на наше тражење могло доћи до каквог смањења буџетских терета. Ако ми са левике истичемо потребу смањења буџетских позиција, не треба мислити да долази то само од наше опозиције, бар са моје стране не. То је за време ранијих скупштина, за време Владе нашег вође Николе Пашића, Стојана Протића, и раније за време Пачуа, била редовна пракса, никада није изашао буџет из Скупштине без извесног видног смањења, како би народ видео да се не иде за тим, да Народна скупштина прима буџет од корица до корица. Међутим, сада у ово време без суверене народне контроле у Скупштини, зацарила се навика да десница брани буџет од сваке штедње и уштеде, као да је у томе питању престиж владине деснице ако се буџет не прими од корица до корица, без иједне измене.

И г. Министар финансија, треба рећи правду, приликом састављања буџета није био у стању да одбрани буџет од сувишних захтева својих колега. Он је то лојално и искрено рекао, да поред многих убеђивања није могао да убеди поједине своје колеге да би требало постављати мање захтева, који оптерећују буџет, или своје захтеве свести на праву меру. Тако је неуспехом борбе и отпора и самога Министра, штедња избачена из праксе буџетирања. То је један порок, то није само једна грешка, то је порок који се чврсто успоставио и који се неће лако одбацити, и тако неће

никако бити могућности, да се уведе штедња као нужна потребна пракса у државном буџетирању.

Господо, сваки од министара, не узимајући у обзир потребу штедње, истицао је сваки за себе своје социјалне претеране потребе, а није знао концентрисати те потребе на једну стварност. У таквој борби г. Министар финансија, поред све очајне борбе, увек је, на жалост, остао, побеђен! А побеђен је тиме, што није могао успети, да убеђи своје колеге, да не треба да излазе са претераним финансијским захтевима и да на тим захтевима не инстистирају до краја. (*Министар финансија Душан Летица:* Ја мислим да сам баш успео у томе!) Нисте, господине Министре! Сами сте какази, и ми смо Вас поздравили, а казали сте да и поред свих Ваших убеђивања... (*Министар финансија Душан Летица:* Ја сам казао да сам успео!). . . . не, казали сте, да нисте успели, јер под тим финансијским захтевом појединих министара буџет, по Вашим речима, замало што није прешао и 14 милијарди.

У тој борби — ја сам увек лојалан на говорици и сматрам са пуно савести ово место, иако наше речи због цензуре не иду у јавност, већ се разбијају испод бисте нашег неумрлог Вође Пашића о мраморне зидове. Али ће ипак остати нешто записано, а то је да одавде с овог места бранимо штедњу. Отпор г. Министра био је све слабији уколико је ауторитет појединих министара био већи или мањи.

Господо, тако се у буџетирању погазила штедња, и тако се наставило до краја. Министри с јачим ауторитетом грабили су највише. У томе, мора се признати, пострадали су највише они ресори, који су за народ најважнији. Добро је што седи овде господин Министар пољопривреде. Признајемо да је Министарство пољопривреде највише настрадало у погледу висине буџета. (*Министру пољопривреде г. Светозару Станковићу* прилази посланик Љубомир Јовановић и разговара).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslaniče, molim Vas da ne govorite sa g. Ministrom poljoprivrede pošto baš sada gospodin govornik spominje njega u svome govoru, pa je potrebno da g. Ministar to čuje.

Мита Димитријевић (наставља): Господо, буџет Министарства пољопривреде тако је мален, ја нећу овде да се упуштам у цифарски део, да је потребно да га ми овде што више подигнемо и повећамо, како би одговарао потребама народа.

Разгледајмо сад буџет Врховне државне управе. Мора се признати да у глави 1, где се говори о Круни и у глави 2, где се говори о Краљевском Намесништву, нема повећања. То су једине две главе у овом буџету, где нема уопште повећања, мада би можда прилике то изискивале. (*Мирко Урошевић* упада у реч). Тути, Мирко, сад смо се бар умирили.

Трећа глава Врховне државне управе, Народно Претставништво видимо, да има повећања. Видимо да се буџети Сената и Народне скупштине повећавају. Буџет Сената повећан је са 1 милион и 750 хиљада динара, што износи 15 милиона 195 хиљада динара, а буџет Скупштине повећан је за 1 милион и 802 хиљаде динара, тако да ће нови буџет Народне скупштине износити 64 милиона и 300 хиљада динара.

Признајем да је прелаз у велелепну нову зграду изискивао потребе да се буџет Народне скупштине нешто повећа, али ми смо сада већ при крају свих тих потреба за довршење зграде. Зграда је добра, лепа и дивна и нека би Бог дао само да у ову зграду уђе народ као потпуно суверен. Да уђе са пуном сувереном влашћу, и са таквим Уставом да Круна и народ деле, како захтевају прави интереси монархије, суверену власт у корист народа и државе.

Господо, све се ствари регулисавају мало по мало. Ето, регулисало се питање Конкордата, регулисало се јер се видело где је истина, па у име Бога, мислим да нико против тога нема, регулисаће се и питање промене Устава.

Господо, ви добро разумете шта ја говорим и треба да знате да ја ништа не кажем до само истину и, не руководим се ситним обзирима, и врло ми је жао, кад се са ваше стране по неко руководи и таквим ситничарством и подметањем. Ја тражим праву Уставну монархију с поделом суверене власти између Круне и народа.

Прелазим сад на буџет Претседништва владе. У састав буџета Претседништва владе улази сада и буџет Централног пресбира. И говорићу о томе нарочито. Ја не улазим у цифарски део буџета који се односи на Централни пресбиро. Хоћу начелно да говорим о томе. Јавност не види јасно шта ради Централни пресбиро, и колико он успева у иностранству. Ја који читам стране листове на неколико језика не видим много дејство Централног пресбира у иностранству. Једно је свакако сигурно, а то је да је Централни пресбиро изгубио поверење у иностраној штампи. Потпис А. А. — Агенција Авала — не даје стопроцентну веродостојност, па често и никакву. У нашој јавности вести са потписом А. А. не узимају се озбиљно. А зашто? Зато што нема слободне штампе у нашој земљи, и зато што сва јавност зна да цензура у нашој штампи суверено дејствује у свима правцима.

Да, господо! Цензура по најстрожијој наредби не даје да се помоли ни зрачак истине. Цензура је у рукама не само неодговорних људи, него је у рукама неинтелигентних, неспособних људи и са мало културног и сваког научног знања. Ја то трдим. Ако бисте ви сами отишли па затражили квалификације тих људи из цензуре, видели бисте ко су они и шта су. Несвршени људи! Без квалификација! И тако најдубље и најлепше мисли, које се јављају кроз штампу, они цензуришу, ти и такви људи! Цензура је у рукама неинтелигентних, некултурних и глупих људи! И они одлучују шта у штампи може изаћи! Али они знају само једно: гушити сваку слободну реч, сваку напредну мисао! Ту жандарску дужност није тешко вршити!

Наша цензура у иностранству, прославила се забраном „Мики Мауса“. Сатиричан смех је то изазвало у јавности целог света. Кад би читали шта о томе доноси „Нјујоршки Тајмс“, Бога ми, то би испала не само сатира која тера на смех, него сатира која тера и на стид!

Дејство цензуре убитачно је, господо, у свима правцима. Цензура убија истину, а истина је основа света. Цензура убија слободу, а слобода је једини ослонац света. Али, знајте, цензура убија поверење и у сваку штампану реч од стране Владе. Цензура чини, да се наша јавност тако страшно одаје чи-

тању и тражењу тајних летака, чијом се садржином потхрањује и борбено крепи и снажи дух нашег народа. Јавност верује садржини једног најкраћег летка, а не верује километарским званичним и владиним извештајима. И то је дејство цензуре! Знајте! Јер се цензуром угушује и најмањи глас слободне речи. И зато народ не верује свему другом што Влада саопштава. Неповерење је одговор народа на цензуру. И народ има та права. Али цензура има још једно фатално дејство. Она, као зла, болесна и кужна атмосфера, својим тако дугим трајањем, убија органски дух у нашем народу. Цензура убија слободан дух као јаки мраз расцветало воће, који је тако величанствено створио све ово велико. Овај режим и цензура убија слободни, демократски дух у нашем народу, онај величанствени дух слободе, који је у нашем народу створио све велико, који је учинио да сваки српски слободан грађанин постане још већи борац за отаџбину. Јер је осећао да се бори за своју слободну Домовину. Чујте и знајте: Слободни дух је увек стваралачки.

Народни слободни дух не жали жртве како за своја грађанска права тако и за отаџбину. Као потврду испричаћу ово: Путовао сам аутом по Словенији. Ишао сам за Птуј. Ту сам на путу спазио једног сељака, по ношњи видим Шумадинац. Ишао је пешке, а на рамену имао шарену шумадијску торбу. Зауставио сам аутомобил и питам га: куда иде? А он рече: „Ама господине идем у тај Птуј и путуј путуј — никако да дођем до њега“. Тада смо га узели у наш аутомобил. Причао нам је да иде сину војнику. Носи му шумадијске јабуке. Доведосмо га до логора. Кад сину и осталим војницима подели јабуке, обрати се мени, па ми рече гледајући у даљину: Јесам ли дошао близу наше границе?“ Рекох му: „Близу си. За 3—4 сата смо до Беча!“ А он усклику, скиде капу и прекрсти се „Хвала ти, Боже, да сам доведе дошао! Не жалим, Бог да га прости, што ми је један син погинуо за овако велику државу!“ Овај наш сељак однегован у слободи, схватио је целу државу као своју њиву. То је, господо, дејство слободе!

А како је сад? Шта се сад ради?

Господо, убија се слобода духа у народу. Сужава се, као што свака тортура чини, сужава се васпитни ниво слободног духа. Цензура убија у народу развој здравог и слободоумног духа и чини да наше поколење држи у мраку, чини да се испред очију целог народа замагле светли хоризонти. Али у том успети ипак неће. Светлији су хоризонти слободоумља од сваке цензуре!

Али, најзад, да кажем још нешто. Цензура убија и новинарство као такво. Колико дивних интелегенција има међу нашим младим културним људима новинарима, који се с љубављу и с високом културом предају новинарству, и колико дивних талената! Ја сам читао по неке ствари у нашим новинама, изван политике писане са толико талената да би могле бити публиковане у европској највећој штампи. Питао сам: Зашто пишете тако много о криминалитету? Одговарају: Јер нам се друго не даје. А какав би се снажан културни дух наших младих новинара и књижевника показао у могућности слободног сјајног изражаја, у могућности изражаја слободоумних идеја и схватања! Колико би од тога користи било и за народ! Али

управљачи наоружани цензуром нека знају и ово: Цензура не успева свуда! Њена власт и дејство разбија се о непробојне редове нашег друштва, нарочито омладине. Цензура не успева код наше интелегентне омладине! Никако не успева! Ту се показује непробојни отпор против сваке цензуре. Баш насупрот цензуре, дух наше интелектуалне омладине иде изнад и преко цензуре. Баш у борби и насупрот мрачне цензуре дух омладине пење се врло високо и дух наше омладине иде до највиших моралних и интелектуалних висина, а њена реч и њен глас са орловских висина постају громовито јаки и биће ускоро громовито још јачи. Дух се не даје спутати и угњетавати никаквом цензуром. То је једна историјска истина толико пута потврђена.

Господо, апел није потребан, јер је узалудно позивати Владу да скине цензуру. Они то примају на шалвив начин, и слободним редакцијама кажу: „Па добро, не морате доносити на цензуру!” — Јесте, али ако се не донесе на цензуру, то је разлог да се одмах лист забрањује. Није питање цензуре само по себи; питање је слободног закона о штампи или, боље рећи, закона о слободној штампи. Верујте, господо, ако би дошао Закон о слободној штампи, верујте да би то било олакшање за сваку ситуацију. Ја нисам од оних људи који, држећи се у опозицији према једној Влади, желим да се и земљи деси зло! И ја вас уверавам да је било слободне штампе за време конкордатских мука и невоља, да је народ био тачно обавештаван, да се глас народног гнева чуо у слободној штампи, не би Влада чула народни протест у Крагујевцу кад народ, сабравши се да испољи свој гнев против Владе, узима змију и баца ту змију на балкон. И Министар бежи испред тог гнева! (Одобравање на левици). Господо, није ми стало до лепих речи или до неког стилског причања, не, господо, нико од вас и на десници кад се нађемо очи у очи, нико од вас неће порећи да слободна штампа чини олакшање, велико олакшање у свима правцима.

Господо, сад о кредиту Централног пресби-роа! Куда се троши кредит Централног пресби-роа? Једним делом на послове те институције, једним делом на особље а једним делом и на партиску штампу. Троши се, још како се троши! Ми имамо неколико таквих партијских штампаних књига и овде у Скупштини. Ово што говорим упућујем г. Претседнику скупштине. Видео сам камаре наштампаних књига о Конкордату. Стоје тамо, пред библиотеком скупштинском. То су књиге са говорима извесних чланова са деснице. Господо, чему служе те камаре пропадих књига? Почистите то, ако Бога знате, баците сместа, уништите те књиге! Јер се и Влада сад одриче тих књига! То није потребно. Баците, спалите те књиге.

Господо, има једна ствар која мене необично интересује овде. То је било приликом путовања г. Стојадиновића, и ми смо о том читали у немачким новинама много више. Писано је да је створена нека антанта штампе између Југославије и Немачке. Речено је да је то антанта наше штампе са национал-социјалистичком штампом. Господо, наша је земља толико лојална била у односу према свакој земљи и штампи да ми нисмо досад имали никакве антантае штампе са енглеском, фран-

цуском нити са другим штампама, па ни са чехословачком штампом нити којом било. Ја се сада питам шта садржи тај споразум о штампи између Југославије и Немачке? Да ли тај споразум садржи да ми досад нисмо били коректни једна према другима? Ако је то онда би то био један велики прекор од стране Немачке, ако би се рекло да наша штампа није коректна. Па чему је потребна та антанта штампе, и чему она служи? Да ли је то импоратација, уношење национал-социјалистичких мисли у Југославији? Јер у Берлину влада мишљење да они треба да шире своју не само хегемонију економску, него и духовну. И ако би то била антанта штампе да се преносе поједине национал-социјалистичке мисли, поједини национал-социјалистички, онда ми, господо, отварамо пут једној опасној пропаганди, и ја ћу бити врло задовољан ако ме г. Министар иностраних послова и Претседник владе у томе умири да се овде не ради ни о каквој тајној импоратацији. (Обраћајући се Претседнику скупштине): Да ли дозвољавате, господине Претседниче, да овом приликом говорим и о инвалидима. Ја мислим да би то било згодније и да би било брже свршено.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ја nemam ništa protiv toga. Da li se Narodna skupština slaže sa ovim? (Glasovi: Slaže se). Izvolite.

Мита Димитријевић (наставља): То ми је потпуно драго, јер је питање побољшања инвалида на добром путу, што ме не само умирује, него ме још и одушевљава. Та ме материја одушевљава у толико више што се после толико година наједанпут дошло до одлуке и то дејством самог инвалидског удружења и на бази њиховог пројекта, а не Владиног, ево, долази се до могућности да добијемо један добар, праведан инвалидски закон, за који ја још сада велим да га треба примити акламацијом.

Јутрос сам имао прилике да говорим са ђенералом г. Терзићем. Ђенерал г. Терзић који је на челу тога одбора за израду новог закона о инвалидима дао ми је најбоља објашњења. Видело се да напослетку долази то питање на решење не само од стране људи стручних, него и људи који солидарношћу свога духа и прошлости имају највише осећања за то. Ђенерал г. Терзић рекао ми је да је било прикупљено око 800.000 динара још 1916 године и да је то било специјално намењено за инвалидску потпору.

Господо, крајње је време да закон од 1929 године престане да важи, јер је он за 80% редуцирао инвалиде. Ја сам јутрос добио једно писмо од једне жене у коме ми каже да је имала инвалиду од 400 динара и по решењу толико је примала. На једанпут су пронашли да нема права на инвалиду од 400 динара за изгубљеним сином и мужем, него да има права на 300 динара, па јој је после 15 дана казано да има права свега на 250 динара. И шта се онда дешава? Од ње се тражи да врати колико је узела више. Сирота жена донела је уверење пореског одељења да нема никакве некретнине, да не плаћа никакву порезу, али се власт тиме није задовољила, већ је отишла њеној кући, покупила ствари, изнела те ствари и изложила продаји. Господо, ми имамо више таквих случајева, да овај закон од 1929 године, не само да није патриотски, него је анти-социјалан, убитачан, јер је учинио да се пролије

горчина кроз целу нашу земљу, да се огорче хиљаде инвалида, сав народ, јер нема куће у нашој земљи да јој син, отац, рођак или какав комшија није пострадао у рату и постао инвалид. Тај закон од 1929 г. изнио је горчину у сва срца, јер је тај закон подејствовао тешко на њих и стварао мржњу и револт чак и против државе, и свакако убијао љубав према држави. Немојте се чудити што наша омладина иде на лево, јер су они сведоци страшне пустоши и очајања инвалида. Господо, овај закон био је неправедан, и ја сам срећан што могу да кажем да је пројект Инвалидског закона потекао од самих инвалида, а то је најбоља гаранција да је добар. Нажалост Министар војске био је последњи у томе, чак се није за стварање овог закона ни заузео. Требала је иницијатива да дође од самих инвалида, па да од самих инвалида на крају изиђе као њихов предлог Инвалидског закона, док у Енглеској и Француској то је материјал који је решавао Министар војске.

Господо, сад хоћу да учиним једну напомену господину Министру финансија. Господине Министре, пред Вас ће доћи тај Закон у оној најсудбоносијој етапи кад има да се види колики ће његов финансијски ефекат бити. Како сам се ја забрало, ефекат тога Закона предвиђен је на 200 милиона. Велика сума! Али немојте жалити, господине Министре. На против, тих 200 милиона који се уносе у буџет за инвалиде, то је једна благотворна инвестиција, инвестиција за подизање духа у народу, за подизање признања државе према народу, и за подизање једног патриотизма који је до сад преко садашњег Инвалидског закона био уништен. Никакве финансијске могућности и немогућности не треба да се испрече против овога!

Ако се прими овај Закон инвалидски у свему, испунићемо једну дужност према земљи и друго, на тај начин инвестираће се морални капитал за подизање љубави народа према држави! (Одобравање и плескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Има рећ народни посланик г. Војислав Лazić (Гласови: Није ту!). Има рећ народни посланик г. Душан Иванчевић (Гласови: Није ту!). Има рећ народни посланик г. Ђорђе Јевтић (Гласови: Није ту!). Има рећ народни посланик г. др. Јанко Баричевић (Гласови: Није ту!). Има рећ народни посланик г. Милош Рашовић (Гласови: Није ту!). Има рећ народни посланик г. Милан Курилић (Гласови: Није ту!).

Господа народни посланици, пошто прозвана господа народни посланици нису овде, листа управника у I разделу — Врховне државне управе исцрпена је и тиме је претрес у појединостима овога раздела завршен. Прелазимо на гласање. По Закону о пословном реду у Народној скупштини гласање се врши по партијама седењем и устајањем. Она господа народни посланици која примaju, нека изволе седети, а која не примaju нека изволе устати. Молим известиоца г. др. Ćаслава Никитовића да изволи читати партију по партију.

Izvestilac dr. Ćaslav Nikitović прочита партију I Главе I.

Pretsednik Stevan Ćirić: Прима ли Народна скупштина прочитану партију I? (Једнодушан одзив: Прима! — Бурни, одушевљени и једнодушни поклиц: Живео

Кралј!) Објављујем да је партија I једногласно примљена. Изволите чути партију 2.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета rashoda I раздео — Врховна државна управа од партије 2 до партије 16 закључно. —

Pretsednik Stevan Ćirić: Изволите чути партију 17 са предлоženim амандманом Кралјевске владе.

Izvestilac dr. Ćaslav Nikitović прочита партију 17 са предлоženim амандманом Кралјевске владе, који гласи:

A RASHODI

I razdeo — Vrhovna državna uprava

GLAVA III — NARODNO PRETSTAVNIŠTVO

II Narodna skupština

Part. Poz.

17

A. Lični rashodi

Dnevnice narodnih poslanika itd., povećati sa + 146.000.—
 čitati sa

Pretsednik Stevan Ćirić Прима ли Народна скупштина прочитану партију 17 са предлоženim амандманом Кралјевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примaju, нека изволе седети, а који не примaju, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 17 са предлоženim амандманом Кралјевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 18.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета rashoda I раздео Врховна државна управа од партије 18 до партије 20 закључно. —

Pretsednik Stevan Ćirić: Изволите чути партију 21 са предлоženim амандманом Кралјевске владе.

Izvestilac dr. Ćaslav Nikitović прочита партију 21 са предлоženim амандманом Кралјевске владе, који гласи:

Part. Poz.

21

Управни трошкови, povećati sa + 72.000.—
 Svega gl. III, povećati sa + 218.000.—
 Ukupno I razdeo, povećati sa + 218.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić Прима ли Народна скупштина прочитану партију 21 са предлоženim амандманом Кралјевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примaju, нека изволе седети, а који не примaju, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 21 са предлоženim амандманом Кралјевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 22.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета rashoda I раздео Врховна државна управа од партије 22 до партије 34 закључно. —

Pretsednik Stevan Ćirić: Изволите чути партију 35 са предлоženim амандманом Кралјевске владе.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 35 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA V — DRŽAVNI SAVET
Redovni rashodi

Part. Poz.

35

Lične prinadležnosti:

1 Plate — periodske povišice i položajni dodaci činovnika

Činovnici

Mesto: „6 referenata itd.“ staviti „8 referenata: 5-IV/1 i 3-IV/2“ i povećati sa + 76.080

Mesto: „6 sekretara itd.“ staviti: „10 sekretara: 3-V-1, 3-V i 4-VI“ i povećati sa + 76.400

Mesto: „6 pisara itd.“ staviti: „8 pisara: 3-VII i 5-VIII“ i povećati sa + 30.480

Mesto: „Arhivar itd.“ staviti: „2 arhivara: 1-VII i 1-VIII“ i povećati sa + 13.560 + 196.520.—

5 Dodaci lični i porodični

a) Činovnika, lični, povećati sa + 13.360
porodični, povećati sa + 15.120 + 28.480.—
+ 225.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 35 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 35 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti dalje.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 36.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 36? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 36 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 37 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 37 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.

37

Putni, podvozni i selidbeni troškovi:

Ova partija raščlanjuje se na dve pozicije i to:

1 Putni, podvozni i selidbeni troškovi 2.000

2 (nova) Troškovi nadzora nad radom upravnih sudova po § 56 Zakona o Državnom savetu i upravnim sudovima + 25.000 + 25.000.—
Svega gl. V, povećati sa + 250.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 37 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 37 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti dalje.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu

čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojednostima sve partije predloga budžeta rashoda I razdele — Vrhovna državna uprava od partije 38 do partije 48 zaključno. —

Pretsednik Stevan Ćirić: Izvolite čuti partiju 49 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 49 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA VIII — KANCELARIJA KRALJEVSKIH ORDENA
Redovni rashodi
A. Lični rashodi

Part. Poz.

49

Lične prinadležnosti:

1 Plate — periodske povišice i položajni dodaci činovnika

a) Činovnici

Mesto: „Sekretar V“ staviti: „Sekretar VI“ i smanjiti sa — 5.400

4 Dodaci lični i porodični

a) Činovnika, lični, smanjiti sa — 4.320

b) Zvaničnika, lični, povećati sa + 34.340

v) Služitelja, lični, smanjiti sa — 4.620 + 25.400.—
+ 20.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 49 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 49 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti dalje.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 50.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 50? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 50 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 51.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 51.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 51? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 51 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 52 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 52 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

52

Upravni troškovi:

B. Materijalni rashodi

5 Nabavka i opravka odličja, smanjiti sa — 20.000.—

Svega gl. VIII + 250.000.—
Ukupno I razdele, povećati sa + 250.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 52 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija

52 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izolite čuti partiju 53.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 53.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 53? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati: (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 53 većinom glasova primljena.

Gospodo narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda I razdeo — Vrhovna državna uprava po svima partijama pojedinačno primljen, objavljujem da je ceo predlog budžeta rashoda — I razdeo — Vrhovna državna uprava primljen. (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici).

Ja ću, gospodo, sada da prekinem sednicu za jedno četvrt sata, da bih omogućio klubovima da mi dadu definitivne liste govornika za II i III razdeo. Molim vas, gospodo, da za jedno četvrt sata tu listu dobijem, da se opet ne bi desilo to, da gospoda govornici ne budu ovde kad ih prozovem. Dakle, prekidam sednicu za jedno četvrt sata.

(Posle prekida)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, nastavljamo sednicu.

Na dnevnom je redu: Nastavak pretresa u pojedinačnostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predloženom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu, i to: II razdeo — Penzije i invalidske potpore i III razdeo — Državni dugovi.

Molim gospodu govornike koji su se prijavili za reč, neka istovremeno govore i o II i o III razdelu, pa ćemo onda preći na glasanje prvo o II razdelu pa zatim o III razdelu.

Još jednom molim da mi g.g. predsednici klubova na vreme dadu listu govornika, jer više neću prekidati sednicu da bih dobio listu govornika nego ćemo završiti diskusiju i preći na glasanje pošto sva g. g. narodni poslanici i svi klubovi znaju šta je na redu.

Ima reč Ministar finansija g. Dušan Letica.

Ministar finansija Dušan Letica: Gospodo narodni poslanici, i pored sveg nastojanja da se kочи priliv penzionera, statistički podaci još uvek pokazuju porast. Uzrok tome je, kao što je i ranije naglašavano, s jedne strane veći priliv nego opadanje ličnih pensionera, a s druge strane lagano opadanje породичnih pensionera usled činjenice da se породična penzija isplaćuje sve dotle dok ne nastupi slučaj da i poslednji član porodice, s pravom na penziju, ne otpadne kao pensioner. Jedno s drugim u rezultatu daje tendenciju porasta broja pensionera, što znači i tendenciju povećanja budžetskih kredita za isplatu penzija.

Međutim, u ovom pensionerskom pitanju povoljna je činjenica za državni budžet, što po § 145 Zakona o činovnicima, od 1. aprila 1938 isplatu породичnih penzija preuzima Činovnički penzioni fond pri Državnoj hipotekarnoj banci iz prihoda svoga fonda. Razume se, Fond preuzima one породične pensionere, čiji su muževi, odnosno roditelji tj. lica od kojih pravo na penziju dovede, umrli kao ulagачи Фонда, или их је закон за такве изрично признао. Пензије породица оних

службеника и личних пензионера, који су као такви умрли пре ступања на снагу садашњег Закона о чиновницима, остају и даље на терету државног буџета, пошто лица од којих овакво породично право на пензију доведе, нису доживели оснивање Чиновничког фонда ступањем на снагу Закона о чиновницима од 1931 године, па према томе нису постали улагачи Фонда. Број ових породичних пензионера мањи је од броја чију ће исплату 1. априла 1938 године преузети фонд, а што је нарочито важно, садањи број неће да расте већ само да опада, док такви пензионери не изумру. Обрнуто, број оних који терете фонд, расте, док једнога дана сви породични пензионери не буду на терету Фонда.

Пошто се приближава момент када Банка треба да преузме исплату ових пензија а то је 1. април ове године, наметнула су се два питања: прво, како стоје сретства и приходи Фонда у односу према пензијама које треба фонд да преузме, и друго питање, које је техничке природе, да ли Банка може да преузме посао око ликвидирања и исплате пензија.

Издатци на пензије које терете фонд, према прикупљеним подацима, износе око 68 милиона динара, из чега излази, да ће приходи бити већи за преко 43 милиона динара него што је сада потребно за исплату пензија. При томе треба имати у виду, да ће приходи од улога и интереса бити већи него што су у предњим цифрама показани, јер је приход од интереса показан у просеку за последњих 7 година, док ће фактички интерес бити према капиталу Фонда на дан 31. марта 1938, што значи да ће бити већи него у пословној 1936 години када је износио 11,515.461,86 динара. Поред тога и просек прихода од улога би био нешто већи да није узет приход од улога у 1937 години само за првих 8 месеци. Када се уз то узму у обзир још и остали приходи Фонда, који по садашњим прописима не служе за исплаћивање пензије већ за капиталисање Фонда, онда се долази до закључка да ће фонд неограничено да расте и да ће приходи Фонда увек бити много већи него његови расходи тј. суме за исплату пензија.

У оваквој ситуацији поставља се питање да ли је опортуно да фонд поред таквог свог капитала и прихода плаћа само пензије и да расте бесконачно, а да уз те исте пензије државна благајна и даље подноси терет исплате личних и породичних додатака, утолико пре што ни једним законским прописом није изрично држави стављена на терет исплата додатака уз те пензије. Одговор на ово свакако има да гласи да фонд треба из својих прихода, не дирајући у главницу, да плаћа све принадлежности својих пензионера тј. како пензије тако и додатке уз те пензије. Тек ако приходи не би били довољни за исплату свих принадлежности пензионера Фонда, онда би државна благајна имала да дотира потребне суме, пошто се у главницу Фонда не може и не сме дирати.

Што се тиче оног другог питања, о могућности преузимања ликвидирања и исплате пензија од стране Државне хипотекарне банке, зато постоје велике тешкоће. Прво, број пензионера је велики, друго за ликвидирање пензионерских принадлежности због компликованости прописа о додацима потребно је имати извежбане ликвидаторе и број, којих Банка нема, затим пензионери су растурени у свима местима земље, а Банка преко сво-

јих филијала не може имати потребан контакт са пензионерима, ради правилне ликвидације као што могу финансијске дирекције. И најзад, технички рад око преписивања докумената за досијеа Државне хипотекарне банке не би се могао свршити ни до краја марта 1938. Пошто у финансијској администрацији већ постоји израђен апарат за ликвидирање и исплату пензиских принадлежности као и ликвидатори са потребном праксом, то је правилно одлучено да се исплата и даље врши преко тога апарата, да се суме потребне за исплату повлаче из Државне хипотекарне банке.

Тако се ова питања и решавају предложеном изменом § 133 и § 145 Закона о чиновницима сачињеном у Предлогу финансијског закона за 1938 и 39 годину. По предложеној законској измени Чиновнички пензиони фонд ће служити за исплату пензија као и личних и породичних додатака уз те пензије. Исплату би вршило Министарство финансија преко својих благајница, као и досада, а за покриће ових издатака Државна хипотекарна банка би предавала Министарству све приходе Фонда који му припадају од 1 априла 1938 па надаље. Основну главницу Фонда сачињава сума Фонда на дан 31 марта 1938, а основна главница се не сме ни у ком случају трошити. Ако би приходи били већи од расхода, вишак би се употребно за повећање основне главнице, а ако би приходи Фонда били недовољни за исплату пензија и додатака, разлика би се исплатила на терет државног буџета.

Што се тиче кредита за исплату инвалидских потпора за 1938/39 годину предвиђени су исти кредити као и у буџетској 1937/38 и у предлогу буџета за 1938/39 годину. Из овога се види да и поред смањивања броја инвалида, висина кредита за исплату инвалидских потпора остаје стабилизована, а ово долази услед промена у инвалидском законодавству којима се извршују извесна повећања инвалидских потпора.

То сам, господо, имао да кажем у вези са другим разделом предложеног буџета.

А сада ми дозволите да кажем пар речи и на трећи раздео, пошто ће се о оба ова раздела, по речима г. Председника, водити једновремено дискусија.

Водећи рачуна о потреби подизања државног кредита у земљи и у иностранству, који је за време протеклог периода кризе био пао на незавидан ниво, Краљевска влада поклонила је нарочиту пажњу служби консолидованих спољних и унутрашњих државних зајмова. Крајње уредном исплатом купона и вршењем амортизације у пуним уговорним износима, Краљевска влада створила је за релативно врло кратко време, од државних папира један вредосни пласман коме и домаћи и страни штетиша почиње да прилази са све већим симпатијама и поверењем. Данашња прометна вредност државних хартија од вредности најбољи је доказ томе. Домаће берзе бележе курсеве, који су знатно виши од курсева из времена најбоље конјунктуре. Иностране берзе нотирају, исто тако курсеве, који се, с обзиром на опште стање односних тржишта, могу сматрати као посве задовољавајући. Све је ово, пак постигнуто без икаквих вештачких или принудних средстава. Штетиши је стављено да се потпуно слободно определи и да своје капитале пласира у државне папире искључиво с обзиром на углед и кредитну способност дужника.

Током прошле године ликвидирана су два важна питања која се односе на државно задужење у иностранству: извршен је откуп 6¼% монополског зајма од 1928 године и закључена нова конвенција са француским портерима наших спољних зајмова.

Зајам од 1928, који је у капиталу и доспелим каматама износио 28,875.000 долара, откупљен је, после дужих преговора, вођених непосредно са Комитетом интересованих портера, за суму од 4,400.000 долара. Овом откупном сумом, која је Комитету портера одмах исплаћена, држава је успела да се ослободи једне крупне позиције свога иностраног задужења и то под крајње повољним условима по себе, јер је на извршеној операцији постигла једну уштеду од пуних 1,200.000.000 динара. (Плескање на десници и у центруму).

Преговори са француским портерима окончани су, исто тако, на задовољавајући начин. Постигнут је повдогодишњи споразум са важномшћу до 13 новембра 1939, према коме се укупна интересна и амортизациона служба за овај период утврђује на 175,550.000 француских франака годишње. За разлику од ранијих споразума, новим се споразумом искључује свако регулисање интереса путем издавања фондинг обвезница, чиме се, с једне стране, државни дуг у иностранству више не повећава, а с друге стране, излази коначно из периода мораторијума плаћања и улази поново у нормалан режим плаћања у готову, што је за обнову државног кредита од прворазредног значаја. На истој основи постигнути су нови споразуми и са енглеским и швајцарским портерима, док су преговори са америчким портерима још у току и биће свакако у кратком времену приведени крају.

Код државних зајмова у земљи треба поминути, да су се исти у току ове буџетске године повећали за извешан износ, путем издавања нових обвезница за регулисање аграрних односа, као и за извођење великих јавних радова у земљи.

По далматинском аграру издато је, од 1 априла до краја прошле године, обвезница за вредност од 65,821.500 динара, чиме је укупна сума поменутих обвезница у оптицају повећана на 236,130.000 динара, док се по Закону о ликвидацији аграрних односа у Далмацији максимално може емитовати износ од 400 милиона динара.

За финансиску ликвидацију оштета за беглучке земље у Босни и Херцеговини вршено је такође, у току ове буџетске године, издавање 6% обвезница у износу од 34,152.500 динара, тако да је од укупног номиналног износа по I, II, III и IV емисији, утврђеног законом на 600 милиона динара, пуштено до данас у оптицај обвезница за вредност од 531,396.500 динара.

За ликвидацију оштета за шуме, пашњаке и шикаре у Босни и Херцеговини, за коју је законом предвиђено емитовање 6% обвезница у максималној висини од 50 милиона динара, није у току буџетске године вршено никакво раздавање обвезница, пошто надлежне аграрне власти још нису окончале сав технички посао око доношења решења за исплату.

Најзад, за извођење великих јавних радова у земљи, емитовано је, у времену од 1 априла до 31 децембра 1937, 5% обвезница за износ од 325,000.000 динара, тако да их је данас у опти-

цају за укупно 625,000.000 динара, а Уредбом максимирани износ достиже 1.000,000.000 динара.

Од приноса ових обвезница исплаћено је ефективно, до 31 јануара текуће године, за рачун Министарства грађевина 378,773.244.02 динара, а за рачун Министарства саобраћаја 231,352.644.92 динара.

Као што је познато из годишњих извештаја Државне хипотекарне банке и из државних завршних рачуна још из ранијих година, постојао је код Државне хипотекарне банке један дуг државне благајне са округло 300 милиона динара. Овај дуг настао је позајмицом учињеном још 1932 у износу од 175 милиона динара, и позајмицама изузетим првих месеци године 1935 у суми од 125 милиона динара. Досад су по овим позајмицама плаћене само 6% камате, а отплата позајмљене главнице остала је недирнута. Да би се уредио и овај дуговни однос Државне благајнице, који је застао у време кад она није из редовних буџетских прихода могла да извршује све буџетске и друге државне обавезе, споразумно са заинтересованим заводима, ја сам по одобрењу Министарског савета закључио споразум о консолидовању овог дуга тако, да ће се са сумом, која је досада давана само на име камате, покривати цео ануитет, и дуг у току бити амортизован за 22 до 23 године.

Предлогом буџета државних дугова за 1938/39 годину, предвиђају се кредити за интересну и амортизациону службу по свима постојећим спољним и унутрашњим зајмовима, онако како та служба резултира из емисионих уговора или закључених споразума. У колико за поједине спољне емисије није још дошло до дефинитивног споразума са повериоцима, као што је то случај код Блеровог зајма, кредити су одмерени с обзиром на одредбе сличних споразума, закључених са другим повериоцима, тако да ће укупан износ предложених кредита бити довољан да обезбеди сву службу по државном спољном и унутрашњем задужењу у току идуће буџетске године.

Код унутрашњих зајмова који су још у току емитовања, (6% беглучки од 1936, 6% далматински, 5% за јавне радове и 3% обвезнице за ликвидацију земљорадничких дугова од 1936) кредити за идућу буџетску годину предвиђени су, као што је то и до сада чињено, с обзиром на вероватан број обвезница, који ће се у томе периоду времена пустити у оптицај.

У поређењу са буџетом државних дугова за 1937/38 годину предлог буџета за 1938/39 годину предвиђа укупно смањење од 1,323.059 динара, што је дошло као последица ближег и тачнијег одмеравања кредита, омогућеног последњим закљученим споразумима са иностраним повериоцима.

Сам текст предлога измењен је, у односу на буџет за 1937/38 годину, у толико што су из појединих позиција партије 63 издвојени износи, који су стварно припадали партији 64, предвиђеној за исплату провизија и других трошкова по ануитетској служби, тако да је партија 63 укупно смањена за 25,691.280.91 динара а партија 64 укупно повећана за 24,368.221.91 динара.

Из предлога буџета испала је позиција 1 партије 63, која је раније предвиђала кредит за службу 2% Лутријског зајма од 1881 године, пошто је овај зајам почетком ове године дефинитивно исплаћен. Унета је, међутим, као нова,

позиција 34, којом се предвиђа кредит од 18,402.252 динара, намењен служби позајмице од 193,600.000 динара, закљученој код Државне хипотекарне банке септембра месеца прошле године за откуп обвезница 6¼% Монополског зајма од 22,000.000 долара.

Из предлога буџета испала је, најзад, и досадашња партија 66, која је предвиђала кредите за исплату ванредних расхода Министарства грађевина и Министарства саобраћаја, створених уговорима за извршење радова на мелиорацији земљишта Дунавско-Тамишке водне задруге, подизањем моста на Сави и изградњу разних железничких пруга. Задужење за мелиорационе радове Дунавско-Тамишке водне задруге дефинитивно је ликвидирано, а кредити за отплату радова за рачун Министарства саобраћаја пребачени су код Одељења за грађење железница, где им и јесте место. (Бурно плескање на десници и у центруму).

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, reč ima izvestilac manjine Finansijskog odbora g. Ivan Mohorič. Pre nego što g. Mohorič počne da govori, dužan sam da vas izvestim da će on ovoga puta izuzetno govoriti i o prvom razdelu, jer slučajno nije bio prisutan prilikom debate o tome razdelu. Ja mislim da ćete to odobriti s obzirom na to što je g. Mohorič izvestilac manjine. (Skupština odobrava!)

Izvestilac manjine Ivan Mohorič: Gospodo narodni poslanici, kod penzija i kod invalidskih potpora opozicija je jednako zamerala ranijim budžetima, pa mora to da učini i ovom budžetu, da se još uvek čini jedna velika razlika među penzionerima, da još posle 20 godina postojanja ove države nismo postigli izjednačenje i jednako materijalno tretiranje penzionera koji po postojećim zakonima, pa bili oni ma kad i od koje strane izdati, imaju pravo na jedno primanje rente u starosti za navršene godine službe. Ovo je prva primedba, veoma krupna. Danas to finansijski ne bi igralo nikakvu ulogu, ali bi bila jedna stvar pravde a i velikog političkog značaja, i ja ne mogu da razumem zašto ova Vlada, kada vrši tolike mnoge operacije i transakcije u finansijama, nije uspela niti ima volje i raspoloženja da ovom pitanju pristupi.

Gospodo, mi smo videli da je i g. Ministar finansija danas sam potvrdio da je teško da prenese isplatu penzija na Državnu hipotekarnu banku a i u samoj njegovoj rodenoj kući, Ministarstvu finansija, ima jako manjkavu kontrolu u pogledu isplate tih penzija. Mi smo prošle godine bili svedoci kako je u novinama, u kojima se obično ne može nikakva kritika da iznese, danima raspravljeno i to vrlo opširno o falsifikaciji tih dokumenata za isplatu penzija i o štetama koje su nanete državi. (Ministar finansija Dušan Letica: To je bilo davno!) Jeste, ali mi nismo videli da bi kazna koja je onda najzad bila diktirana krivcima, da bi ona bila u srazmeri sa štetom koja je državi naneta. (Ministar finansija Dušan Letica: To je stvar suda!)

Gospodo, moram ovde da skrenem pažnju g. Ministru na jedan veoma tužaljiv momenat, na postupak prilikom penzionisanja. Gospodo, manipulacije koje ima da se izvrše kada neko navrši godine službe, koje su mu propisane za sticanje pune penzije, traju godinu, godinu i po dana, kadkad i više, dok se dotičnome likvidiraju prinadležnosti. Za to vreme ljudi su

izloženi, — a vi znate kakav je materijalni položaj činovnika kada ne raspoložu sa potrebnim sredstvima, a naročito ako imaju porodicu, ili decu koju moraju da školuju prema svom društvenom položaju, kad ni inače nemaju prosto od čega da žive, — dakle, ti ljudi su izloženi najvećoj depresiji ako državna uprava ovako postupa s njima posle revnosnog tridesetogodišnjeg rada.

Ja bih u ime opozicije molio g. Ministra da ovu stvar reguliše i da učini sve da stane na put ovome načinu postupanja kod penzionisanja. Tu vidimo da se drže u službi nameštenici i preko onoga vremena koje je propisano za sticanje penzije prosto iz razloga što nema kredita za penzionisanje. I tako se podmlatku oduzima mogućnost da dođe do državne službe. To je jedan veliki nedostatak u poslovanju naše javne administracije koji bi trebao postepeno da bude eliminisan. Najzad kod penzija moram da skrenem pažnju i na to da je u svima dosadašnjim budžetima i pod sadašnjim Ministrom finansija uvek taj kredit prekoračavan. To znači da su budžetski krediti nedovoljni. Ja sam g. Ministru i ranijih godina skretao na to pažnju, i prosto ne razumem zašto se jedanput ne odredi dovoljan kredit da se mogu likvidirati sve penzije onako kako po zakonu pojedincima pripadaju. Mi danas vidimo da su postojeći krediti u toku od 7 meseci i u ovoj godini pa i u prošloj prekoračeni za 12% a u toku ove budžetske godine čak za 13%, do kraja godine taj će postotak biti još veći. To znači da nedostaje 120—130 miliona dinara, koliko bi za stvarno pokriće penzija bilo potrebno. To pokazuje da se ipak krediti ne ocenjuju onako, kako stvarne potrebe i stvarna evidencija i stvarnost plaćanja to iziskuju.

Na suprot kod invalidskih potpora mi vidimo da se likvidira i stvarno isplaćuje samo 76%, od prilike 3/4 od kredita koji je u budžetu predviđen. Dakle izgleda da su ovde predviđeni veći krediti, a i to je jedna stvar koja budžetsko-tehnički ne bi bila u redu.

Moram da skrenem pažnju da isto tako očekujemo donošenje invalidskog zakona koji je toliko puta obećavan i koji je toliko puta tražen od Narodne skupštine a naročito od opozicije. To je jedna stvar pravde, to je jedna stvar moralne obaveze da se zemlja odужи onima, koji su žrtvovali svoje zdravlje i naidraže što su imali, za ovu zemlju. Mi isto tako vidimo da vlada ne stiže da donese taj zakon. Mi vidimo da se ni danas ne ispravljaju one greške koje su učinjene pod ranijim Ministrom finansija i ja sam se već tada protiv toga bunio baš zbog toga, što je način postupka kod zemliarine lišio ceo niz stonocentnih invalida da dobiu svoje invalidske prinadležnosti, koje su im po Zakonu ranije pripadale. Toliko, gospodo, što se tiče penzija.

Ja sada prelazim na treći razdeo. To su državni dugovi. Kod državnih dugova mi smo videli da vlada jednako radi na tome da se izmiri sa svojim inostranim neveriocima.

Pa istina, tome je moralo da se pristupi. Nije to učinjeno dobrovoljno, nego iz razloga što se o našoj zemlji pronose, naročito sa zvaničnog mesta, bajke o prosperitetu. I kad se govori toliko o prosperitetu i suficitu tobože od jedne milijarde aktive u našoj spoljnoj trgovini, verovatno je da su se gospoda rentijeri u Parizu i Londonu, koji imaju dovoljno vremena da čitaju, dosetili i reklamirali, — pošto su prethodniku g. Ministra finansija odobrili za

vreme krize da se za 90% obaveza izdaju funding obligacije u toj katastrofalnoj depresiji; koja je trajala do 1934 g., da traže sada da se pristupi isplati u devizama, jer mi tvrdimo da postoji kod nas obilje deviza i da možemo da smanjujemo procenat otkupa kod Narodne banke. I to je, gospodo, jedno s drugim u vezi. Mi smo tome pristupili i tako je ovoj vladi došao i Krajgerov konkurs u prilog. Doduše to je moglo da se obavi i bez 20 miliona dinara koji su isplaćeni na ime provizije. U ostalom to su ranije svršili vešti ljudi, ali je ipak ovde postignuta jedna ušteda.

Ja moram da pitam gospodina Ministra finansija, pošto mu već danas kredit za dugove nije dovoljan, kako će sada, kada je zaključio sa francuskim porterima novi anuitet od 170 miliona fr. franka, — ja verujem da se tu radi o današnjim papirnim francima, — da isplaćuje iz budućih budžetskih kredita koji su još manji od ovogodišnjih. (*Ministar finansija Dušan Letica*: Po čemu se vidi da nisu dovoljni krediti?) Dozvolite, gospodine Ministre, odmah ću objasniti stvar. Vi vidite da ste u toku 7 meseci ove godine morali izdati 107 miliona dinara na državne dugove, a to je 126% od onoga što je predviđeno budžetom. Mi moramo da zaključimo da niste predvideli dovoljan kredit za vršenje te službe onako kako se ona stvarno treba da vrši. Ali tu je jedan deficit koji treba da se objasni. Ja znam da ste jednom veštinom uspeli da bi, i pored smanjenog kredita, za buduću budžetsku godinu mogli tvrditi da će vršenje servisa državnih dugova ostati u okviru kredita, jer ste jedan deo dugova vešto preneli na ostale resore, ali time nije postignuta nikakva dobit za samu stvar. Ja sam protiv rasparčavanja te službe državnih dugova, jer smatram da jedno državno preduzeće, kao što su željeznice, nije institucija koja može da bude nosilac državnih dugova. Mi železnice gradimo za celu državu, a ne za jednu provinciju i, prema tome, to je jedna opšta obaveza koja treba da bude anglobirana kod globalnih kredita za državne dugove. (*Ministar finansija Dušan Letica*: Samo vaša pretpostavka nije tačna! Plaćanje snosi državna blagajna makar da se dugovi vode i u Ministarstvu saobraćaja!). Vi ste predvideli u saobraćaju anuitete za novogradnje, po ugovorima koje imate sa Evropskim društvom i ostalim društvima sa kojima je g. Ministar saobraćaja ovlašten da sklopi nove ugovore za pola milijarde dinara, za koje će u buduću budžet da unese anuitete. (*Ministar finansija Dušan Letica*: Ali to ne znači da ih Ministar saobraćaja plaća iz svojih prihoda!) Ali vi ne pokazujete globalan servis dugova na onom predelu gde mu je budžetski i tehnički mesto, nego to raspodeljujete, ne znam u koje svrhe. Ovi dugovi postoje i treba da budu na jednom mestu sadržani. Oni treba da budu na jednom mestu prikazivani, ako se plaćaju iz jedne kase; kako sada tvrdite. (*Ministar finansija Dušan Letica*: To je sistem našeg budžetiranja!) Taj sistem baš nije dobar i ja vam preporučujem da to bude anglobirano i na jednom mestu regulisano.

Ja moram, gospodo da se osvrnem još na jednu stvar. Dok se o tim stranim rentijerima vodi tolika sentimentalna briga i prema njima ima toliko obzira, dotle se potpuno zaboravlja da u našoj zemlji postoji jedan niz dugova koji nisu regulisani. To su mahom i rente, za koje smo mi, prema odluci reparacione komisije i ugovora o miru, ako tako hoćete, i prema

drugim međunarodnim obavezama dužni da vršimo servis, a oni se nalaze u blagajnama naših štedionica, raznih gradova, a te rente nisu dobrovoljno upisivane, nego je to upisivanje izvršeno pod knutom, po diktatu, pod policijskim pendrekom preratnih režima, tudinskih režima, ali su zavodi morali da ih upišu iz našeg nacionalnog novca. Gospodo, niko ne može osporavati da ovo nije nacionalni novac, to je novac iz sitnih redova, iz sitnih uštedevina, a ova zemlja bi prvenstveno trebala, bar posle 20 godina da pristupi ovome poslu i da ovo pitanje konačno reguliše. (Pljeskanje i odobravanje na levlci).

Ja ovo ističem kao jednu stvar koja je mnogo doprinela da oni zavodi nisu danas likvidni. Ja molim g. Ministra, — jer nemam interesa da mu napakostim kao kritičar — pošto on ima dovoljno briga preko svoje glave i muka sa kolegama iz vladine većine, nego ga molim da pokloni stvari svoju pažnju i nade mogućnosti i vremena, da se osvrne i na to pitanje.

Gospodo, isto tako imamo nekih javnih pokrajinskih zajmova. Imamo nekih stvari efekata u vezi sa javnim gradnjama. Vidite, gospodo, od toga je samo jedan deo regulisan, naime za sindikat vicinalnih željeznica, a za jedan niz pitanja servis miruje već 10—15 godina, i ja bih bio mišljenja da bi bilo umesnije i uputnije, a i krajnje vreme bi bilo, da se i tome pokloni pažnja.

Gospodin Ministar finansija nam iznosi neke podatke u pogledu svojih kratkoročnih kreditnih operacija. U načelnoj diskusiji ja sam već govorio o tome, da imamo svi osećaj i bojazan da zasipanje našeg novčanog tržišta, koje nije naročito jako sa ovim kratkoročnim kreditnim papirima, ide preko mogućnosti absorpcije.

Danas već vidimo da se moraju činiti izvesni veliki naponi, da se plasiraju u obveznice, a kad ne bi bilo Hipotekarne banke i Poštanske štedionice, mi ne bi, uopšte, imali rezervoara iz kojeg bi mogli da crpemo za te svrhe.

Ti papiri se prezentiraju u priličnoj sumi, pa ako mislimo da smo stvarno još uvek u deficitu, ako mislimo da je i predhodnik i sadašnji Ministar morao nekoliko puta da uzima obrtni kapital, a nije bio u stanju na kraju godine da ga vrati, nego je morao, a i danas to u ekspozeu priznaje, da ga reguliše i konsoliduje kao državni dug i njegov servis ukamatacija amortizacije reguliše, onda sve te kreditne operacije, koje dolaze uz to, zadaju ozbiljnu brigu, da se ovde živi preko prihoda i troši i angažuje kredit preko onog što jedno solidno gazdinstvo može da sebi dozvoli.

Gospodo, ja moram ovde da skrenem još na jednu stvar pažnju. Vi vidite, kako je ženerozan g. Ministar finansija prema Narodnoj banci. On je tu u partiji 65 povicio za 31,½ milion dinara taj račun provizije, koji vidimo da se tako penje od 59 na 95,5 miliona dinara, dok se Narodna banka odužuje državi sa malim sumicama, koje idu u nekim godinama čak ispod 30 miliona dinara. Dakle, pored koncesije, koju ima kao emisioni zavod, pored toga što joj se pruža mogućnost zarade od 200,000.000 dinara godišnje, pored toga što je državni udeo u dobiti Narodne banke mnogo manji nego što bi trebalo da bude, još se sa ovom provizijom znatno nadplaćuje na taj servis.

Gospodo, u vezi sa time je i pitanje otkupa deviza kod Narodne banke. G. Ministar ima po Pravil-

niku pravo, doduše, da otkupljuje te devize, ali mu ni po jednom zakonskom propisu nije dato pravo i osnovica da kupuje po jednom samovoljno određivanom kursu. On treba da bude paritetni, jednak kursu, koji vlada na opštem tržištu. A on ima mogućnosti da taj kurs reguliše. I ja bih i ovde molio, ukoliko je već Narodnoj banci poveren taj servis platežnog prometa sa inostranstvom, da i ovde bude primljen jedan režim, za koji g. Ministar sam tvrdi da ide u tom pravcu, da daje što više mogućnosti interesentima, da iz slobodne ruke prodaju devize, koje primaju od izvoza, da i ono, što otkupljuje Narodna banka plati po ceni koja je na slobodnom tržištu. Onda će otpasti i rezon za taj ostatak od 1/4 koji danas postoji.

Gospodo, to su neke primedbe, koje sam ja imao da iznesem kao izvestilac manjine na drugi i treći razdeo. Sa dozvolom g. Predsedavajućeg ja moram da ponovim, što sam već i u Finansijskom odboru naglasio, da i u pogledu prvog razdela imam bolnu tačku sa Državnim savetom. Državni savet je institucija, koja treba da bdi nad pravom primenom zakona. Ta institucija prema današnjoj budžetskoj strukturi i po današnjoj budžetskoj organizaciji — pošto joj se ne daje toliko kredita, koliko bi za savladavanje svojih poslova trebala, — nije u mogućnosti, da bude ekspeditivna. Na ekspeditivnost sadašnja Vlada polaže veliku važnost, a mi vidimo, da je ekspeditivna samo u finansijama dok se Državnom savetu ne daje mogućnost da ekspeditivno vrši svoju dužnost. To je veliki nedostatak, i jedna Vlada, koja polaže na svoju reputaciju, a svaka Vlada trebala bi da to učini, morala bi se starati za to, da stvori mogućnost rada poslovanja za Državni savet, jer inače je ugrožena pravna sigurnost. A, kad nema pravne sigurnosti, onda jedna država ne postoji.

Gospodo, tu je nekih trista krupnih predmeta, koji bi, da je manipulativno — kancelarijski personal na okupu, angažovan, mogli odmah da se svrše. A tako vi vidite, da su strankama, utuženi stotonijski iznosi u pitanju, da je godinama stvorena nemogućnost da zatvore svoje bilanse, da okončaju procese, da zatvore pitanja koja su bila postavljena samo krivim postupkom administracije i lošom primenom zakona.

Gospodo, ja molim Gospodina Ministra finansija, ako sam u svome delokrugu ne može cifarski, neka to unese u naknadne amandmane koje će podneti, da da ovde poboljša situaciju. — molim ga neka bude tumač mojih reči kod vlade, jer je to jedna stvar opšteg interesa, opštih potreba i opšte koristi. Gospodo, u pogledu Glavne kontrole ja sam izneo da se izigrava ono što je najbitnije. Kod krupnih stvari Glavna kontrola ne sme da zadire. Ja sam zamolio Gospodina Ministra neka i ovde vaspostavi red i neka se odbrani od toga da se u Ministarskom savetu zaključuju stvari, koje nemaju pokrivača ni osnova na zakonima. Neke se sude do Narodne skupštine. Vi imate veliku vladinu većinu, i šta se onda plašite ako tražite naknadne kredite od Skupštine od pola milijarde dinara. Ja mislim da bi mogla Narodna skupština da se sastane i da to odobri, pa bi pored toga mogli u Skupštini da se razgovaramo o mnogim drugim korisnim stvarima. Ovo u toliko pre što je opozicija pokazala duboko državničko shvatanje i volju za pozitivan rad, pa niko nema ni razloga da od Narodne skupštine beži.

Da se sad osvrnem na jednu stvar o kojoj treba da se govori kod ovoga razdela. To je prikazivanje našega rada u štampi. To je u vezi budžeta Vrhovne

državne uprave. Vidimo kako se prave detinjarije. Tako na primer glasilo JRZ u Ljubljani »Slovenec« kada je izveštavao o radu Narodne skupštine u plenumu pre glasanja budžeta, on je napisao između ostaloga neke reči o meni iz moga govora, koje sam ja iznosio, ali ne onako kako sam kazao, nego drukčije. Iz moga poslednjeg govora čak nije doneto ni jedne reči, nego je samo rečeno da sam ja pre govora Gospodina Ministra finansija pobegao iz dvorane, kao da ja nisam imao kuraži da ostanem.

Mohorič nije begao nikad od svojih reči, a najmanje od onih koje je izgovorio u funkciji izvestioca manjine, jer su to bile cifre koje je izneo sam Gospodin Ministar finansija, a ja sam pravio samo neke zaključke na osnovu toga. I ja moram da žalim što 5 minuta nisam bio prisutan, jer me je jedan drug iz opozicije pozvao protivu moje volje da mu nešto saopštim, i u tome momentu Gospodin Ministar finansija je govorio i osvrnuo se na moje izvode. Ja u celosti ostajem pri svome govoru i nemam razloga da od toga bežim. Ja sam naveo one stvari koje leže na srcu celoj opoziciji i za koje ona želi da se isprave u tome budžetu. A pošto nije ništa učinjeno i posle naših prigovora u Finansijskom odboru, pa i pored toga što se znalo za naš stav, mi ne vidimo dobru volju da se stvari postave svaka na svoje mesto i zbog toga moramo i ovoga puta da glasamo protivu drugog i trećeg razdela budžeta. (Burno pljeskanje i odobravanje na levljici).

Potretsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Vojislav Lazić.

Вojislav Lazić: Gospodo narodni посланици, пре него што би прешао на излагање о ова два раздела морам да се извиним, што ми се десило да сам морао први пут да будем отсутан у моменту кад сам прозиван да говорим по првом разделу. Нисам био ту зато, што сам био опет на једном народном послу који се тиче задругарства. У толико сматрам за потребно да се извиним због тога, што то није мој обичај да будем ма колико отсутан од рада у Народној скупштини. Али, због наведеног посла морао сам једно пола сата да отсутујем, и тако се догодило да сам ја прозиван, и прешло се даље на рад, а ја нисам говорио. Али не мари ништа, ја ћу говорити о ова два раздела, а имају прилике, оно што сам хтео да кажем о првом разделу, да кажем у доцнијој дебати.

Други раздео државног буџета предвиђа пензије и инвалидске потпоре. Ја, господо, морам одмах да констатујем, да се код пензија види повећавање, а код инвалидских потпора стагнација. Ту је иста цифра која је била и прошле године. Значи, господо, да смо ми инвалидско питање пречистили, оно није толико важно, и већ ту можемо да се задржимо на истој цифри, или да ту цифру чак и смањујемо. Док је, господо, буџет повећавањем код свих других партија, код партије за инвалидске потпоре нема никаквог повећања. Према томе самим тим је ова Влада доказала, да нема добру вољу да решава инвалидско питање, нити да озбиљно води бригу о нашим ратним жртвама и ратним инвалидима.

Господо, пензије износе преко једну милијарду динара па су још повећане за 2,760.200 динара. Могао би човек да каже: па, с обзиром на оволики буџет, није то велико повећање. Али, го-

сподо, наш народ сматра да би пензије требало смањити, а не повећавати. Господо, ми имамо много пензионера, који данас уживају пензију, а ту пензију не заслужују. Ми имамо пензионера младих људи, имамо пензионера, који су пензионисани као млади људи, зато да као политички људи могу да имају ту бенефицију, да имају пензију, али да се могу после посветити, и поред пензије, још и другим пословима, и на њима зарађивати много више, него што им то пензија даје, Господо, ми имамо пензионера и отуда, што су неки чиновници сувише рано пензионисани, зато што су прогањани од појединих Влада. (Један глас у центруму: Али не од ове Владе!) И ова Влада то исто чини, и она прогања чиновнике, пензионисане младе људе, који још нису сазрели за пензију само зато што су опозиционари. Отуда ми имамо толико велики број пензионера.

Ја мислим да би требала да се изврши ревизија пензионера, и то детаљна ревизија, па да се сведе заиста на оно, што треба, и што заслужује да добије пензију.

Што се тиче, господо, инвалидског питања ја сам о њему много досад говорио, ја сам о њему говорио и приликом подношења нашег Предлога инвалидског закона на седници од 16 о. м. али, господо, сматрам за дужност тако исто да и данас о томе говорим и сматрам за дужност да престано о томе говорим све дотле док ову Владу не натерам да то питање реши.

Господо, инвалидско питање је једно од најпрешнијих и најважнијих питања. Ми смо, господо, много пре морали да испунимо тај дуг према ратним жртвама, према инвалидима, много пре него према икоме другоме. (Један глас са деснице: Ми нисмо криви, што су друге владе спавале). А колико Ви, господо, спавате! Ви и Ваша Влада спавате више од две и по године, а дотле инвалиди умиру од глади. (Протести код већине).

Господо, по дивизијским судовима за решавање инвалидских предмета толике су молбе нагомилане да ти судови, и поред наших критика, и поред наших захтева, а и поред свечаног обећања ове Владе: да ће те судове тако реконструирати да ће имати толико персонала да се ти предмети брзо реше, то је остало само обећање. Тим судовима није дато онолико персонала колико је потребно да би се ти предмети могли решити, нису им дате ни судије и тако ти предмети данас стоје нагомилани и у сваком суду наћи ћете, ако тамо одете, по неколико хиљада тих предмета нерешених, који чекају по две три године на своје решење. Наћи ћете предмете који се шетају од Понтија до Пилата, то јест од Инвалидског суда до Министарства социјалне политике, од Министарства социјалне политике до пореске управа, а одатле опет у финансијску дирекцију и никако не могу да нађу решење. (Одобравање на леvljци).

А како инвалиди живе? Они, господо, проводе свој живот најцрње и најбедније. Видите их, господо, без ногу, видите их без руку, видите их изрешетаних груди, скапавају и постепено губе свој живот у највећој беди и невољи. Господо, ти ратници се онда питају да ли има кога у овој земљи да све то види. Али на жалост њихов вапај је узалудан и они и преко свог удружења нису могли ништа да учине, јер њихов вапај неће нико да призна ни да чује. Г. Министар социјалне

политике Драгиша Цветковић обећавао им је, он се буса у груди за њих, али, господо, то је све на речима. Он је прошле године у априлу месецу инвалидима обећао инвалидски закон а тога закона ни данас нема. Дакле, господо, Влада није могла да успе, ни после годину дана после свечаног обећања, да тај закон изнесе пред Народну скупштину. Па, господо, кад смо ми из позиције 16 о. м. поднели Народној скупштини на решење законски предлог који је израдио Ивалидско удружење и тражили хитност његовог решења онда се његова хитност од стране ове Владе и њезине скупштинске већине одбија, онда се налазе други разлози па се каже: Нећемо да примимо хитност вашег предлога, јер Влада спрема свој предлог, ви сте узели Влади предлог. Толико се чак ишло да се у одбијању нашег захтева Влада и овим сретством служила. Али Владиног предлога нигде ни до данас нема. Господо, зашто се није појавио тај Владино пројект? Значи, господо, Влада га нема и Влада неће ни да поднесе свој закон на решење Народној скупштини нити пак хоће да решава ово питање, него вечито обећава инвалидима да би их умирала и држала не само да живе него и да умру у нади. (Одобравање на левици). Па, господо, зашто се то чини? Каже нам се да нема кредита, финансиски ефект. Г. Министар финансија је ту и он кључем откључава касу, па онда кад треба нека парица да се јави за инвалиде, онда се каса закључа и каже се: Нема ефекта, не може та пара да изађе за инвалиде, али зато може да изађе за друге луксузне ствари. Говорећи о овоме буџету од стране Владе се говорило како ту нема ничега луксузног, како не треба ништа да се смањи већ само увек да се повећа. Али, господо, имате ви много луксузних ствари у буџету а немате довољне суме за инвалиде. Ја ћу само неколико тих ствари да вам набројим, па да видите да ли је то праведно држати и установљавати такве луксузе а не давати оним ратницима који су фактички створили ову земљу пре него и један од нас, јер ми нисмо дали онолико колико они, јер да смо дали ноге, руке и очи, ми не бисмо седели овде већ као и они у њиховим колибицама и пећинама у којима се живи као у тамници. Ми, господо, имамо министре без портфеља, па вас ја питам: Да ли су ти министри без портфеља, који их данас има четворица, да ли су ти министри без портфеља луксуз или не? И, господо, видите, могло је да буде кредита, нашао је Министар финансија кредит за министре без портфеља, он се није успротивио нити казао: То не може. А, господо, моја, ја питам шта раде ти министри без портфеља, ти министри без занимања? Господо, ми имамо прво г. Шефкију Бехмена као министра без министарства, или другим речима како се то званично каже министар без портфеља, а у народу се каже без занимања. Господо, каква је то државна потреба била да он постане министар без портфеља? Никаква државна потреба, него, господо, чисто једна партијска потреба. То је партијска синекура и ништа више. А, господо, зашто држава да плаћа ту партијску синекуру? Господо, ја морам да упитам исто тако отворено без икакве увијености, — зашто и по чему је то заслужио Шефкија Бехмен? Да ли је он, господо, био у Араду у оковима па му се зато ради признања даје то место? Не, господо, далеко је он био, далеко од тога. Али они који су били под вешалима непријатељским, који су по

тамницама арадским трунули и пребијани, они су далеко, од сваких бенефиција, они се и данас прогоне и сматрају као непоћудни за ову земљу, али зато је поћудан Шефкија Бехмен и он добија полагај министра без портфеља.

Плата једнога министра, господо, износи 144 хиљаде динара годишње, и додаток за аутомобил 96.000 динара, што чини свега 240.000 динара, па поред свега тога, господо, они имају и других додатака. Ми таквих министара без портфеља имамо четири, који су без икакве потребе то постали и они се дабе плаћају. Господо, ту четворицу министара без портфеља држава плаћа годишње са 1 милион динара. Па, господо, зар то није луксуз? Ја нећу да буде неправичан само према господину Бехмену. Налазим да и господин Миха Крек није ништа нарочито заслужан да је требао да дође за министра без портфеља. Ја, господо, сматрам да ни господин Крек није имао неких нарочитих државних или државничких заслуга, па да му се да такво једно место... (Један глас са левице: Био је претседник католичке акције!)... него му је, господо, то дато само зато, да лакше води политичку акцију поред свога шефа господина др. Корошца. Па зар тај рад да се плати државним парама и државном имовином за услуге које он чини г. Корошецу као помагач?

Господин Нико Новаковић, опет партијским путем, иако, господо, нема икакве потребе народне, постао је Министар без портфеља. Ја вас питам, господо, каква је народна потреба, или државна потреба била да господин Нико Новаковић постане Министар без портфеља? Опет, господо, некаква партијска погодба, опет некакав партијски обрачун, Јерезин рачун који држава треба да плати.

Па, господо, имамо и мога друга бившег у партији господина Воју Ђорђевића. Господо, ја нећу да будем неправичан и да ми се каже да сам говорио само о овој тројници раније поменутих, а да нисам хтео ни једном речи да поменем г. Ђорђевића. Ја зато, господо, хоћу да будем правичан, и да кажем да исто тако није било потребе да г. Ђорђевић буде Министар без портфеља. Ако је г. Воја Ђорђевић у једном моменту био Влади потребан, када Влада није имала већину у Финансијском одбору, и требало јој је да придобије групу г. Воје Ђорђевића, па да направи већину у Финансијском одбору и у Скупштини, коју није имала, онда му је требало дати Министарство, те да буде Министар са портфељом. Међутим, господо, он је Министар без портфеља пуне две године. Ја, господо, налазим да за такве ствари нема никаквих разлога. Разлога ако има, нека му се да да постане Министар, путем парламентарним, али пошто десница не признаје да је ова држава парламентарна, и пошто је данас на власти личан режим, то онда можете да постављате како хоћете и кога хоћете, али не постављајте их за министре без портфеља који не раде ништа.

Господо, нашто ови Министри без портфеља? Они нису ништа друго него министарски приправници. Па, господо, много траје та приправничка школа, много је дугачак тај министарски курс! Видите, господо, Бехмен скоро три године министрује, па онда други, трећи, па и четврти, и већ су стекли право на пензију. Па видите, господо, ти људи не само што за ово време дабе примају плату и тиме штете државну касу, него то њихово министровање повлачи још једну већу штету, ако

они намире онај рок на министарској фотељи и стекну право на пензију, они ће бити доживотни пензионери. Па кад се, господо, у овим временима даје овако овим младим људима, као што су сва ова четворица, — изузев само господина Ника Новковића, који није баш тако млад, док су сви ови други млади људи, — па кад се то све њима даје и даје им се право да стекну и министарску пензију, онда треба упоредити то са оним што се даје инвалидима. Ми, господо, нисмо урадили оно што је било најнужније и што је требало да нам буде најсетије, нисмо учинили ништа за оне који су жртвовали врло много за ову земљу а имамо пара за луксузе, имамо пара да плаћамо ове министре без портфеља, па чак и да им дајемо и пензије после врло краткога рока. Ја сам, господо, у опште против министара на расположењу, а нарочито сам против тога да министри, после овако краткога рока службе стичу право на пензију. Нека и Министри стичу право на пензију после истог рока службе као и остали чиновници, а не да то право добију после врло краткога времена.

То је, господо, што се тиче мојих напомена на буџет другог раздела. А што се тиче мојих напомена и примедба на трећи раздео, ја констатујем да ова Влада непрестано повишава наше дугове. Ова Влада није ни најмање, баш ни најмање смањила дугове, нити што ради на њиховом смањивању, него ради на њиховом повећавању. Где ћемо се, господо, ми зауставити с тим повећавањем дугова? Говори се, господо, да она није нигде ништа узјмила. Није господо тако, она је узјмила и још како, и сваки дан она зајми. Сваки дан она зајми прво код Народне банке. Она је метнула своју руку на Народну банку, и узима од ње колико хоће и кад хоће. Па онда, господо, Државна хипотекарна бацка. Узмите само у руку Финансијски закон па ћете из њега видети колико је само донето решења и уредаба да се Влада може задужити код ове Хипотекарне банке. Па ту је, господо, и Поштанска штедионица, па су ту, господо, благајнички записи и бонови, који се издају сваке године и са којима излази Влада сваке године пред нас, а они иду до милијарде па и до милијарде и по.

Ова Влада не води рачуна о инвалидима, не води рачуна о ратним жртвама, ствара пензионере од младих људи. Исто тако она много луксузира и много расипа, о чему ћете имати прилике још доста да чујете. Купује министарске а и скупштинске аутомобиле, које би, по мом мишљењу, као један велики луксуз требало укинути: Док су Министри пре рата увек ишли пешке, дотле наши садашњи Министри имају и по два аутомобила, и ако само један аутомобил кошта по двеста хиљада динара.

И кад бисмо добро загледали видели би да се државним аутомобилима возе не само министри, него и многи од вас осталих. (Милан Лазаревић: И ти си се возио!) Никада се ја нисам возио државним аутомобилом. (Милан Лазаревић: Возио си се док си био Потпретседник Скупштине! — Граја). Ја, господо, не могу да се надвикујем са човеком који овде само изазива и упада другим посланицима у реч, не могу се с њим објашњавати. Али кад ми је већ добачено ја ћу одговорити да се ја никада нисам возио државним аутомобилом, јер никада нисам био ни уз једну власт. Био сам Потпретседник Скупштине, и то баш Потпретсед-

ник кога сте ви гласали, па сте после на другу страну побегли, и био сам на том положају свега три месеца, али ја нисам имао аутомобил нити ми је требао, него сам ишао пешке, као што сам читавог свог века чинио. Ја сам прешао Албанију два пута пешке по највећим сметовима па ми није тешко ићи ни по овом асфалту по Београду, те према томе видите да је и ова упадица била посве неоснована.

Према свему, господо, што сам изнео ја тражим штедњу, штедњу на све стране, не сме нигде бити расипања. Али штедња се не сме спроводити само према једнима и једнострано. Према коме се спроводи та једнострана штедња? Спроводи се једино према инвалидима, и само су они дужни да поднесу ту штедњу а нико други! Са тих разлога које сам изнео ја изјављујем да ћу гласати противу ова два буџетска раздела. (Одобравање и плескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Janko Baričević. (Glasovi Nije tu!). Pošto se g. Baričević ne javlja, pretpostavljam da je odustao od reči. — Reč ima narodni poslanik g. Miloš Rašović. (Glasovi: Nije tu!). Pošto se g. Rašović ne javlja, pretpostavljam da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Radisav Vučetić.

Radisav Vučetić: Gospodo narodni poslanici, po ovojme budžetu raschoda na penzije u ovojme budžetu za 1938/39 ima da se isplati 1,018,716,200 dinara. Gospodo, ja nisam protivu toga da se da penzija onima koji penziju zaslužuju. Ali kako je ovo jedna ogromna suma u državnom budžetu samo na penzije, onda je naša dužnost da se tim pitanjem pozabavimo malo više i malo ozbilnije.

Gospodo narodni poslanici, činjenica je, da mi danas imamo pensionera kojima apsolutno te penzije ne trebaју и којима те пензије служе за гомилање још већег богатства. Међутим, господо, ако хоћемо да погледамо истини у очи, пензије треба дати само оним људима који је стварно заслужују и којима је она стварно и потребна. Ми имамо, господо, пензионера који је још у својој шеснаестој години, ако би се израчунало, постао пензионер са 20 година службе. Имамо пензионера који су пензију себи издејствовали разним фалсификованим документима и на тај начин постали пензионери. Имамо, господо, пензионера: пензионер отац, пензионер муж, пензионер жена, пензионер син, пензионер ћерка, пензионер снаја, и кад погледате цела породица је пензионерска и сви су зачислени на државној каси и кад се све то саберете често пута та породица прима по 30.—40.000 динара месечно! И кад тако стоје ствари, господо, онда се заиста морамо мало озбиљније пред тим фактом замислити и запитати, да ли су заслужнији ти пензионери или наши ратни инвалиди? Јер докле се на пензије даје милијарда и осамнаест милиона динара, дотле се на једне инвалиде који немају ноге или руке или су остали без очњег вида, даје свега 103 милиона динара. Ја стога кажем и сматрам, да, ако хоћемо и треба да дајемо пензије, онда да се и код пензија установи порески цензус: ако је пензионер богат, ако плаћа и 500 динара порезе годишње, да изгуби пензију, јер кад смо установили порески цензус за личне инвалиде, да онај који плаћа преко 170 динара порезе не може примати инва-

лиду, онда је право да тај цензус постоји и за пензионере.

Има још једна ствар господо. Ако погледате видећете да су пензионери преплавили сва наша државна и приватна предузећа. Поред својих пензија они су запослени у тим предузећима, ма да ми имамо много школованих људи, које би требало поставити на места, која заузимају ти пензионери. Стога ја сматрам да где год постоје пензионери у државним или приватним предузећима треба их отпустити, а тамо поставити школоване људе, који су можда своје имање утрошили на школовање а данас немају места. (Чује се: Многи имају мале пензије!) Ја никако не верујем да пензија може бити мала када се зна да сељак нема уопште никакве пензије.

Али господо, осим пензије овде су предвиђења и нека расположења. Шта то значи расположење? Буде два месеца министар, а после једну или две године на расположењу и, одмах стекне право на пензију. (Одобравање на левици): Господо народни посланици, о министрима: без портфеља ја нећу да говорим, о томе је говорио предговорник г. Лазић. Али, господо, о министрима и чиновницима уопште на расположењу мора се говорити. Ако један министар годину дана, или колико министрује да министрује, сиће са министарске фотеље, он се, господо, ставља на расположење. Свакако, господо, да за министре не долазе људи бескућници, не долазе људи без имовине, не долазе људи слабо материјално обезбеђени, већ долазе махом школовани људи добро материјално обезбеђени, па кад престане министар бити зашто да прима плату и да буде на расположењу, или, господо, зашто ће министрима пензија?! (Пљескање на левици. — *Јерemiја Протић*: Подносио сам ја Влади амандман два пута, па ви нисте примили!) Господо народни посланици, ја као претставник Земљорадничког клуба у чије име имам част говорити, и прошле године сам говорио о овом питању, и, господо народни посланици, ја сам и онда истицао да је крајње време извршити ревизију пензија. (Пљескање на левици). Ако је ко пензију заслужио треба му је дати, али, господо народни посланици, не треба дати пензије онима који имају по неколико палата у Београду... (Пљескање на левици)... који могу да живе и без пензије, или ако хоћете могу да живе и у другим државама. (Одобравање на левици. — *Секула Зечвић*: То сам ја тражио у Финансиском одбору! — Један глас са левице: Да ли ће бити за то г. Воја Ђорђевић?) Господо народни посланици, неко рече са левице да ли ће за то бити Воја Ђорђевић? Ја вас, господо, уверавам да ће Воја Ђорђевић први гласати за предлог да министри немају пензије и да не буду министри на расположењу.

Ја бих, господо, и овога пута као и прошле године замолио Краљевску владу да озбиљно прими ове сугестије, јер, господо, ако хоћемо истини у очи да гледамо наш народ, поглавито земљораднички сталез поколебао се, изгубио је поверење, јер како изгледа, никада те социјалне правде према њему није било. Он зна, господо, да смо ми то истакли овде, он зна да министар када буде два месеца, буде две године на расположењу па иде у пензију. Све он то, господо, добро зна. И кажем, ако се хоће повратити поверење нашега народа у нашу државу, Краљевска влада је дужна да о овоме поведе рачуна, дужна је да

одмах без поштеде изврши ревизију пензионера. (Одобравање на левици). Дужна је, господо, да одмах донесе Инвалидски закон, да укине порески цензус за личне инвалиде, јер човек који нема руку или нема ногу може бити најбогатији, а ко би, господо, пристао од вас да му се отсече рука или нога па да му се да не знам колико? (*Војислав Лазић*: Немој лити крокодилске сузе! Па ја сам поднео предлог а ти си гласао против! Ја се и ти слажемо, само се у гласању не слажемо!) И овога пута, Војиславе Лазићу, хоћу да констатујем да си сувише љубоморан на мене. Хоћу да кажем да никада нисам теби у реч упадао, увек сам те слушао пажљиво, а ти никада ниси пропустио да ми не упаднеш у реч! Господине Лазићу, и ја сам припадник Земљорадничке странке и мене су земљорадници изабрали! Ја мислим да овде не треба о томе да расправљамо а ако хоћеш онда да идемо на збор да се расправимо!

Господо народни посланици, ја молим Краљевску владу да поведе рачуна о овоме што сам у говору истакао, али хоћу лојално да кажем да ћу гласати за овај буџет, зато што сам у коалицији са Краљевском владом. (Пљескање на десници и у центруму. — Граја на левици!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Dragoljub Jevremović.

Др. Драгољуб Јевремовић: Господо народни посланици, сви ми у овоме Дому, а нарочито ми из опозиције имамо искуство са овом Владом, са Владом г. др. Милана Стојадиновића, да она не обраћа пажњу на оно, што ми мислимо и што предлажемо, да се у интересу нашег народа учини. Шта је до сада вредело, што је многи од нас дао себи труда и размислио о многим проблемима, трудећи се да им најбоље решење и најкорисније решење за наш народ. Од свега тога Влада није хтела ништа да прихвати нити је чак хтела да се бар неке ствари, које интересују читав наш народ, реше у заједници и сарадњи са овим Домом. Влада је најрадије све проблеме сама решавала путем Уредби, а нама исте стављала до знања овако у журби приликом доношења буџета, када се просто не зна, на шта човек пре да мисли. И док ми покушавамо, да и у оваквим приликама и под оваквим околностима допринесемо својим радом и предлозима, да се многе ствари не леме преко владиног колена, на брзину, на дохват, већ да се чује и наше мишљење, Влада нас неће ни да слуша пажљиво, а камо ли да што год и од наших предлога прими. Па нисмо ми непријатељи ове државе макар се налазили и у опозицији према овој Влади, те треба нешто и од наших предлога прихватити.

Господо, ја овај увод чиним с тога, што и ја и сви ви остали имамо то горко искуство, што не само да ова Влада ништа није прихватила од наших предлога и жеља у дебати прошлог буџета о пензијама и инвалидским потпорама, него видимо да о томе није водила рачуна ни сада приликом овог буџета. То се види не само из самог буџета него се види и из Финансијског закона. Ни пензионерско, ни инвалидско питање нису решена новим и бољим начином. Све је остало по старом. Чак је учињено и нешто горе. Држава кроз Финансијски закон понаша се према најбедније плаћеним својим службеницима, према званичницима, као што би то урадио најгори ђифта. У т. 3 § 70 Финансијског закона стоји: „У току буџетске 1938/39 године

не могу се вршити никаква постављења на звање званичника и служитеља за канцеларијску службу. На ма које упражњено место званичника или служитеља може се поставити само један дневничар". А шта то значи, господо народни посланици? То значи, да држава њифтински избегава да поставља званичнике, да им не би морала својевремено давати пензију, јер дневничари немају пензије по Чиновничком закону. Наше њифте то изврдавају на тај начин што не узимају свој персонал под плату, него дају рад у акорд или на парче, па немају да плаћају ни уредске принадлежности, нити одговарају држави за службенички порез. А држава на овај начин избегава своју одговорност за пензију тим најгоре плаћеним својим службеницима; који се зову дневничари, а који раде најтеже послове.

Ето вам, где држава чини уштеде при пензијама. Можете ли онда од државе очекивати, да једном правилно и правично реши и пензионерско и инвалидско питање?! Али ако је г. Министар финансија хтео да чини овакве ситне уштеде, зашто је г. Министар социјалне политике дозволио један овако несоцијалан потез кроз Финансијски закон на рачун будућих пензионера? Питање пензија и инвалидских потпора је социјално питање, и у колико оно није правилно решено, кривица не пада на самог Министра финансија. Напротив Министар социјалне политике за такво несоцијално решење више је крив.

Ја сам у прошлој буџетској дебати о пензијама и инвалидским потпорама предлагао једно принципијелно решење оба ова питања. Ја сам тада за такво решење наводио и доказе па ћу зато овом приликом само да укратко поновим начелно решење тих питања.

Ја сам прошле године доказао да пензија није награда, коју држава даје својим чиновницима већ да је то помоћ, коју држава даје само онима, који више нису способни за рад, а немају никаквих других прихода за своје издржавање. Према томе сви они, који имају своје имовине или своје приватне приходе, из којих су се издржавали, не могу имати никакве пензије од државе. Да је среће као што није, па да такви никада нису ни били у државној служби. И да се не ради као данас када богати успевају да своју бесну децу понаместају у државну службу и на најбоља места, пре него што су и завршила школу, те да би богати родитељи давали својој деци што мањи депарац. Редуцирањем богатих пензионера као и свих богатих чиновника са државног буџета, могла би се учинити нова постављења оних сиромашних, који једино од државне службе могу живети. Кад се већ државна пензија даје као помоћ онима, који не могу да раде и само онда кад су збиља неспособни за рад без обзира на старост, онда пензија мора бити тако одмерена, без обзира на године службе, да пензионер може од своје пензије пристојно живети. При оваквом решењу не може се правити никаква разлика на пензионере по старом и по новом Чиновничком закону. За државу, која води рачуна о социјалној правди, сви су пензионери једнаки па били они по старом или по новом Чиновничком закону. Али ако се усвоји нека привилегија за извесне пензионере, а ја сам томе одсудно противан, онда би та привилегија имала бити у корист баш тих старих пензионера, који су свакако далеко више урадили као активни чиновници за стварање

ове велике наше државе, него што су пензионери по новом Чиновничком закону урадили као активни чиновници, само и једино на чувању онога, што су пензионери по старом закону стварали. А чувати је далеко лакше него стварати.

Друго једно такође принципијелно питање, које се већ годинама провлачи кроз све владе и режиме и никако да нађе једног куражног и правичног политичара и државника за своје решење, јесте да се млади пензионери или поврате у државну службу или да се бришу са државног буџета. Јер ти млади пензионери могу још да раде и раде приватно и зарађују и више него што им је пензија, па кад је такав случај са њима, онда се мора извршити редуција тих способних пензионера, који оптерећују сасвим непотребно државни буџет. Има ли најзад једног јунака државника, који ће ово питање решити као Гордијев чвор? А тих и таквих пензионера није мало. Не може се дозволити да млади људи без икаквог свог труда и рада добијају од државе пензију а толике државне потребе остају незадовољене.

Према томе принципијелно решење државних пензионера било би следеће:

1) Утврђује се принцип да на пензију има права само онај који је фактички неспособан за даљи рад и који нема никакве имовине нити приватних прихода за своје издржавање;

2) Сви до сада млади пензионери способни за рад, па били они упослени приватно или не, враћају се у активу, или ако они на то не пристају губе досадању пензију;

3) Не прави се више никаква разлика на пензионере по старом или новом чиновничком закону, већ су сви пензионери потпуно једнаки у својим пензионерским принадлежностима, ако су неспособни за рад било услед старости или телесне неспособности за даљи рад;

4) Утврђује се један минимум за пензију државних чиновника, који долазе у пензију услед даље, без обзира које, неспособности и без обзира на године службе проведене у раду.

Овако решење пензионерског питања је правично и социјално и оно мора једном доћи од државе, која није више само држава — власт већ и социјални фактор првога реда.

То је моје начелно гледиште на пензионерско питање.

А сада укратко да се позабавимо инвалидским питањем, које је на жалост и срамоту нашу исто толико актуелно као и непосредно после ратова и ако је од неких прошло и две и по деценије. То питање је тако јадно и алжаво решавано да та алжавост и крајња непажња према инвалидима може имати кобне последице по наше национално васпитање, по наше патриотско васпитање и осећање. Јер после овакве крајње непажње према личним инвалидима и породицама погинулих и несталих у нашим ратовима за ослобођење, ко ће још веровати, да је клатко и дично погинути за отаџбину? То се могло говорити и осећати онда када нисмо имали овако жалосну слику о томе, како се отаџбина стара о онима, који су само то имали пред очима да свој живот положи на олтар своје отаџбине, чији је опстанак и слобода била у опасности? Хоће ли деца тих погинулих и несталих за време ратова веровати да за отаџбину треба и свој живот жртвовати, када су они

лично осетили, када су они лично сопственим искуством сазнали, да погинути за отаџбину значи оставити после себе породицу и нејаку децу да улицама просе милостињу? Како неко сме и помислити да се жртвује за отаџбину и рескира да постане инвалид, када после као инвалид има да иде у улице просјаче, јер му држава неће ничим помоћи да свој живот бар олакша, ако не и да му га потпуно створи онаквог каквог би га он сам створио, да се није излагао за отаџбину и њену слободу.

Господо народни посланици, ваља једанпут бити свестан, да овако поступање са инвалидима и породицама погинулих и несталих у ратовима може имати најтежих последица, не само у моралном и материјалном погледу, него да ће од овога зависити једнога дана и опстанак наше државе, која се овако жалосно понаша према најзаслужнијима за постанак ове државе.

Ја нећу да вам дуго објашњавам тежину овог питања, јер сам то и прошле године чинио без икаквог успеха, било да вас лично било да ову Владу г. др. Милана Стојадиновића покренем не само на већу активност према решењу инвалидског питања, већ и за правично решење тога питања. Ја ћу само још једном да подвучем принципе, којих се морамо држати при решењу инвалидског питања. Према томе мој начелни предлог за решење инвалидског питања био би у следећем:

Мора се извршити понован преглед свих инвалида и правично и поштено утврдити стварна неспособност личних инвалида. Према таквој поштеној и објективној процени личне неспособности за привређивање у професији, која је била професија инвалида пре његове инвалидности, мора се инвалидима дати таква накнада — инвалидска потпора — да он уистину од ње може живети.

При томе се не сме правити разлика да ли је лични инвалид овог или оног чина. И редови су свој живот излагали исто тако као и они који су имали чинове у војсци. И редови цене свој живот исто толико колико и они који имају чинове у војсци. И онеспособљени лични инвалиди редови имају право на пристојан живот као и они који су за време рата бранили отаџбину за паре, јер су имали официрске плате, а они редови бранили су своју отаџбину, јер им је отаџбина, бесплатно и из љубави према њој, отаџбини, а не за паре и чинове, те ако им се због тога не признаје више а оно им се мора признати бар исто толико колико и онима са чиновима.

Што се тиче породица погинулих и несталих у рату, мора им се дати таква инвалидска потпора као да су пензионери државних чиновника, и то толика по величини, да уистину омогућава пристојан живот, онакав какве би те породице и имале, да се њихови шефови нису жртвовали за стварање ове и овакве неправичне државе према јадним и осакћеним њиховим породицама.

Може се рећи, да држава нема за то сретстава, то није никакво извињење. То је најжалосније извињење које се може дати. Зар се могла дати накнада штете за материјалне губитке, а не може се дати за животе и изгубљене делове рођеног тела, које се ничим ни заменити ни накнадити не могу?

Зар то није највећа срамота да су материјално оштећени већ давно обештећени, а ратни инвалиди и породице погинулих и несталих за

време рата још и дан-дањи пружају руке по улицама и просе? Не само што је то највећа срамота за нашу државу већ са те стране прети нашој држави највећа опасност за њен опстанак.

Ја стога завршавам свој говор овако:

Или ћемо наше личне инвалиде и породице погинулих и несталих у рату збринуте како треба уз највеће материјалне жртве, или ми и не заслужујемо да постојимо као држава! (Одобравање и плескање на левици).

Председник Stevan Ćirić: Рећ има народни посланик г. Đorđe Jevtić.

Ђорђе Јевтић: Господо народни посланици, био сам се пријавио да говорим у првом разделу и, како сам био последњи, надао сам се да ћу имати времена и изашао сам био, те сам био отсутан из сале кад ме је г. Председник позвао. Дозволите сад и мени да проговорим овде неколико речи о првом разделу, пошто је и сам известилац мањине спојио сва три раздела.

Господо народни посланици, често се у овој Скупштини говори о парламентаризму и о демократији, а ја тврдим да у нашој земљи од ослобођења до данас никад није било демократије. Извршено је више избора, али су само они из 1920 године били слободни и пропорционално је било заступљено у Народном претставништву. Сви остали били су у знаку подмићивања, насиља итд. Демократија је код нас била под маском кад су је проводили средски начелници и директори банака и за паре. Ја ћу да вам цитирам неколико изјава из Верификационог одбора тих скупштина. У одвојеном мишљењу по извештају Верификационог одбора из 1923 године известилац мањине г. Дуле Димитријевић износи како је велики жупан г. Церовић у црквеној порти држао збор и агитовао за владину страну. Износи како се жандармерија мешала у изборе и констатује да је један оглашени одметник у срезу источном, неки Исмет Кадрија, био чувар владине кутије.

У Верификационој дебати 1923 године г. Љуба Дивидовић је у почетку говора рекао: „Господо, тешко је хладно говорити о минулим изборима народних посланика: Тешко је говорити ономе ко воли слободу, ко поштује туђу слободу, јер је слобода овим изборима потиснута у позадину”.

Насиље је, господо, било обележје у коме су избори припремани, вођени и извршени.

Господо народни посланици, 1925 године влада П-П режима вршила је изборе, жао ми је што нису присутна господа са ове стране, који су и вршили те изборе, — да чују какве су слободе давали.

У извештају мањине Верификационог одбора по посланичким мандатима каже се: „Слобода штампе потпуно је дигнута”. Готово сви опозициони листови обустављени су. У Далмацији сви, а све без одобрења суда. Распуштене су општинске управе, фалсификовани су изборни записници. Г. Љуба Давидовић у верификационој дебати каже: „Господо, не можемо примити извештај Верификационог одбора. Не признајемо легалност ових избора, јер су они вршени, како никада нису у овој земљи вршени. Устав није поштован, као ни најосновнија грађанска права.

Избори 1927 године. Жао ми је што опет нема госпoде с оне стране да чују шта Настас

Петровић каже: „Господин Владан Ђорђевић, један од носилаца старих реакционарних режима, писао је у »Новостима« о изборима које је он вршио 1898 године. Ако сравните оно што је рађено тада, са оним што је рађено на посланичким изборима 1927 године, онда морате признати, да је горе рађено сада него што сам ја онда радио”.

Напомиње страховите сцене на збору у Реквцу и жали што није имао фотографа да снима шта је жандармерија по наредби средњег начелника чинила. Износи да је опаљено око 20 метака из брзометне пушке на његов ауто када је ишао на збор у село Војску.

Стјепан Радић у своме говору каже: „Вршен је велики терор, куглице су пресипане из једне кутије у другу у највећој мери”.

Ђурађ Деметровић каже: да се агитовало Краљевим именом, и да се говорило: ко не гласа за Владину листу, гласа противу Краља!

Павле Радић каже: да су избори 1927 године били за народ једна велика мука и један велики физички и душевни напор. Напомиње да је пошао у Јужну Србију и да му је ометано постављање кандидатских листа у Јужној Србији од стране једног владиног кандидата. Тако исто напомиње да је на њега извршен мучки напад на Плетварима.

Зар је то демократија, кад се онда Радићу није дозвољавало да поставља листе, већ су му листе у суду отимане и цепане.

Господо, сви они који говоре да је то била демократија и слобода, лажу! (Јован Здравковић: Било је више него сада!). Господо, ја стојим на гледишту сасвим другом. Народна скупштина мора бити прави израз народног претставништва. Не може у овом Дому седети 67 адвоката а 27 сељака. Ја захтевам сталешки парламенат. Не искључујем поштене интелектуалце и интелектуалну снагу, јер и ми ћемо такве људе бирати. Сталешки парламенат не би дошао зато да пороби остале, него да заштити сељака. Ја морам да се послужим једном народном пословицом, која каже, „да јарац рђаво чува купус”, и, господо, у сваком случају сељак ће боље штитити своје интересе, него његов син, који је из села изишао.

Господо, ја поштујем Устав од 1931 године и Сенат који је изабран на основу тога Устава, али сви морамо признати да је та установа за нашу земљу сувишна, јер ми немамо лордова плаве крви и овај дом старца је непотребан и сувишан луксуз за ову земљу.

Исто тако када се говори о пензијама, ја бих молио да се угледамо и да копирамо Бугаре, када није среће да они копирају нас.

Господо, по чему да се пензионери кандидују за народне посланике? Јер док су они ваљали седели су у државној служби, а пошто се умно преморе, те нису за државну службу способни, онда нису сигурно способни ни за посланике.

Што се тиче пензионера, ја бих препоручио да се угледамо на Бугарску. У Бугарској министри немају пензије. Доста је да је човек имао ту част, да буде министар. Исто тако Бугари су ставили цифру од пет хиљада лева и нико не може имати већу пензију, па да је ма колико служио и да је био ма на каквом положају. А ви имате код нас случајеве у Горњем Милановцу да у једној породици од четири члана породице имате четири пензионера. Ту је потребна једна ревизија. Кад се

могло утврдити цензус за инвалиде, зашто се не може утврдити цензус и за пензионере, и онај ко је богат да је не прима. Зар онај, који је изгубио обе ноге или оба ока за стварање ове земље, може да живи са седам стотина динара месечно, а пензионери способни за рад да вуку неколико хиљада динара месечно?

Господо народни посланици, још неколико запаски на питање државних дугова. На отплату државних дугова ми уносимо у буџет једну милијарду и 15 милијона динара. Господо, сви ратни дугови утрошени су за време рата. Ми смо добили од Немачке ратну штету. Исто онако, како су се нама Немци одужили са ратном штетом, и ми треба да откажемо све ратне дугове. То је моје мишљење и ако то не учините ове године, учинићете кроз десет до петнаест година. (Пљескање и одобравање у центруму и на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima Ministar finansija gospodin Dušan Letica.

Министар финансија Душан Летица: Господо народни посланици, буџет пензија за наредну годину повећан је за 2,716.200 динара. Ова повећања односе се на оне закључке Народне скупштине, које је она донела прошле године на име помоћи сиромашним лицима за њих око 600; и према томе ови издатци јављаће се дотле, док се буду извршавали закључци Народне скупштине. Других повећања према прошлој години није било. Ја признајем да овај кредит, уколико се тиче текуће године, јесте мали и да је до данас прекорачен за 12,76%. Није крива томе ни ова Влада као ни раније Владе, него је крива појава, коју ми од Ослобођења до данас осећамо, а то је јак прилив пензионера. Томе јаком приливу пензионера ова Влада се одупирала и то систематски. Пензија се даје по правилу само онима који су напустили године службе. Ја се слажем са напоменом господице посланика Радисава Вучетића и других, да треба појаву јаког прилива пензионера што је могуће више сузбијати.

Господин Мохорич поставио је опречни приговор да ми пензионисање кочимо, и да кредити предвиђени у овом буџету за пензије нису довољно велики, да их треба повисити, како би се могла дати могућност повећања пензионисања, те тиме створили услови да се наше младе снаге више запошљавају. Са његовог становишта он има право. Али ја се не слажем с тим: И ако су ови кредити за ову годину малени, па су услед тога морали бити прекорачени, ипак је остављен за наредну буџетску годину исти кредит, изузевши онај за помоћ. Ви ћете, господо, питати, зашто га онда нисте подигли за наредну годину? То је, господо, зато што ће од 1 априла 1938 године бити растерећена ова партија, јер ће пензије, па и додаци уз пензије породичних пензионера, од овога датума да преузме чиновнички пензиони фонд на себе. Тај чиновнички пензиони фонд, од како је основан, имао је приходе који су притицали од улога чиновничких, и он је до сад достигао ону суму, која је била законом предвиђена и замишљена као минимална. Од 1 априла 1938 године, тај фонд биће у могућности да покрива ове пензијске потребе. Отуда није било разлога да се овај кредит за наредну годину повиси. Нећу да кажем да већ до године неће бити потребе да се ова цифра повиси, са истих разлога што није лако обуставити јаки

прилив пензионера, из оних редова службеничких који су дозрели за пензију.

Број наших пензионера и личних и породичних у држави износи 68.527 пензионера на дан 1 фебруара ове године. Господо, ја желим да видите како стоји са пензионерима у малој Аустрији. Ако упоредимо број наших пензионера са бројем пензионера у Аустрији, онда ћемо видети да је број пензионера ипак код нас релативно задовољавајући. Ми имамо непуних 70.000 пензионера, а они у Аустрији имају 170.000 пензионера. Ми на наше пензије трошимо годишње свега укупно, око 1 милијарду и 140 милиона, у Аустрији по буџету за 1938 годину издају за пензије држава и земље, без општинских и других самоуправних јединица, 524 милиона шилинга, — а то износи око 4,1/2 милијарде динара. Према томе ми релативно можемо бити задовољни.

Дозволите ми, господо, сада да се осврнем на неколико напомена г. Мохорича. Г. Мохорич чини ми приговор да сам буџет државних дугова мало камуфлирао ове године, у погледу коначне цифре и да се хвалим да тај буџет није онолики, колики је био прошле године, а да сам то постигао на тај начин, што сам пребацио из партије 36 суму од 30 милиона динара ануитета у партију буџета Министарства саобраћаја.

Господо, ми смо фактично то урадили, а урадили смо зато да бисмо и у овом погледу били доследни систему, који се у нашем државном буџету, у погледу буџетирања ануитета, већ годинама одржава. Ја сам, усталом, то већ објаснио господи члановима Финансијског одбора у специјалној дебати о разделу државних дугова.

У партији 66 до сада су предвиђени ануитети за зајмове железничке за оне друге, које гради Друштво „Батињол“, а за све друге железничке зајмове, који су раније закључени, предвиђени су ануитети у буџету Министарства саобраћаја. Поставља се питање: зашто не би и ово било тамо предвиђено, када се и код свих других министарстава, за чије су се специјалне потребе морали стварати зајмови, односно ануитети предвиђају у буџету односних министарстава. Зашто да се само ануитети за зајам Министарства саобраћаја са „Батињолом“ предвиђају овде у партијама државних дугова? То је, господо, из чисте потребе систематике, а ни из какве друге потребе, а најмање за то да се камуфлира некакво повишење кредита за потребе државних дугова.

Господин Мохорич каже да смо ми одобрили у партији 65 суму од 31,500.000 динара већи кредит, него што је био прошле године и да због овога повишења овде излази на крају крајева повишен буџет државних дугова. Међутим, да је г. Мохорич погледао мало напред партију 63, он би тамо нашао један кредит за Монополски зајам од округло 18,500.000 динара, који се раније није јављао овде. Тај кредит био је досад евидентиран код Управе државних монопола, а тиче се отплате 6 1/4% Монополског зајма. Пошто је тај зајам плаћен, и склопљен нови са Државном хипотекарном банком ми смо ануитет пренели овде, и то није никакво ново задужење, него само пренос из једне буџетске главе у другу буџетску главу.

Поред ових 18,500.000 динара повишења, предвиђена је још једна цифра од 6,000.000 ди-

нара на име камате која би се имала плаћати, ако буде Министар финансија у току извршења овога буџета имао потребе да издаје бонове. Ја сам вам био изнео у своме експозеу, да Министар финансија крајем месеца децембра није имао у оптицају ниједан једини бон државне благајнице, који би био издат државним лиферантима на име отплате њиховог потраживања.

Према томе, ми немамо ни једног бона у промету, господо, али за сваки случај, ако би се десила потреба у току наредне буџетске године да се државна благајница послужи оваквим боновима, овде је предвиђена цифра од 6 милиона динара, за интерес. Она цифра од 18 и по милиона и ова од 6 милиона дају већ 24 и по милиона, који не значе у ствари никакво повећање. Напротив, ми ћемо све аранжмане са државним повериоцима моћи да извршимо са кредитима који одговарају овогодишњим без икаквог повећања. (Одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: *Gospodo narodni poslanici, pošto je lista govornika iscrpena, to je pretres u pojedinostima predloga budžeta rashoda II i III razdela — Penzije i invalidske potpore i Državni dugovi završen. Prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Gospoda narodni poslanici, koji primaju izvoleće ustati. Molim izvestioca g. dr. Časlava Nikitovića da izvoli pročitati partiju 54 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.*

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 54 — II razdeo — Penzije i invalidske potpore sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

II razdeo — Penzije i invalidske potpore

GLAVA X — PENZIJE, RASPOLOŽENJA, IZDRŽAVANJA itd.

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.

54 *Penzije i dodaci državnih, ličnih i porodičnih penzionera*

3 *Dodaci lični i porodični*

Tekst menja se i glasi:

„Dodaci, lični i porodični, svih državnih ličnih penzionera i svih porodičnih penzionera čije se penzije plaćaju iz državnih sretstava, penzionera i penzionerki koji primaju svoje penzije iz Glumačkog fonda, porodice koje primaju penziju iz fonda za izdržavanje udovica i dece umrlih sveštenika i dakona Istočno pravoslavne crkve, penzionisanih sveštenika-dušobrižnika rimokatoličke i grkokatoličke veroispovesti, činovnika i ministara na raspoloženju i lica koja primaju pomoć, izdržavanja i narodna priznanja, kao i službenika penzionisanih u toku budžetske godine.“

Subpoz. 6 — Pod d) Ministarstvo finansija, smanjiti sa — 218.000.—

Ukupno II razdeo, smanjiti sa — 218.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: *Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 54 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 54 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 55.*

— *Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu*

u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojednostima sve partije predloga budžeta rashoda II razdeo — Penzije i invalidske potpore od partije 55 do partije 62 zaključno. —

Pretnednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda II razdeo — Penzije i invalidske potpore po svima partijama pojedinačno primljen, objavljujem da je ceo predlog budžeta rashoda — II razdeo — Penzije i invalidske potpore primljen (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici).

Prelazimo na glasanje u pojednostima o predlogu budžeta rashoda III razdeo — Državni dugovi. Molim izvestioca g. dr. Časlava Nikitovića da izvoli pročitati partiju 63.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 63 — III razdeo — Državni dugovi.

Pretnednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 63? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 63 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 64.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojednostima sve partije predloga budžeta rashoda III razdeo — Državni dugovi od partije 64 do partije 66 zaključno. —

Pretnednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda III razdeo — Državni dugovi po svima partijama pojedinačno primljen, objavljujem da je ceo predlog budžeta rashoda — III razdeo — Državni dugovi primljen. (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici).

Gospodo narodni poslanici, pošto je vreme odmaklo, mislim, da treba sad da prekinemo sednicu, a posle podne da nastavimo rad u 16 časova. Da bi gospoda znala kojim redom dolaze govornici, ja ću pročitati gospodu prve govornike. (Pročita listu govornika). Ostala gospoda govornici biće naznačeni na listama koje će biti istaknute po klubovima. Molim gospodu narodne poslanike da vode računa o tome da će možda neki prijavljeni govornici odustati od reči, te prema tome potrebno je da se nalaze u dvorani ne samo baš u onom momentu kad govori njihov predgovornik, već i nešto ranije, da bi dotični g. poslanik mogao doći na govornicu. Ovu sednicu prekidam, a nastavak određujem za posle podne u 16 časova.

(Sednica je prekinuta u 12.45 časova.)

Nastavak sednice u 16.30 časova.

Potpretnednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, nastavljamo prekinuti rad. Na dnevnom je redu: Nastavak pretresa u pojednostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu, i to: IV razdeo — Ministarstvo pravde. Ima reč Ministar pravde g. Milan Simonović (Burno pljeskanje u centru i na desnici).

Ministar pravde Milan Simonović: Gospodo narodni poslanici, u nadležnost Ministarstva pravde spadaју: Управа целокупног правосуђа сем војног, казнени и слични заводи, државна тужио-

штва, управни судови, надзор над адвокатима и јавним бележницима, међународни правни саобраћај, израда законских пројеката и уређење зборника закона и уредаба, сарадња у стручном законодавству осталих ресора у циљу обезбеђења правилне примене земаљских закона, регулисање и надзирање правних односа свих признатих вера и сви верско-политички послови.

Из предлога се види да је обим послова, које отправља Министарство правде, велики и значајан. Уз то треба имати на уму, да је Министарство правде по ослобођењу и уједињењу, поред својих сталних и редовних послова, имало и има да изврши и: изједначење судског законодавства и саме организације судова, подизање и уређивање казних и њима сличних завода, подизање зграда за судске затворе и судских зграда и притвора; да доврши увођење и отварање земљишних књига итд.

У погледу изједначавања судског законодавства, чији велики значај и потребу неће нико оспоравати, можемо рећи да је тај посао у главном већ завршен. Од ослобођења до данас донети су следећи закони:

- 1 — Закон о пунолетству;
- 2 — Закон о уређењу редовних судова;
- 3 — Закон о државном суду за заштиту државе;
- 4 — Закон о уређењу шеријатских судова и о шеријатским судијама;
- 5 — Закони и уредбе о установљавању средњих и окружних судова;
- 6 — Закон о седиштима и територијалној надлежности Апелационих судова;
- 7 — Закон о судијама редовних судова;
- 8 — Закон о државном тужиоштву;
- 9 — Закон о адвокатима;
- 10 — Закон о јавним бележницима;
- 11 — Закон о чиновницима грађанског реда из 1931 године;
- 12 — Кривични закон;
- 13 — Закон о извршењу казне лишења слободe;
- 14 — Закон о увођењу у живот кривичног законика, законика о кривичном судском поступку и закона о извршењу казни лишења слободe;
- 15 — Закон о сузбијању злоупотреба у службеној дужности;
- 16 — Закон о накнади штете држави због дела великоиздаје и о забрани над имовином лица окривљених због таквих дела;
- 17 — Закон о земљишним књигама;
- 18 — Закон о унутрашњем уређењу, оснивању и исправљању земљишних књига;
- 19 — Закон о земљишно - књижним деобама отписима и прописима;
- 20 — Закон о тапијама за подручје Касационог суда у Београду и Великог суда у Подгорици;
- 21 — Стечајни закон;
- 22 — Закон о принудном поравнању ван стечаја;
- 23 — Закон о увођењу у живот стечајног закона и закона о принудном поравнању ван стечаја;
- 24 — Закон о побијању правних дела ван стечаја;
- 25 — Менични закон;
- 26 — Чековни закон;
- 27 — Закон о разрешењу фиденкомиса;

- 28 — Законик о кривичном судском поступку;
- 29 — Законик о судском поступку у грађанским парницама;
- 30 — Уводни закон за законик о судском поступку у грађанским парницама;
- 31 — Закон о извршењу и обезбеђењу;
- 32 — Закон о судском ванпарничном поступку;
- 33 — Уводни закон за закон о судском ванпарничном поступку;
- 34 — Уредба са законском снагом о увођењу закона о извршењу и обезбеђењу;
- 35 — Трговачки закон (I и II део).

Сви, напред поменути закони ступили су већ на снагу у целој земљи сем закона о извршењу и обезбеђењу, закона о судском ванпарничном поступку и трговачког закона.

Закони о извршењу и обезбеђењу и о судском ванпарничном поступку ступили су на снагу већ на свима правним подручјима осим подручја Великог суда у Подгорици. Први ће и на том правном подручју ступити на снагу 1 априла а други 1 маја ове године.

Дан ступања на снагу трговачког закона одређиће се уводним законом, чији је нацрт већ израђен и који ће у најкраћем времену бити поднет Народном претставништву.

За изједначење преостаје још: Поморски трговачки закон, III део трговачког закона (облигациони део, уговор о осигурању и издавачки уговор) и грађански закон.

Народном су претставништву поднети предлози: Поморског трговачког законика и закона о установљавању нових окружних и средњих судова. Нацрт III дела трговачког законика се израђује. Рад на изради предлога грађанског законика приводи се крају. Предоснова тога законика била је достављена на мишљење: судовима; привредним организацијама и ширим правничким круговима. Примедбе које су примљене сређују се и на основу истих приступиће се скоро изради дефинитивног текста предлога грађанског законика.

У смислу чл. I Конвенције о унифицираном меничном закону и Конвенције о унифицираном чековном закону израђени су у Министарству правде нацрти новог меничног и чековног закона. Рад на изједначавању међународног меничног и чековног законодавства стоји у вези са радом држава Мале Антанте на изједначењу њиховог унутрашњег меничног и чековног законодавства, те ће се дефинитивни текст предлога новог меничног и чековног закона утврдити тек по одржаној конференцији држава Мале Антанте.

Како је 1929 године Министарство вера (изузев отсека о богословијама) спојено са Министарством правде, то је од тога доба у овом Министарству израђено и следеће верско законодавство:

- 1 — Закон о српској православној цркви;
- 2 — Закон о избору Патријарха српске православне цркве;
- 3 — Устав српске православне цркве;
- 4 — Закон о верској заједници Јевреја;
- 5 — Закон о Исламској верској заједници;
- 6 — Закон о избору Реис-ул-Улеме, чланова Улема-Мецлиса и Муфтије Исламске заједнице;
- 7 — Устав исламске верске заједнице Краљевине Југославије;

8 — Закон о јевангеличко-хришћанским црквама и о реформованој хришћанској цркви Краљевине Југославије;

9 — Устав немачке јевангелистичко-хришћанске цркве аугсбуршког вероисповедања;

10 — Устав Словачке јевангеличко-хришћанске цркве аугсбуршког исповедања; и

11 — Устав реформоване-хришћанске цркве.

Поред изузетног посла на изједначавању законодавства и других изузетних послова сами редовни послови, које ово Министарство и њему потчињене установе имају да обављају веома су велики и сваким даном се све више развијају и увећавају.

Зна се да се савремен живот развија све више и више, добивајући сваког дана новије и новје облике и стварајући све новије привредне и правне односе. Разумљиво је, да тај развитак неминовно изискује све веће и чешће правне помоћи и правне интервенције које судови морају пружати грађанима.

Да би се имала бар унеколико приближна слика обима тих судских послова нека послуже ово неколико статистичких података. У 1936 години било је код судова само у првом степену на извиђању 540.513 кривица. Ако се претпостави, што у већини случајева није случај, да је по сваком од тих предмета био само по један окривљеник, — то значи, да је одговарао сваки двадесет седми грађанин. Ако од становништва одуземо новорођенчад и децу испод 14 година, онда ће изићи да је скоро сваки 19 или 20 грађанин одговарао пред судовима, а ако урачунамо и општењенике, приватне учеснике, сведоке и вештаке, онда се долази до тога, да је сваки пети грађанин у току прошле године излазио пред судове поводом разних кривичних предмета.

Код грађанских парница било је код судова на расправи у истој 1936 години 588.777 парница. Значи, да се спорио скоро сваки двадесет други грађанин, било као тужилац или тужени.

Ако се уз то има у виду само један део осталих послова код судова као што су: заоставштине, старатељства, стечајеви, принудна извршења, преноси непокретних имања итд. — онда се може приближно имати слика одиста великог и значајног посла који судови отправаљају.

Под Министарство правде спадају и казни и њима слични заводи, као што сам то већ напоменуо.

Новим кривичним законом, Законом о извршењу казне лишења слободе, Уредбом о оснивању и раду државних завода за васпитање и поправљање деце и млађих малолетника од 18-I-1930 године као и другим уредбама, правилницима и кућним редовима прописана је једнообразна и савремена организација горњих установа.

Као што је познато казне лишења слободе постале су најглавније сретство у репресивној борби човечанства са криминалитетом. У том погледу наше законодавство усвојило је од система извршења казни, којих у главном има три: ћелијски (пенсилвански или филаделфиски), обурнски (систем Ђутања уз подвојеност за време спавања и одмора) и прогресивни англо-ирски, последњи и то у његовој ирској форми, односно њему смо се највише приближили.

Познато је, да су основни циљеви савремених казних система: поправљање кривца и обезбеђење друштва. Управљена на те циљеве идеја цели-

сходности казне довела је, разумљиво је, до реформисања казних завода и до увођења читавог низа институција (условна осуда, условни отпуст, разне мере безбедности поред изречене казне, стварање друштава такозване патронаже, која се брину о затвореницима, а нарочито после њиховог изласка на слободу, размештање криваца у заводима, с погледом на класификацију њихову итд.). По систему који је наше ново кривично законодавство у погледу казни лишења слободе усвојило извршење те казне почиње по правилу у ћелији, продужује се постепено у заједничком затвору при раду уз осамљење ноћу и за време одмора, затим у одељењу за слободњаке и напоследку се завршава условним отпустом.

За све осуђенике рад је обавезан. Од овога се изузимају само лица којима је у пресуди назначено да уживају олакшице из §§ 75 и 76 Закона о извршењу казни лишења слободе, те иста издржавају казну у засебним одељењима у кустодији хонести. Ми за сада имамо само једно такво одељење при Окружном суду у Сремској Митровици. Од рада су ослобођени болесни и неспособни. Наредбом мога претходника г. др. Мишкулина од 1935 године бр. 99154 ослобођени су од рада и осуђеници осуђени по Закону о заштити јавне безбедности и поретка у држави.

Сам Закон о извршењу казне лишења слободе прописује нарочито старање о здрављу и психичком стању осуђеника, и његовом васпитању, верском одгоју, одећи, постељи, храни, оспособљавању за самосталан привредни живот, што природно резултира из принципа, да је казна поправна мера и да сваки осуђеник по издржаној казни треба да се врати друштву као његов корисан члан.

До ступања на снагу новог законодавства имали смо у погледу завода за извршење казне и лишења слободе различите системе. У Марибору и Зеници био је примењиван обурнски (њујоршки) систем, у казним заводима предратне Краљевине Србије, постојао је систем, по коме се осуђеници нису раздвајали, али су се ипак примењивале врло строге мере, које су данас сасвим недовољне итд.

По ступању на снагу новог кривичног законодавства, све се нове грађевине казних завода зидају тако, да се прогресивни — ирски систем у потпуности примењује. Раније постојеће грађевине се постепено у границама финансиске могућности такође адаптирају томе циљу.

До сада је поред редовних буџетских средстава на ту сврху утрошено 19,953.285 динара. Систематским радом и планским изграђивањем у изгледу је да ће за наредних 10 година ови заводи бити сасвим модерно уређени и изграђени онако како то закон налаже.

Истина је, да је новим кривичним законодавством баш ради ове сврхе и установљен централни фонд, али нажалост, услед недовољних буџетских средстава за издржавање осуђеника, највећи део истог трошно се до сада за покриће тих трошкова.

Рад свих привредних грана казних и сличних завода организован је на основу Закона о извршењу казне лишења слободе и правилника о рачуноводној служби од 1932 године. Можемо рећи да је резултат рада тих привредних грана у казним заводима потпуно задовољавајући. Сви

наши казници заводи поднели су Главној контроли своје завршне рачуне почев од 1932 године до 1936 године и за исте добили разрешнице. Овај факат несумњив је доказ добре организације рада.

У казним заводима поред пољопривреде обављају се и ове врсте заната: ткачки, кројачки, обућарски, механичарски, електричарски, столарски, резбарски, браварски и др. И то, разуме се само са осуђеничком радном снагом. Од осуђеничког занимања пре осуде зависи у главном на коју ће врсту посла-рада бити упућен и у казном заводу. Осим напред поменутога издају се поједине радионице приватним лицима под закуп са осуђеничком радном снагом под условима закљученог уговора, као и индустријским предузећима сходно прописима § 4 Уредбе бр. 5395/30.

Овом приликом морам нагласити, да се у последње време води читава кампања против занатског рада ових завода. Сматрам, да је ова кампања неоснована.

Закон наређује да осуђеници у казним заводима морају радити и оспособити се за живот по изласку из истих. Заводи немају сви довољно земље за обделавање, а и да је имају, не би могли запослити све осуђенике у пољопривреди, јер су осуђеници из свих друштвених редова и занимања, а по закону се морају запослити у оној грани радности, која одговара њиховом ранијем занимању у слободи.

Да заводи не би били конкуренција занатлијама и слободним радницима, они по Закону о извршењу казне лишења слободе (§ 30) првенствено раде за државу и државне службенике, а остала приватна лица, мада могу и њима радити, одбијају од поруџбине. Овакав је случај са мариборским заводом. Истина је, да лепоглавски, пожаревачки, митровачки, нишки и скопљански раде и за приватна лица, али то долази отуда, што су поједини од тих завода удаљени од великих центара, неки су пак у местима, где су слабо развијене поједине гране радности, а и с тога, што саме поруџбине државе и државних чиновника нису довољне да запосле све осуђенике, а сви они морају да раде.

Казних завода имамо укупно 11. Осам за мушке осуђенике у Марибору, Лепоглави, Зеници, Старој Градишци, Сремској Митровици, Нишу, Скопљу и Подгорици. Један мешовит у Пожаревцу и два за женске осуђенике у Загребу и Бегуњу.

У женским казним заводима у Загребу и Бегуњу експлоатација и управа налазе се по уговору сходно чл. 5 Уредбе број 5295/40 у рукама часних сестара, а врховни надзор и у тим заводима врши Министарство правде. Свакако да се и у њима казне извршују по прописима цитираног Закона о извршењу казне лишења слободе.

Код појединих од поменутих казних завода основана су посебна одељења за извршење мера безбедности и то: у Старој Градишци и Бегуњу одељења за принудни рад, у Лепоглави и Бегуњу одељења за лечење и чување неурачунљивих лица и оних са смањеном урачуњивошћу, као и одељења за лечење пијаница.

Поред тога у Марибору и Лепоглави постоје и одељења за задржање по издржаној новој казни (§ 51 Кривичног закона и чл. 21 Закона о извршењу казни лишења слободе и мера безбедности.

Капацитет наших казних завода у нормалним приликама износи 7370 осуђеника, а ми смо на дан 1 јануара 1938 године имали у истима 8545 лица, од којих 8098 мушких и 447 женских. Од горњег укупног броја, истина је, треба одбити број лица према којима су примењене разне мере безбедности, а који износи 354.

Од ових 257 су по издржаној казни задржани на принудном раду, 42 се налазе на лечењу и чувању као неурачунљива а 5 као пијанице на лечењу.

Нажалост морам констатовати да број осуђеника расте, што се види из ових двеју цифара. У казнене заводе у току 1937 године ушла су 3784 осуђеника, а за исто време из истих су изашли 1641, што значи да је 43% више ушло у минулој години у казнене заводе, него што их је из истих изишло.

Новим кривичним законодавством (§§ 26, 27, 28 К.з. и Уредба о оснивању и раду државних завода за васпитање и поправљање деце и млађих малолетника од 18 јануара 1930 године) предвиђено је за принудно васпитање деце и млађих малолетника, оснивање државних завода-домова.

После извршеног уједињења и ослобођења ми смо већ били затекли 4 државна завода за те сврхе: у Београду, Глини, Пахинском и Славонској Пожеги. Данас пак имамо 7 таквих државних завода.

Ти су домови-заводи следећи: —

1) Завод за васпитање млађих малолетника у Београду, који може да прими 75 питомаца. У заводу постоје основна и занатска школа. Изучавају се следећи занати: штампарски, столарски, књиговезачки, обућарски и кројачки. Уче поред тога музику и певање и имају своју музичку трупу.

Крајем прошле године у овом заводу свршило је занате и положило испит 40 питомаца.

2) Завод за васпитање млађих малолетника у Глини. Спада у ред највећих од ових завода и може да прими 140 питомаца. Завод има и своје земљиште, које обделавају питомци завода, претежно они са села. Завод има развијену економију и њоме се бави 40 питомаца. И овај завод има: основну и занатску школу, а десет његових питомаца похађа и гимназију. Од заната изучавају се: кројачки, обућарски, столарски, књиговезачки, машин-шлосерски и фотографски.

Ове школске године у заводу је завршило школу и свршило занат 30 питомаца.

Завод за васпитање деце у Пахинском код Вараждина. У овом заводу се сада смештају мушка деца до 14 година старости. Завод може да прими 60 питомаца.

С обзиром на доба старости тих питомаца они обично остају у истим док не заврше основну школу или док не наврше 14 година. Од заната пак обучавају се: обућарском, кројачком и столарском. Поред тога деца се у заводу баве вртарством и цвећарством. За теже послове узимају се надничари.

4 — Завод за васпитање деце и млађих малолетника у Славонској Пожеги. У њему су смештене женске малолетнице. Завод има нешто свога обрадивог земљишта и своју економију. Земљиште обрађују одраслије питомце са села а за теже се послове узимају надничари. Питомце се обучавају домаћим пословима, ручном раду, а недавно је основана и кројачка радионица, која је до

сада показала леп успех. Поред основне школе у заводу је основана и занатска школа.

Како су ова четири завода, која су постојала и пре доношења новог Кривичног законодавства, показала се недовољним то су основана још три завода и то два за мушке малолетнике а један за женске малолетнице.

Оба мушка завода смештена су при затворима окружних судова у Љубљани и Госпићу, а женски при казненом заводу у Бегуњама.

5 — Завод за васпитање и поправљање млађих малолетника у Љубљани при окружном суду. Овај завод у Љубљани смештен је у згради судског затвора, самим тим није било ни могуће у овом заводу развити цео план васпитне организације малолетника, како то уредбе о начину васпитања предвиђају. Захваљујући напорима управе, завод ипак унеколико одговара намењеном циљу: поправци посрнуле омладине. У исти се може да смести 40—50 питомаца. У њему се изучавају неколико заната, а школску наставу и дужност васпитача обавља један свршен учитељ. Завод је под управом претседника окружног суда, а све особље које обавља службу у истом, јесте службеник овог окружног суда.

6 — Завод за васпитање и поправљање млађих малолетника при окружном суду у Госпићу. Завод може да прими до 150 питомаца и самим тим спада међу највеће у земљи. Само за уређење овог завода и набавку алата за последње три године, држава је утрошила 200.000 динара. У њему постоји основна и продужна занатска школа. У заводу се изучавају ови занати: столарски, обућарски, кројачки, књиговезачки, браварски, коларски и тапетарски. И овај је завод под управом дотичног претседника окружног суда.

7 — Завод за поправљање млађих малолетника при Св. Петру при Пољчач. Овај је завод такође смештен у једном делу зграде женског казног завода у Бегуњама. Завод за сада има свега 15 питомица. Оне изучавају домаће послове и ручни рад. Да напоменем још и то, да се налазе у изградњи два нова завода за малолетнике у Београду и Сарајеву.

На крају ћу навести, да се сада у овим државним заводима за васпитање и поправку малолетника и малолетница налази укупно 535 лица и то: мушких 460, а женских 75. Од ових из вароши су 286 питомаца и питомица а са села 249. Из којих се цифара види: да има седам пута више мушких малолетника у овим заводима него женских и да вароши дају несразмерно већи проценат истих него села.

Да наведем још и то, да је на дан 1 јануара 1937 у овим заводима било свега 318 питомаца и питомица, да је у току 1937 године у исте упућено 434, а пуштено 217.

Министарству правде поверена је и брига о уређењу и чувању наших ратничких гробаља. О томе се старало Министарство, вера до укидања истога. Пијетет према великим жртвама, на чијим костима је изграђена данашња Краљевина Југославија, налагао је држави дужност, да се о гробовима њиховим стара, како то чине сви културни народи. У том циљу по ослобођењу била је донета Уредба замењена доцније Законом о уређењу наших војничких гробаља и гробова у Отацини и на страни од 22 априла 1922 године. У извршењу тога закона најпре су прикупљани по-

даци о томе, где се све налазе гробови наших ратника у земљи и у иностранству у пријатељским и непријатељским земљама. Према добивеним извештајима пронађено је, да број наших ратника палих у Светском рату износи 112.482, сахрањених на разним местима. Гробља и гробови наших ратника растурени су по разним земљама. До сада је пронађено, да у Чехословачкој има 349 наших гробаља са 15.574 гробова, у Немачкој 300 гробаља са 2.069 гробова, у Холандији 8 гробаља са 89 гробова, у Бугарској 37 гробаља са 3.954 гроба, у Аустрији 146 гробаља са 21.856 гробова, у Мађарској 49 гробаља са 10.027 гробова, у Румунији 18 гробаља са 1.988 гробова, у Пољској 10 гробаља са 106 гробова, у Италији 306 гробова, у Африци 13 гробова са 2.926 гробова на Крфу 73 гробаља са 1.805 гробова, на грчко-солунском фронту 204 гробаља са 7.235 гробова, у Албанији 67 гробаља са 2.514 гробова, у Хрватској и Славонији 594 гробаља са 23.397 гробова, у Босни и Херцеговини 470 гробаља са 14.798 гробова и у Србији са Јужном Србијом 2.040 гробаља са 43.809 гробова.

После 1926 године отпочети су радови на груписању појединих наших гробаља у већа или на концентрисању посмртних остатака наших ратника у нарочито подигнуте костурнице са маузолејем или спомеником или капелом над њима. Тако ранијих година направљене су костурнице: у Неготину (Крајинском), Шапцу, на Церу, на Гучеву, на Мачковом Камену, у Удову, Томислављеви, Кривој Паланци, Штипу, Рогатици, Чачку, Горњем Граду и на Новом Гробљу у Београду, испод цркве у Прилепу, Храм Славе у Скопљу, под црквом у Крушју и многим другим местима. У иностранству подигнуте су костурнице: у Румунији, у Мецидији (Добруца) где је сахрањено 731 костур наших палих ратника у Добруци; у Чешкој код Прага на Олшанима, у Индржиховицама, Оломуцу и Тренчину.

У току 1937 године завршене су веће костурнице: у Младеновцу, Буковику код Аранђеловца и Зебрњаку код Куманова. Сем ових изграђене су мање костурнице испод 45 цркава, које је народ подигао за своје богомоље, и по жељи народној одобрано је, да се испод тих цркава направе и костурнице за сахрану ратних жртава, не допуштајући да се те њихове ратне жртве односе са њихове територије у коју другу костурницу, што је најбољи доказ колико наш народ поштује своје браниоце и ослободиоце. Изграђивање оваквих костурница помагала је и држава релативно незнатним сумама. Благодарећи тако изграђеним костурницама извршена је концентрација посмртних остатака из разних гробља у току 1937 године на територији 16 срезова: царевоселском, кичевском, желиговском, подунавском, рађевском, јадарском, колубарском, гужанском, крагујевачком, сремско-митровачком, ражањском, младеновачком, космајском, азбуковачком, добричком и у срезу Крањске горе.

Један од највећих послова ове врсте био је рад на подизању спомен капеле и костурнице у Зејтинлику код Солуна. Овај је рад завршен. У ту костурницу смештени су посмртни остаци из свих гробаља на Солунском фронту. Сем тога ту је сахрањено 217 наших ратника пренетих из Цариграда, а уређено је ту и руско гробље са 396 руских палих војника на Солунском бојишту. За-

вршени су послови и на концентрацији заосталих гробова на разним местима у Француској. Сви су пренети на наше војничко гробље у Тије код Париза. Остало је још да се на томе гробљу подигне и пристојан споменик.

Овај посао је поред свега учињеног још далеко од завршетка. Остало је више од половине срезова у земљи где ништа није урађено, а тако исто остаје још много тога да се учини: у Албанији, на Крфу и Виду, у Бугарској, Мађарској, Аустрији и Немачкој.

Што до сада овај посао није приведен крају узрок су била недовољна финансијска средства, која су стојала на расположењу за тај циљ.

У буџетској 1937/38 години за те радове било је предвиђено 140 хиљада динара, а у овом буџету та је партија повећана са 20.000 динара.

Новим законодавством и изједначењем стављен је у дужност овом Министарству такође и рад на оснивању земљишних књига на подручјима: где исте још не постоје. Законом о унутрашњем уређењу, оснивању и исправљању земљишних књига предвиђено је основање истих, где нису постојале, а то су подручја Апелационих судова у Београду и Скопљу и Великог суда у Подгорици. По доношењу горњег закона почело се са оснивањем првих земљишних књига и то у оним срезovima, у којима су већ били састављени правоснажни катастарски операти, као што су посавски (Обреновац), тамнавски (УБ), мачвански (Богаћић), и рамски (Велико Градиште). Рад се постепено проширавао у оним срезovima, у којима је извршено катастарско премеравање. Поред горња четири среза, извршено је оснивање тих књига и у Смедереву, Пожаревцу, за град Београд, у Голупцу, Младеновцу, за Срез космајски, и у Аранђеловцу. У току ове буџетске године основане су те књиге и отворене и у Умци, а до краја ове буџетске године биће још отворене код Среских судова: у Тополи, у Београду за Срез врачарски, у Рачи и у Смедеревској Паланци.

Оснивање земљишних књига сада је у току за Срезове: младеновачки (Младеновац), колубарски (Мионица), колубарски (Лазаревац), орашки и моравски (Велико Орашје), крагујевачки и гужански (Крагујевац), трнавски и љубићки (Чачак), таковски и качерски (Горњи Милановац), грочански (Гроцка), а делимично још за срез лепенички (Рача) и јасенички (Паланка).

Како је рад на оснивању ових књига ограничен одобреним кредитима, то се и повереништва за оснивање истих образују и стварају само у границама постојећих кредита. У приличном броју срезова извршен је катастарски премер и постоје већ правоснажни катастарски операти, али са горњих разлога мора се чекати, да се рад на оснивању и отварању тих књига дефинитивно у једном срезу оконча, да би се на рачун тако ослобођеног кредита могло основати ново повереништво у коме од среза, који на то чекају.

Како је несумњива потреба народа да се тај посао што пре сврши, то се надам да ће се бар у наредној буџетској години за ову сврху моћи да да већи потребан кредит.

Из овога што сам до сада изнео види се јасно, да ово Министарство поред редовних послова о којима ће имати стално да се стара, има и такве

којих ће постепено нестати, т.ј. који ће бити дефинитно завршени у току краћег времена.

У ову другу врсту послова долази као што сам већ напоменуо: довршавање рада на изједначавању законодавства, и дефинитивно привођење у дело поменутих закона о уређењу наших војничких гробља и гробова у Отаџбини и на страни.

Изједначавање законодавства као и новине у истом наметнуле су нам и дужности: подешавања и изградњу нових казних и њима сличних завода, о чему сам већ говорио, као и бригу око изградње великог броја нових судских зграда, судских затвора и притвора.

Разумљиво је, да се и поред све добре воље и свих напора Краљевске владе све те изванредне, а не редовне потребе, не могу кроз редовна буџетска средства и у току неколико буџетских година да задовоље.

Морам поред свега тога да нагласим, да су поједине судске зграде и зграде судских притвора у тако опалом стању, да ће се решавању тога питања поред свих финансијских тешкоћа морати да приступи у што скоријем времену.

А сада нека ми је дозвољено да се у најкраћим потезима позабавим са цифарским делом буџета овог Министарства.

Буџет истога за буџетску 1937/38 годину износио је не рачунајући издатке на личне и породичне пензије 354.451.400 динара, а у новом законском предлогу буџета за 1938/39 годину износи 394.882.601 динара, што значи да је повећан за 35.430.701 динар.

Ово повећање буџета уследило је из ових разлога:

1 — због повећања чиновничких припадљивости по решењу Министарског савета Бр. 792, 793 и 794 у износу од динара 11.000.000;

2 — због оснивања нових судова 7.730.000;

3 — због увођења у живот закона о извршењу и обезбеђењу на подручјима Апелационих судова у Београду и Скопљу и на подручју Великог суда у Подгорици (предвиђено је постављење 172 званичника, извршних органа на основу § 27 Финансијског закона за 1937/38 годину, што је и извршено) у износу од динара 2.000.000;

4 — због установљења новог одељења Касационог суда у Новом Саду такође по поменутом § 27 Финансијског закона за текућу буџетску годину у износу од динара 511.720;

5 — због постављања тројице апелационих судија у Подгорици такође по § 27 Финансијског закона у износу од динара 200.000;

6 — због постављења 46 нових чувара-званичника на место повучених жандарма у износу од динара 1.267.569;

7 — због повећања особља како при судовима тако и при државним тужиоштвима и ради тачнијег давања периодских повишица и заслужених унапређења, у коме погледу особље овог Министарства услед недовољних кредита стоји веома рђаво, у износу од динара 7.290.711.

Према изложеноме види се, да је на личне расходе у новом буџету предвиђено повећање у суми од 30.000.000 динара. Остатак повећања у износу од 5.430.701 динар долази на повећање материјалних расхода.

Ово повећање пак материјалних расхода наступило је услед тога:

1 — што су примљени у казнене заводе овог Министарства војни осуђеници и осуђеници жандарми, чије је издржавање до сада теретило буџет Министарства војске и морнарице;

2 — због повећаних издатака на плаћање књирија за судске зграде;

3 — због повећања цена огрева и осталих потреба; и

4 — што су досадањи кредити за трошкове кривичног поступка били апсолутно недовољни што је у многим ометало судове у правилној и благовременој примени кривично-судског поступка, због чега је и углед самога судства много трпео, а код народа слабила вера у финансијску моћ државе.

Ноторна је чињеница, да је велики број судова почев од највиших па до најнижих преоптерећен пословима. Пораст становништва и развијање самога живота, поред новина у законодавствима, створили су судовима и стварају свакога дана све већи и већи посао.

Признавајући и ту чињеницу да распоред особља није свуда најрационалнији и најцелисходнији извршен, ипак се мора истаћи и нагласити, да број судског особља узев укупно не задовољава постојеће потребе. У колико год то буду дозвољавале финансијске могућности мораће се у најскоријем времену бар код извесних а нарочито виших судова помишљати на повећавање особља.

На завршетку овог експозеа нека ми је дозвољено да наведем, да на терет буџета овог Министарства долазе следеће установе:

1 — Само Министарство;

1 — Редовни судови (касациони, апелациони, окружни, трговачки у Београду и срески);

3 — Државна тужиоштва;

4 — Грунтовнички уреди са повереништвима за оснивање земљишних књига;

5 — Управни судови;

6 — Казнени заводи са заводима за извршење мера безбедности;

7 — Домови за васпитање и поправљање малолетника;

8 — Верске управе признатих вероисповести.

Целокупан посао, који спада у надлежност овог Министарства отправља особље у укупном броју од 12.098, од којих:

а) — чиновника 4.854

б) — чиновничких приправника 1.602

в) — званичника 2.129

г) — служитеља 1.117

д) — осталих службеника 2.396

Укупно: 12.098

Верујући, да је из целокупног овог мог излагања Народна скупштина стекла уверење о оправданости предложених издатака на потребе овог Министарства, ја је молим да предложени буџет изволи одобрити — усвојити без измена. (Бурно и дуготрајно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, reč ima narodni poslanik g. dr. Milovan Grba.

Др. Милован Грба: Господо народни посланици, ја сам у генералној дебати говорио о појави криминала у нашој земљи. У овоме моменту морам да истакнем, да множење криминалних елемената у нашој земљи зависи много и од нашег

казненог закона, чији дух штити нападача и премало заштићује жртву.

У самој Савској бановини у прошлој години догодило се око 400 убистава, и нико од убица није био осуђен на казну смрти.

У самом закону има санкција, које су прејачке, обзиром на људе, који су починили, може бити чин из прекорачења нужне одбране, нарочито што се тиче санкција и казне за пронаверене, у нашем казненом закону су те казне премалене и нису адекватне делима, која чине дефрандант и пронаверитељи.

У том погледу, ја са овога места морам поново дати сугестију господину Министру правде, да се изведе извесна ревизија у нашем казненом закону. Нарочито је — може се казати — тешка работа у погледу увреда и клевета.

Господо народни посланици, може бити да нико није толико извргнут увредама и клеветама, колико ми народни посланици. Читаве војске готово организованих увредитеља и клеветника јављају се и на терену и у главним градовима, који шире те увреде и те клевете.

Господо, ја ћу овде да изнесем господину Министру правде два случаја, обзиром на ове увредитеље и клеветнике.

У пролеће 1936 године такви индивидууми кренули су се и на терен у мој срез, и један од њих множио је приходе народног посланика у срезу Војнић са 3, 4 и пет бројева. Затим је извршио својим језиком и увреду и ја сам га, господо народни посланици, тужио суду.

Међутим, сви ти људи очекују дан Уједињења и децембарску амнестију, а онда, после те амнестије за њих је много боље.

Такав је случај био и за овог туженог и по § 302 он је био амнестиран, али остала је једна инкриминација члана 297-ог и судца га је судио по томе члану на 600 динара глобе претворено у 10 дана затвора... (Др. Војислав Дошен: Ако не плати!) Молим, јесте! Ја сам хтео то казати, али Ви бисте хтели да ја пребрзо говорим. Овде је правда, а ја нисам такав фахман као Ви.

И господо, тужени је имао једног адвоката, који је био осим тога и заступник народни са Мачекове листе, он је начинио призив и рекавши да је и ова увреда по чл. 297, да се та увреда по изјави његовог клијента, који је члан „Демосе“ у Загребу и једне посебне пропаганде, односила на мене и као посланика, али не као приватно лице. Тако сам ја код суда суделовао као двострука личност. Најприје се мислило да сам приватни тужитељ, затим сам проглашен за народног посланика, а онда сам престао бити приватни тужитељ и остао само народни посланик, а народне посланике по члану 302 дозвољено је било увредити. И господо, када је тај дао призив на Апелациони суд, Апелациони суд је уважио призив господина заступника са Мачекове листе и прогласили ме, да према мишљењу сведока, који су ту били и увреда из § 297 прејудицирана је и претворена у § 302 (Др. Војислав Дошен: Прва алинеја!) Прва алинеја, јесте, и мој господин адвокат, обзиром да је било амнестирање, уважио је акт амнестије и казao да не може да подноси тужбу, када је Апелациони суд тако прејудицирао. Ако не верујете, господине Дошену, донећу документе и за Вас и за господина Министра и сваког кога то интересира.

И сада се догађа, господо, да је овај заступник направно трошковник на мој рачун... (Смех)... и мени је било пресуђено у једној пресуди да имам добити 850.— динара мојих трошкова а по овој другој пресуди било је досуђено да ја њему платим 1170.— динара и, господо, ја сам ту своту и платио.

Апелација је то прејудицирала суду и ја немам друге апелације сем да ту ствар прикажем у Народной скупштини.

Господо народни посланици, ја нисам тако осетљив, јер сам научио неправде да подносим. Ја хоћу да кажем да је у оваквом случају грађанин наше земље који брани своју част, иако је народни посланик, извргнут једном акту који убија морал и схватање на терену и међу народом. Господо, ми имамо судова по нашим провинцијским местима и имамо судца у земљи на висини, али што се тиче судца у Загребу, ми смо видели низ процеса у Загребу где морамо да кажемо да су пледоајен појединих адвоката и призиви њихови важнији од закона.

Господо народни посланици, други случај био је тај који ћу овде да поновим. Имамо случајева у Београду где низ лица која иду од Краља до Славије и од Коларца до Станице, прикачињу канте другима. Издају листове прво априлског датума у којима такође сипају клевете, и ја сам био принуђен да један такав лист тужим са 4 тужбе које се налазе овде, и у тим тужбама ја сам успео да је дотични осуђен на 3 месеца затвора и на додељивање трошкова око 4.400 динара. Ту је дошла амнестија. Ја, господо, сматрам да је врло важно измиривање грађана. Ја држим да је потребно што је и ова Краљевска влада амнестирала људе који су евентуално путем штампе учинили неку кривицу. Важно је то да се амнестирају професионални новинари, као што си ти, г. Ковачу, Ја сам твоју редакцију једном амнестирао зато што ме је клеветала. То ја све разумем, јер професионални новинари у дневним листовима имају тежак посао и неки пут им послодавац нешто нареди, ти људи врше своју дужност и право је да се они амнестирају од судске казне, како је г. Министар правде учинио, оставивши да сносе трошкове судске.

Господо, да бих добио осуду ја сам морао да поднесем молбу и да платим дуплу таксу. Господо народни посланици, ја не жалим што сам поднео ту тужбу и те тужбе пред Окружни суд јер сам у тим расправама имао прилике уверити се како судије у Београду стоје на великој висини објективне правде. (Милован Лазаревић: Није све тако! Има добрих судија али има и рђавих!) Господине Миловане, драги брате, кад ја нешто хвалим у Србији немој ти да грдиш! (Др. Војислав Дошен: Лазаревић је Србијанац, он зна боље!) Ти знаш, Дошен, боље све ствари. Хоћу да истакнем објективан рад, држање и достојанствени став судија који су таквим својим високом ставом изазвали ово моје признање, које ја њима са овога места чиним.

Ја морам још једно да рекнем господину Министру да, осим те независности убеђења и уверења судијског, у Београду нема достојне судске зграде. Зграде у којима су судови сад смештени не одговарају потребама престонице. У унутрашњости Србије имамо судских палата које су лепе и велике, а у Београду свакако требало би да се подигне судска палата која одговара нашој

престоници. (*Анте Ковач* упада у реч). Ти си, Ковач, мене највише нападао, а твој уредник је мене молио да му опростим и ја сам му опростио. (*Анте Ковач*: Ја сам због твога црнога кабинета ишао у апс!). Зато сам ти ја опростио и опраштам ти! Јесам ли те умирио? (*Анте Ковач*: Ја сам казао да тај лист који те напада финансира Летица!). Пази, шта говориш! То је већ увреда! Ми се налазимо у Београду, па можеш бити осуђен! (Смех).

Господо, ја хоћу овом приликом да истакнем потребу за подизањем судских зграда. У нашим крајевима су судске зграде слабе и трошне, киша продире кроз кров. Те старинске зграде много делују и на душе судаца, који у њима раде. Ја сам се интересовао за то питање код стручњака почевши од Цеља па до Куманова. Све су те зграде слабе и сума која би била потребна да се зграде наших судова подигну на нормалну висину износила би око 170,000.000 динара.

Господо народни посланици, ако хоћете да подигнете морал у нашем народу онда морамо у првом реду да примењујемо законе, и да успоставимо правду и кажњивост за све оне који то заслужују.

Јер ако се кажњивост не само смањује, него се уклања, она ће умножити кажњива дела, јавиће се све већи и већи криминал.

Господо, сетимо се да је велика Русија у своме покрету, с обзиром на сувереност великог руског народа, упропашћена баш организацијом криминалних људи.

Зато ја, са овога места, молим господина Министра правде да са своје стране уради и да се Министарство правде посвети пуном пажњом томе питању изграђивања судских зграда и то, не само судских зграда, него и казниона. (*Анте Ковач*: То ће бити кад Министар грађевина буде г. Кабалин!). Ти ћеш му бити шеф кабинета! (Веселост). То је твој пајташ! (Смех).

Господо, ја жалим да је мој некадашњи ђак овако неозбиљан у овом аудиторијуму! Био је много озбиљнији кад је учио код мене шта је екватор! Покварио га је Вилдер! (Смех и упадице. — *Милан Петковић*: Да ли чусте шта вам добацују: Какав професор такви и ђаци?).

Осим потребе изградње зграда, потребна је материјална независност наших судаца. А још нешто, господо, нарочито потребна је још и лична безбедност наших судаца у Загребу. (*Душан Иванчевић*: Ми тако не смемо говорити!). Зашто? (*Анте Ковач*: Што нам ради тога заплене говорел!). Ја бих теби запленио језик, кад бих могао! (Смех. — *Душан Иванчевић* добацује). Ти си имао Прибићевића као узор, био његов саветник и исповедник и Мефистофелес! У осталом, ти си, — али о томе други пут! (*Др. Војислав Дошен*: Да чујемо ми нешто о томе!) Не, то је за генералну дебату!

Господо, постоји такође још једна појава, а то је посебна независност судија, коју желе да имају од дисциплинских судова. Ту независност им ми не можемо дозволити, као што не можемо дозволити да не буде и довољно ефикасне контроле од стране Министра правде над радом оних судија, који не суде по закону и нису у служби правде.

Господо, ја сам овде изнео један случај који мене тангира, али не зато да за своју робу нешто ту докажем, јер ја нисам егоцентричан као мој

пријатељ Дошен, него сам хтео да докажем да, када је мени, као народном посланику и као једном човеку од искуства било тешко у једној спорној ствари са увредитељима и клеветницима добити задовољштину, да је онда много теже другим људима, који своју част бране. Тај сам случај хтео да изнесем и да умолим господина Министра правде за заштиту народних посланика, поред увреда и клевета и за потпору свих народних посланика, који се осећају тангирани у својој части, и оних са левице и оних са деснице. (Опште одобравање. — *Др. Војислав Дошен*: А хоћете ли гласати против буџета?) За буџет — још 180,000.000 динара за зграде. (Бурно плескање у центруму и на десници.)

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Pavao Matica. (Glasovi: Nije prisutan). Pošto se g. Pavao Matica ne odaziva, smatra se da odustaje od reči.

Reč ima narodni poslanik g. dr. Vojislav Došen.

Др. Војислав Дошен: Господо народни посланици, у првом реду имам намеру да кажем неколико речи о нашем правосуђу уопште, о судијама као таквим, а онда, пошто имамо специјалну дебату, да изнесем неколико специјалних случајева из нашег правосуђа који ће бити тако ефикасни да би се могла та правда назвати неправдом, неправосуђем а не правосуђем. (*Милан Петковић*: Кривосуђем!) Или кривосуђем, као што г. прота примећује.

Господо, као правник, као адвокат, који имам са судовима стално посла и као бивши судија стојим на томе становишту да судство мора да буде апсолутно независно како у материјалном тако и у личном погледу, то значи, да судије треба да имају такве плате, које ће их обезбедити за пристојан материјални живот, да не би били подложни евентуалном подмићивању несавесних странака које би од њих какве протизаконите услуге тражили. Међутим, они морају бити и лично обезбеђени онако као што је казао предговорник г. др. Грба, тј. ако један судија примењује правду да му се зато ако истински правду примењује не може ништа догодити, не мислим само да му се не може ништа догодити од руље или од улице, него да му се не може ништа догодити ни од Министра правде, ни од Владе под којом је он судија, јер ми смо имали случајева да је онај судија који је применио правду, ако је та правда ишла на штету кога режима, да је тај судија искусио зато и казну. Дакле значи, господо народни посланици, да наше судство мора имати како личну тако и материјалну независност.

Господо, у другом реду важно је да наше Министарство предузме све потребне мере како би се једнолико примењивало целокупно наше законодавство у свима крајевима наше земље. Ми готово колико имамо судова или боље рећи подручја апелационих судова толико имамо и разноликих судских пракса. Има их које су настале из злонамерности а има их које су настале из незнања. Ако почнемо са Кривичним поступком онда имамо разноликост у § 96 последња алинеја Кривичног поступка у вези са § 108 друга алинеја Кривичног поступка, а то се односи на обустављање извиђаја у колико поступа као приватни тужилац субсидијарни тужилац. Имао сам случајева у пракси које је решавао загребачки Апелациони суд, имао сам случајева и београдског Апелационог

суда и случајева новосадског суда, пошто на територији тога суда обављамо своју праксу. У смислу § 108 друга алинеја кад поступа приватни тужилац као субсидијарни тужилац, ту се извијај може обуставити у вези § 96 последња алинеја Кривичног поступка само по решењу Окружног суда ако се истражни судија не сложи са предлогом. Међутим, ми имамо један Сенат код Апелационог суда у Новом Саду коме председава г. Војислав Павловић. Ако томе Сенату председава судија г. Војислав Павловић онда према § 108 Кривичног поступка који гласи, да нема места жалби против обуставе ако решава Апелациони суд београдски или загребачки, он каже, да има места жалби, а ако решава Касациони суд у Новом Саду па каже да има места жалби по одлуци по којој се обуставља извијајни поступак, г. Павловић мисли да је то неправилно решење. Он хоће да зна више него сви и он решава да нема места жалби. Значи, према томе, ако председава Павловић онда је решење негативно, а ако председава други онда је решење позитивно. То нам не даје никакву правну сигурност. И кад имамо коју странку која је доживела овакво решење, онда она мисли да ту мора да ради нека тајна сила, јер обичан мозак то не може да разуме, па дозволите и мој мозак не може да разуме да се у истом суду доносе двојака решења и да то зависи од састава суда.

Ја бих молио г. Министра правде, да узме то у своје руке, јер је то његова дужност, па да тражи да се на једној заједничкој општој седници свих одељења Касационог суда у земљи донесе одлука по овоме питању, како се обустављају извијаји на основу друге алинеје § 108 Кривичног закона у вези са § 96 и да ли има места жалби против оваквог решења Окружног суда, којим се одбацује захтев приватног тужиоца за продужење кривичног поступка. Ја сам имао вероватно већу срећу него предговорник г. Грба да сам у мојим личним стварима ухватио оне сенате који решавају онако како је правилно, па сам побегао од оних сената у којима је био г. Павловић, удесио сам да се моје ствари решавају онда кад је г. Павловић на отсуству. (Др. Милован Грба: Сад си се сам оптужио!) Ова примедба г. Грбе није била умесна зато јер сам ја удесио да се моја ствар решава онда кад сам знао да онај сенатор неће бити, зато, јер морам да лазим с ким имам посла.

Сад, господо, имам да свратим позор г. Министра правде на прописе § 164 и 165 Грађанског парничког поступка. По тим прописима признаје се сиромашним лицима, на основу решења о имовном стању, сиромашно право.

Параграф 165 таксативно набраја све привилегије које сиромашно право даје, па између осталих привилегија које има сиромашна странка, даје право и то, да на терет државног кредита има право да позива сведоке и вештаке и да има опрост од свију такса. Практично, странка која се служи правом сиромашним, она има за сад само опрост од такса, јер кредити, господине Министре, нису отворени и ако је овај поступак већ четири године у снази. Нису отворени кредити за сведоке по сиромашном праву по § 166 Грађанског парничког поступка, и ако имате један случај, па макар се то тицало издржавања детета или жене, или какву другу хитну ствар, па то треба да се доказује са сведоцима, суд доноси решење да се

ова странка, која се на сведоке позива одбија или да депонује у судски депозит извесну своту новаца која ће служити као покриће трошкова тих сведока, а ако не депонује, онда ће ствар ставити у евиденцију и стајаће тако све док се не отвори кредит, који предвиђа § 166 Грађанског парничког поступка.

Господо, ово значи да господин Министар правде није покљонио довољно бриге томе, да се у живот спроведе парнични поступак у целини, и што је најважније, да и онај сиромашак дође до правде, а не да чека док се једанпут сете господиња која по овим стварима раде, те да отворе тај ситни кредит у томе ресору. Ја ћу бити, господо, слободан да препоручим господину Министру правде, могао бих да кажем да се донекле мојом заслугом сад то десило у кривичним стварима, а морам рећи, и то, да сам изненађен да су баш грађанске ствари испуштене — и замолим га да, у споразуму са господином Министром саобраћаја учини исто што је урадио са кривичним предметима, а то је, да је суд овлашћен и у грађанским стварима, где има сиромашног права да изда бесплатне карте за оне сведоке који се позивају на основу права о сиромаштву.

То је пракса у кривичном поступку, и то нека буде пракса и у грађанско-парничном поступку. Та странка сиромашна кад успе са парницом и ако успе са парницом, онда она добива и трошкове од противне странке и она буде пресуђена на своје трошкове, па и на трошкове државног ерара за бесплатне карте са којима ће сведоци у тим сиромашним парницама путовати.

Сад има још једна тугаљива ствар, а то је контумациона пресуда у грађанским стварима. Наш нови Грађански парнични поступак сматра да је наш свет дисциплинован као Хитлеровски војник. Он сматра да смо сви под дисциплином и да сва саобраћајна сретства, било возови, или бродови, или аутобуси, или кола, или ма какво друго превозно сретство, имају одличну везу, и сматра да су путеви наши првокласни без обзира да ли нада киша или не, и предвиђа да ако странка не дође тачно у одређено време пред суд, она бива пресуђена пресудом услед изостанка. Тако каже наш Грађански парнични поступак.

Додуше, законодавац каже у § 210 да има места молби за повраћај у пређашње стање, па каже: „Ако која странка непредвиђеним или неодољивим догађајем буде спречена да благовремено дође на рочиште и преузме за рок везане парничне радње, а тиме је проузроковано пропуштање имало за странку штетне правне последице, она може ставити предлог за повраћај у пређашње стање”.

Господо, судови у Војводини, нарочито у Петровграду, врло су нелиберални; шта више, неразумљиво су строги, јер једва чекају да удовоље оној статистици коју тражи Министарство правде: да се покаже што већи број свршених предмета и овако један најтежи спор, услед евентуалног задоцњења туженога реше једним штампилем који је нарочито израђен за пресуде због изостанка, и тако се ствар одмах сврши.

Наши судови траже да се наведе врло важан разлог, да би могли донети одлуку за повраћај у пређашње стање. На пример, ви треба да сте пошли у суд, да су вас на путу напала четири зликовца, од којих двојица да су вас ухватили за гушу а двојица за руке и уперили на вас револвер, — само

тако нешто требало би да вам се деси па да можете тражити повраћај у пређашње стање. Иначе, повраћај у пређашње стање искључено је да ћете добити. У овој години је било свега шест до седам случајева да је суд дао такво одобрење, и ако је било поднетих предлога за то преко хиљаду. Зато бих ја молио Господина Министра правде да у овом случају преузме иницијативу, јер је то врло тешко кад неко буде неосновано тужен па изостане из било кога узрока — оклизне се, падне и повреди се или се моментално разболи, ухвати га несвестица или је неким оправданим случајем био спречен да на време искористи саобраћајна сретства, — ако и у таквим случајевима он не буде код суда онога секунда када га суд прозове, онда је он већ задоцнио и нема никакве друге могућности да ствар поправи — не може ни да понови спор ни да изјави жалбу, него му је једина могућност да тражи код суда повраћај у пређашње стање, а суд то не дозвољава у 98 од сто случајева. А наш грађански парнични поступак има противан пропис, јер он у § 217 каже овако: Против одлуке, којом се дозвољава повраћај у пређашње стање, нема места правном леку, осим случаја кад је повраћај у пређашње стање дозвољен премда је предлог за повраћај прекасно поднесен или је дозвољен противно прописима § 215.

Шта то значи? Значи да је законодавац био либералнији па је пропустио ономе судији на хуманост да он ствар реши. Можеш му дозволити повраћај у пређашње стање, казао је законодавац, а противник се не може жалити. У ранијем законодавству имало се право на приговор, то је било право контрадикције, и то је било и часније и поштеније, него овако једно мучење, ако се некоме једанпут осече глава, да се ту више ствар не може исправити, јер тужени увек имају права да уложе приговоре и да изнесу контра разлоге те да ствар дође на расправу. Према овом садањем поступку то је немогуће. И зато бих ја умолио Господина Министра правде, да преузме иницијативу у своје руке и да од свих Касационих судова у земљи затражи: да протумаче да се има либералније а не овако строго примењивати § 210 Ванпарничног поступка. Или, ако нема вере у судове да ће они либерално то примењивати, онда да се ова ствар једном новелом исправи тако да се има право легалне контрадикције, да оштећена страна има права контрадикције против пресуђене ствари. (*Јоцо Кашанин*: О томе постоји законски предлог за измену тога параграфа!) Ја не знам, ако постоји онда је паметно, само, онда, зашто се крије по фијокама, него нека се изнесе пред Народну скупштину.

Према овоме што сам рекао, ради овакве тајанствене моћи и права које имају поједине судије, услед тога могу се дешавати и дешавају се разне неправилности. Ја ћу вам сада пре свега осталог изнети један случај који се десио у Петровграду. Као што сте већ раније чули, ја сам много пријава поднео у ствари злочина из § 397 К. з. што значи фалсификовања исправа. Нећу више да говорим каква су та дела, али напомињем само да се и ту поступало споро, поступало се алкаво. Државни тужилац је у свима тим случајевима одбацио кривичну пријаву. Ја сам у име оштећених, предвиђајући већ шта ће урадити државни тужилац, придружио се кривичном поступку као оштећеник у својству

приватног учесника ради остварења приватног потраживања како прописује § 56 у вези § 53 парничног поступка а онда је судио у Петровграду истражни судија који се зове Милорад Радојковић и који је мене одбио у свих пет случајева. Ја сам уложио жалбу у свих пет случајева и, зачудо, у свих пет случајева била је жалба уважена. И ја сада не знам према оваквом стању ствари који је суд неправилно поступио, Првостепени или Апелациони, али свакако један суд је неправилно поступио, јер од пет решења свих пет су поништена као неправилна. И ја сада кажем да је врло zgodна она пословица која важи у Војводини да је пријатније лећи на операциони сто него ићи пред суд који овако суди! (*Министар правде Милан Симоновић*: А шта мислите, шта би могао Министар правде ту да уради?) Министар правде могао би да уради то, да му нареди да уради противно него што је урадио, јер ја мислим да му је наредио да овако поступи, Министар правде. (*Министар правде Милан Симоновић*: Кад је то било?) То је било за време ранијег Министра правде, али, кад сте ме потсетили, има нешто што је било и за Ваше време. (*Министар правде Милан Симоновић*: Баш сам рад да чујем!)

Господо, прошли Министар правде г. др. Суботић бунио се је кад сам ја лане у буџетској дебати, опет о буџету Министарства правде изразио сумњу да то Министар правде наређује, јер кад државни тужилац противно поступа и у ономе делу где је Апелациони суд одбацио приговор противу оптуженика, јер је утврдио постизање кривичног дела, ја сумњам да би државни тужилац имао куражи да почини злоупотребу власти када му не би био ујак или какав други партиски рођак Министар правде. И ако ме желите демантовати Ви наредите државном тужиоцу, да преузме заступање иако то мени не би било довољно, јер ја верујем да ћу са већим апетитом заступати све оптужене него ли државни тужилац. И сада се дешава ово. Истина то се није десило за ваше време, али се предмет налази код Вас, јер је на моју интерпелацију ранији Министар правде наредио спровођење неких извиђаја. Десило се, господо, да сам ја бранио 27 опасно оптужених комуниста ратара из Српског Елемира. Ти су људи лежали шест месеци у истражном затвору јер су били осумњичени по чл. 1 Закона о заштити државе. И тада је дошла пресуда Првостепеног суда — не смем још да се хвалим, јер ће сутра тек предмет ићи на Касацију — али суд је свих 27 ослободио од оптужбе, из разлога, да искази које су дали жандарми и срески начелник у Петровграду не одговарају истини, из разлога, да је суд утврдио да су то лажни искази званичних органа, и да су ти званични органи тукли и мрцварили оптужене. Они су, како је утврђено судском пресудом, били везани за ноге и руке преко леђа и обешени о један ражањ и покривени ћебетом и тако тучени. Тако је дошло до њиховог признања и разуме се да суд то признање није уважио јер је утврдио да су их полицајци тукли. Али, господо, државни тужилац сада нема три чисте да тужи среског начелника и жандарме, јер су то партиски инструменти за стварање партије. Ако је све ово тачно као што јесте што ја кажем, онда сам ја уверен да ће г. Министар још вечерас наредити државном тужиоцу што је потребно. (*Министар*

правде Милан Симоновић: Да ли има државни тужилац право на подношење кривичних пријава? Али их он одбацује, јер ја сам пријаву поднео а ја сам материјално оштећен. То је такав тежак случај кад је некоме телесни интегритет повређен, а закон му не даје право на тужбу, јер је државни тужилац ту поступио као партиски а не као државни орган. А сада да видите, господо, како се брзо поступа према мени. Бранећи на томе претресу ове осумњичене, десно се један случај, који је мени колосално добро дошао. Жандарми претуку Петра Кувачу из Банатског Карловца, претукли су га јер кажу није се добро борио за наше ослобођење и уједињење, тако да су на њему остала три отиска од потковаца кундака да се то види јасно отисак као на кланици кад се во штемплира и ту се виде отисци од оних штрафова који се налазе на поткову од кундака. И сада, господо, тај је човек дошао код мене у канцеларију а ја сам баш био на претресу тих такозваних комуниста, који су у ствари сви поштени људи, какви комунисти, али су били општински избори па је требало да победи један владин човек. И тај човек је дошао код мене у суд, било је јако интересовање публике због тога процеса, ја видим тога Кувачу и он мени каже шта му се десило и онда га ја скинем голог у суду, као оно некад што је скинут голи човек у Скупштини и кажем пред свима: Е ето вам, господо, фотографије југословенске жандармерије!

То је било 26 маја 1937 године (Један глас са деснице: А ко је био министар?) Не кажем да је г. Министар био, али је био Министар за кога сте ви гласали! Ја верујем да ће овај господин Министар ово исправити исто онако као што су они ранији министри исправљали (*Јоцо Кашанин:* Само када ти дођеш за министра!) Ја када дођем за министра биће они у рупи. Боље мени бити оптужен данас, него министар! Јоцо, ако ја будем министар ти ћеш бити јавни бележник, јер зато си отишао у Јерезу да би добио за јавног бележника. Ја водим рачуна о онима који тешко живе као адвокати. Ја сам адвокат и радим са мозгом а јавни бележник са штамбиљом. Мој рад се састоји у примењивању мозга а твој у ударању штембиља. (Један посланик прилази г. Министру правде и разговара.)

Ја мислим да је сада буџетска дебата Министарства правде, иако г. Министар правде има једанпут у години дужност да чује зла која се дешавају у земљи па неће да слуша, ја онда не знам шта да очекујем од њега. (*Министар правде Милан Симоновић:* Нисте објективни.) Господин Вас задржава и ја чекам док сврши разговор. Ја хоћу да ме г. Министар правде слуша.

И сада, Господине Министре, ја сам показао 24 маја 1937 године та ишарана леђа тога Петра Куваче уз ознаку да је то фотографија југословенске жандармерије. Томе је била и жандармерија присутна и мене тужи жандармерија ради увреде жандармерије по § 302, о коме је говорио г. Грба. Туже мене 28 маја. Државни тужилац је ставио предлог 30 маја. Истражни судија већ 3 јуна под бр. КСП/37 позове мене на саслушање за 15 јуни 1937 због увреде његове екселенције жандармериског наредника.

И сада, господо, ја сам желео овде ово да кажем, мени је било мило што ме они туже, јер

сам са овом тужбом дошао до драгоцених ствари, које се дешавају у нашем правосудју. И када је мене тужио жандармериски наредник, сасвим наравно да сам ја тужио за оне телесне повреде на основу пуномоћија тога жандармериског наредника, и он је случајно погрешком суда кажњен 3 месеца затвора, тако да га сада ја нисам оклеветао, јер сам доказао да је учинио кривично дело. Али овде се дешава ово, ја нисам знао који је наредник тога тукао и пријава је поднета јер је увређена жандармерија, значи ја сам увредио саставни део југословенске војске. На основу Закона о устројству војске и морнарице жандармерија је саставни део војске а прогонити се неко може због увреде војске ако на основу § 313 Господин Министар војске и морнарице даде одобрење. Државни тужилац не сме ни покренути кривични поступак док нема тога одобрења, јер тако наређује § 2 Кривичног поступка. Међутим, када је у питању опозиционар који има оштар језик, који свашта каже у Народној скупштини, па ако је сада дошао под руку, деде пожуре са Кривичним поступком против њега. Али су они заборавили на § 313 шта прописује. Ја сам добио позив у коме се каже: ако не дођем суду... (*Министар правде Милан Симоновић:* Ко је заборавио на § 313?) Државни тужилац. (Један глас са левце: И Министар правде! — *Министар правде Милан Симоновић:* Не, ја нисам имао посла!) Сада сте имали посла. И сада ћу да Вас ја потсетим. У позиву се мени каже: Да сам дужан да приступим суду ради испита уз напомену да ћу у случају изостанка бити доведен. Па кад мени судија са штамбиљом то напише, збиља мислио сам хоће ме довести када прети. И ја се покорим наредби власти, иако је противзаконита, приступим суду, узму ми генералије. И ја суду кажем у првом реду ово: молим да се кривична пријава против мене одбаци зато што нема одобрење из § 313, од Министра војске и морнарице.

Решење у једној правној земљи онда гласило би овако: Одбацујем пријаву, јер нема овлашћеног тужиоца. А знате шта ради. Ваш истражни судија? — Он пише Вашем претходнику Министру правде и каже: тражите од Министра војске и морнарице, да да дозволу, да се прогони др. Дошен. И Министар правде добије замолницу и пише Министру војске и морнарице и каже: одобрите да се поступи у Ваше име против др. Дошена за увреду војске. Он каже: одобравам. Да ли је, господо, то тај дојални и морални поступак, кад се мериторно браним и кажем: пријава се има одбацити, јер нема овлашћења од овлашћеног лица, а онај каже: добро, да си ме сетио, сад ћу поправити грешку?! Значи, да је суд искористио моје знање против мене, које сам ја употребио у мериторној одбрани. Господо, то није правда, него један пристрасан, злурад и противзаконит поступак. Ја сам уверен, да томе судији неће бити ништа. Он се зове Милорад Радојковић. Вероватно ће бити декорисан, што је тако поступио. Једино што није имао успеха, није имао среће зато, јер је тај жандарм осуђен и мени ништа не може бити, јер га нисам клеветао.

Дакле, Господине Министре, као што видите, овај г. судија је био директно анимозан. Дакле значи и § 313 не важи ако се гони др. Дошен! Ништа то, што § 2 прописује да државни тужилац треба да набави одобрење од Министра, он каже:

кад си ти као тужилац пропустио, као странка, ја ћу као судија у место тебе да поправам грешку, коју си као тужилац направил на штету друге странке. Па ко је онда објективан судија према мени: државни тужилац, који по дужности гони као тужилац, или овај, који треба да суди и који је поправио грешку према тужиоцу, коју је пропустио државни тужилац. Ако је, господо, то правосуђе, онда нека буде на част онима, који га тако називају!

Сад, господо, да видите, како су судије и у другим местима. Мени дође свашта до руку, па ми је дошло и једно оригинално писмо, које сам ја срањивао са партичним актима са сигнатуром адвоката Милорада Арсенијевића из Новог Сада, које је тај адвокат написао једном судији, својом руком, Љубомиру Ђорђевићу, који је био прошле јесени још стрешина среског суда у Тителу. (Један глас са деснице: Откуда у Вас то писмо?) Све се зна. Дакле, он је био старешина среског суда у Срезу тителском, где је потпретседник Народне скупштине Јеврем Томић народни посланик, и ја не знам, да ли је овога судију Ђорђевића протежирао, али тај судија Љубомир Ђорђевић постао је за време Ваше апелациони судија у Новом Саду. Ја ћу Вам уступити ово оригинално писмо да га видите, и после ћу га узети себи натраг. Изволите повести поступак против тога судије и у свако време ово писмо стављам поступајућој власти на расположење. Тај адвокат пише судији ово:

„Драги Љубиша, код мене је био г. Андрија Вурц из, коме си ме ти препоручио а који тражи да му направим жалбу по питању његове земљорадничке заштите а против решења Среског суда у Тителу Р.л.бр. 9436. Овим решењем он је одбијен од молбе. Ја се, да ти искрено кажем, богзна шта не разумем у тим стварима. Зато бих те молио да ми напишеш у главном жалбу и сам петит па би је ја преписао. Ја ти у препису шаљем његово решење. Он каже да је имао 130 јутара земље па је сину оделио 61 јутро, а њему је остало 69 јутара. Даље каже, да је он од Аграрне банке узео 300.000 динара а у томе решењу пише да њој дугује 55.680 динара. Не знам шта је тачно. Он је на решењу написао да га је примио 28 августа 1937. године што значи да је 12 о. м. последњи дан за жалбу. Пошто 12 новембар пада у недељу то је понедељак 13 новембра последњи дан. Дакле, ја те молим да ми исти дан одговориш.”

Господо, као што видите правни фактор, судство и адвокати сарађују. Они су онако у тесној вези, помажу се. Господин адвокат каже судији: хвала ти што си ми послао странку, али не знам да правим жалбу па ми напиши ти жалбу против решења које си ти донео. Адвокат Милорад Арсенијевић писао судији, а судија је ово писмо турио у џеп, оно пало на земљу, а затим га послали мени. (Министар правде Милан Симоновић: То су претпоставке!) Господин Министар правде, хипотетично узето, може имати право да су ово претпоставке, да је збиља судија по овоме писму радио, али ја тврдим да је ово оригинално писмо од адвоката Арсенијевића, и нека сада Министар правде нареди судији Љубомиру Ђорђевићу да тужи због овога писма што му га је упутио адвокат Арсенијевић, и онда ће бити мирна Босна и ствар у реду. Ја сам уверен и ја ћу Вам ставити, Господине Министре, на расположење ово писмо и молим Вас . . .

(Министар правде Милан Симоновић: Ви ћете ми доставити то једним писмом). Ја немам поверења у Министарство правде него ћу ја то писмо ставити на расположење истражној власти. Само тако. (Упадица са левице: Чији је коверат?) Милорада Арсенијевића из Новог Сада. (Један глас: Можда је он опозиционар?) Јесте, молим вас, он је опозиционар и стрпајте га телеграфски у затвор.

Господо, сада ћу да вам поменем оно што сам споменуо лани и што сам споменуо у генералној дебати па ипак још увек их има који то не верују. Ја сам утврдио лани да су вођене по суду пореске оврхе тј. да су општинске пореске власти затражиле од Среског суда спровођење оврхе. Речено ми је било прошле године да то није истина. Ја сам онда донео решења, поделно сам их међу господу Министре па пошто имамо ту срећу да нам се сваки час мења Министар правде, то сам ја већ скоро сва решења потрошио али још увек се нађе по које да га предам сваком новом Министру правде па и овоме, у претпоставци, да ће и он поступити као његови претходници. Ја ипак морам да вам изнесем ово. Пореске општине имају своје извршитеље; оне имају у своме буџету предвиђене персоналне и материјалне издатке за принудну наплату јавних дажбина поверених општинских управа. Али има један инструменат који може и партијски да буде добар, један инструменат по коме се може народ терорисати, јер општински егзекутори проузрокују трошак од паушално 10 динара. Међутим, ако му се спроводе путем суда и то још на овакав начин као што је овде случај да један адвокат заступа општину па придигне и адвокатски трошак, па таксене марке, па онда долази судски егзекутор који иде из места Среског суда у то село, па онда се поставе куратори, јер се у смислу § 213 ставља секвестар, онда то испадне много више. (Један глас са деснице нешто додаје.) То није озбиљно! Има хуља и пречана и Србијанаца. Ја говорим сада о хуљама. Немојте ми подметати! сад су на дневном реду, кад ја говорим, хуље, без обзира да ли су из Србије или из других крајева. Ја говорим о Министарству правде ваљда као правник и одбијам од себе такве примедбе или упадице, да ми се хоће да подметне, да би у критици буџета Министарства правде могао бити необјективан.

Ја, господо, могу да кажем, да оваква једна егзекуција са адвокатским трошковима; са извршитељем, који излази напоље, са интервенцијама адвоката, који излази на терен итд., произведе најмање око 1300 до 1400 динара просечно трошкова.

Кад је господин Министар финансија Летица у своме експозеу пред пуном салом, јер видим, да се има више интереса за финансије, него за правду, кад је пред пуном салом господин Министар финансија овде казао ону статистику, како се смањује број егзекуција, ја сам му, не у намери да му упадам, затражио о томе детаљнија обавештења.

Међутим у његовој статистици нису све оврхе, о којима говори, јер су оне путем суда спроведене. Спроведене је то у три села, у колонијама, у селима где живе борци-добровољци, који су имали дужност да појачају национални живаљ: у селу Банатско Карађорђево, Александрово и Војвода Степа затражена је и спроведена до данас пре подне — ја сам још био у Петровграду — 721 егзекуција од ланске године до данас и укупан

трошак износи преко милион и сто хиљада динара.

О тој статистици нама господин Министар финансија није говорио. Ја опет молим господина Министра правде, да скрене пажњу Касационом суду у Новом Саду, да реши жалбе по предмету ових пореских егзекуција као хитне ствари, јер се те ствари налазе седам месеци пред нашим високим Касационим судом.

Ја сам, господо, улагао жалбе, али нисмо стигли да уложимо 700 и толико жалби, јер би човек морао имати апарат од 30—40 намештеника, који би могао да те жалбе улаже, колико се само злих дела код нас деси.

Ја сам улагао жалбе и Окружни суд је решио неколико случајева повољно, па је наше жалбе уважио и пронашао је, да је редовити суд ненадежан за спровођење егзекуције на оно имање, које није у земљишним књигама инкорпорирано.

Промену се и код нас Сенат у Петровграду, дошао је други Сенат и тај је почео да одбија рекурс. Сенат, коме је председавао Претседник Велимир Поповић, уважавао је рекурсе, а Сенат, коме је председавао мислим Стева Бранковић, тај је одбијао рекурсе. (Један глас из већине: То је убеђење судије!) Није то убеђење судије, јер да ли је суд надлежан или није, то не може бити убеђење судије. Јесте ли Ви правник? (Исти глас из већине: Нисам!) Види се! Можда јесте, па се стидите да кажете! (Смех на левици.) Јер, господо, то је неумесна упадица! Ја волим упадице, и сам волим да упадам, али само ако су те упадице умесне, али кад Ви кажете, да је судијско убеђење, да ли је суд надлежан или није, онда је то за мене неозбиљно! (Онај исти посланик: То судија цени!) Немојте говорити, оно, што не знате. (Др. Бранко Николић нешто додајује). Ви сте му, господине Брано, казали „убеђење”. (Добављања са деснице.) Ја, господо, чујем једну непарламентарну упадицу, па мислим да неко о себи говори.

Ја вам кажем, господо, да наше Министарство правде не предузима такорећи ништа, да се дође до једног правосуђа, да се дође до правде, да дигне код народа веру, да постоји неко правосуђе код нас у нашој земљи. (Одобравање и плескање на левици).

Нама је господин Министар правде у своме експозеу прочитао у прилично дугом излагању, колико има ухапшених у нашој земљи. Па нам је прочитао, по каквим системима они издржавају казне.

У ери просперитета Владе Господина др. Милана Стојадиновића, где све расте, порастао је и криминалитет. (Смех и плескање на левици). Јер је ове године — каже Господин Министар — ушло у затворе три хиљаде и неколико, а изашло је 1500. Дакле, значи, да под овом Владом све расте, па и криминалитет, што нам је сам господин Министар у своме експозеу овде казао. (Веселост на левици).

Ја, господо народни посланици, тражим од ове Владе и од Министра правде, ако он остане, или барем од Министра правде, који буде, нека нам у идућем експозеу каже, како се сузбија криминалитет, а не како је криминалитет повећан. Нека нам каже, да је криминалитет сузбијен, ако се очисте из свих државних установа они пацови, који поступају овако, како сам ја рекао, јер то су

порок, који руши темеље наше уједињене државе. (Одобравање и плескање на левици).

Ту се говори и каже: Јесте, господо, треба додати закон о корупцији. Ево, ми смо видели у Румунији — нећу да критикујем суседну земљу, али тек кажем, како су тамо у Румунији учинили, па су чиновнике метнули у кавез, странку са друге стране, па посредник општи између чиновника и странке, јер ако дође странка до чиновника онда је готово!

Ми у Југославији отприлике требали би неко осигурање између странака и чиновника, јер се овакве ствари могу само дешавати онда, ако се ради о материјалним користима.

Иначе, због незнања, овакве ствари не би се могле догађати. Па нека концедирамо да се ради о обичном незнању онда у том случају господин Министар правде би требао да отвори у своме ресору курсеве, да научи те дилетанте који још не знају, да и они буду добри мајстори.

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodine govorniče, Vaše je vreme pri kraju, upozoravam Vas da zaokružite svoje misli.

Др. Војислав Дошен (наставља): Господине Претседниче, ја сам казао у генералној дебати, када сам био упозорен да ми је време истекло, да Пословник у оно време када је био доношен предвидео је само један час, мислећи да ће то бити довољно за критику рђавог рада једне Владе. Ја сам рекао да Пословник није ни предвиђао да ће бити једна оваква Влада где ће се оволико зала десити. И, шта мислите, господо, то је цензурирано у стенографским белешкама. Јер, господо, ми смо цензурисани у својим говорима и када говоримо ми из опозиције онда и сат иде мало брже него кад говоре господа из Јерезе...

Potpretsednik Franjo Markić: Sat ide uvek tačno.

Др. Војислав Дошен (наставља): Онда, цензуришу нам и стенографске белешке, дакле, као што видите, то чишћење које предлаже господин Министар правде већ би требало да почне у овој Народној скупштини па на доле.

Господо, пошто се покоравам закону и законским прописима и пошто сам у оквиру Министарства правде, ја ћу услишати апел господина Претседника и гледати да што пре завршим.

Ја ћу сада да проговорим неколико речи о томе, како се у Војводини опет ствара једна могућност за пљачкање народа и то на основу Уредбе са законском снагом о ограничавању и отуђивању непокретних имања на граници, на територију апелационих судова у Новом Саду и у Загребу, коју је потписао господин Министар правде Симоновић 18 фебруара 1938, а која је јуче обнародована у „Службеним новинама”.

Ја нисам против тога, шта више интерес је државе да контролише ко ће постати власник непокретних имања на граници, али онда тај који контролише такав рад, такво отуђивање, такве правне послове, то мора бити тако чист форум, то мора бити такав форум који је неприступачан било каквом подмићивању. То, господо, није мала ствар, јер ова Уредба ни мање ни више гази Устав. Она каже: Ја ограничавам слободно располагање са правом власништва.

Према томе, када та Уредба засеца у право својине — право власништва, које нас још дели

од комунизма, — онда то значи да она мора ставити један независан форум који ће судити о томе, које ће се купопродаје одобрити, а које не.

Шта мислите, господо, који је то форум? — Судија среског суда! Ајде, ајде, ако је тај онакав као што овај што сам читао писмо, онда није „цигуран“, — као што се каже банатски. Даље, с њим су заједно један чиновник управни из среза и један већник. То је комисија, јелте, господине Министре? Сад људи божији, та три господина ће одлучивати, да ли могу продати имовину Петру или Павлу. Они кажу: Не можеш! Када не могу ја ћу пробати да се жалим против њиховог решења. Један апелациони судија, рецимо, овај што сам читао писмо, што је постао сада апелациони судија и, рецимо, добије једног банског већника и једног кога Банско веће изабере. Тај каже: Не можеш! Тај други форум жалбени и тај каже да не може и онда ја питам: „Да ли би могао прековремено да радиш?“ — „Па, онда може!“

Е, па да, може, јер у тој Уредби пише да је она служба почасна, а то значи, за царе, значи бесплатно. И сад члан комисије каже: Овај продаје земљу за 20.000 динара, право је да је добијем 2% до 3%, пошто сам ја тај који продају треба да одобрим. Ако се хоће ова ствар озбиљно да спроводи онда у комисији треба да буде један претставник војске, а то значи, један официр. То би требао да буде командант места, или официр из најближега гарнизона, јер ће тај претстављати већу гаранцију за исправност, него ли управни чиновник и судија, а требало би да има саветодавни глас и претседник општине који би у многоне случају хтео да се регресира. Није мала ствар туђе власништво ставити под туторство, и то оваквој једној комисији. Апелујем на господина Министра, пошто има могућности да мења Уредбу, нека у споразуму са господином Министром војске и морнарице одреди једно војно лице које ће контролисати војне интересе да ли су они у питању. Господине Министре, ја знам да ће овде страдати ситни, мали људи. Господин Министар није био у генералној лебати кад сам ја говорио, па ћу због тога морати да поновим један случај.

Potpretседnik Franjo Markić: Gospodin Ministar će to što ste Vi već govorili pročitati и stenografskim beleškama. (*Mirko Urošević:* Kad je Banić mogao да govori 2 sata и svoje lično ime, onda govori и ti, pošto govoriš и ime celoga kluba.)

Др. Војислав Дошен (наставља): Али господин Банић је говорио онако, мало лево, мало десно, полу десно.

Potpretседnik Franjo Markić: Gospodine poslanice, nije zgodno да кажете за једнога посланика да је говорио мало лево мало десно.

Др. Војислав Дошен (наставља): Неки Јевреин Шајо Визе добио је одобрење пре две године да се насели на 1600 јутара земље која се налази на граници, и за њега су пронашли и Министарство војске и друге власти да нема опасности да се он насели на граници. Ја знам, Господине Министре, да ћете Ви да кажете: па то је било пре две године, али када ћете Ви казати: шта ћете учинити против тога? (*Михаило Крстић:* Па зато је и дошла Уредба!)

И сад, завршавајући, молим господина Министра да по овоме што сам изнео, и поступи, пошто сам видео да је и прибележавао, јер ово што сам говорио нису биле партијске смицалице, него примедбе објективне, стављене са гледишта законских прописа који су у недостатку. А сад треба нешто да кажем и политички. Пошто у ресору Министарства правде има толико неправде, то ћу гласати против овог буџета. (Пљескање и одобравање на левици.)

Potpretседnik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Vojislav Lazić.

Војислав Лазич: Господо народни посланици, кад говоримо о буџету Министарства правде ми би смо морали да се запитамо да ли је наш народ уопште задовољан са данашњом правдом, према ономе како се уопште са њиме поступа. Ја бих на то одмах могао да одговорим, господо, да наш народ оваквом правдом каква је данас није задовољан. Али ја ћу навести доста разлога за оправдање овога тврђења.

Господо, сељак највише тражи правде, али наш сељак никад не може да дође до правде и уколико дође, господо, њега та правда скупо кошта. Господо, зашто наш народ није задовољан правдом? Није задовољан што прво имамо неправдне законе, који само стварају неправду, а потом, господо, има и судија, који криво тумаче и криво поступају. Отуда се господо, у нашем народу створило уверење да у нашој земљи нема правде. И ако, господо, говорите са нашим народом, нарочито из селу, о каквој правди: онда ћете чути речи: правда је одавно умрла. Господо, зашто је скупа правда? Правда је скупа зато, пошто су велике судске таксе, и до правде може да дође само онај који има новца. Сиromaх, господо, до правде не може да дође.

Господо, нека ме извине госпола адвокати другови у овој Скупштини, али зато одмах после великих судских такса долазе велике адвокатске награде. И многи адвокати нећу да кажем сви али многи злоупотребљавају свој положај. И господо, уместо да буду помоћници суду, да суд дође фактично да правог сазнања ствари, они, за добар новац и ако буду добро плаћени, ствар удесе сасвим на супротну страну.

Господо, судске таксе су много велике и оне су такве да оне стварају врло велику опасност ићи пред суд. Ни саме судије не могу да протумаче на самом суђењу колико треба такса. Ако изаћете пред суд са једним захтевом, онда судија каже: па видећемо доцније ту таксу. Почине суђење и на крају крајева и суђење се завршава, а опет се не зна колика је такса. На крају крајева, после десетак и петнаестак дана, онај буде позван од пореске управе да плати таксу и одједанпут се изненади кад види колико је велика такса. Човек нема новац, није при новцу, сељак не долази лако до новца, он нема новац у своме џепу, па чим порезник затражи новац да положи, зато изјављује: данас немам пара, набавићу и донећу.

Али сад долази кажњена такса, долази трипла такса. И, господо, често пута за једну невину ствар неко буде пред судом одеран са 300-400-500 динара таксе. (Један глас са деснице: Ако је велики спор!) И за врло ситне ствари за које је пре било 10 или 15 динара. Ми, господо, у Србији нарочито не можемо никако да разумемо ово зако-

нодавство. Пре овог законодавства наш је сељак уопште знао да се снађе, он је знао своје право кад га има, а знао је кад нема. Међутим, господо, данас је наше законодавство тако компликовано да ни сами адвокати не знају, и сами правници не могу да се снађу у многим стварима, већ лутају и никако не могу ни они сами да дођу до тачног решења.

Господо, чујем добацивање са десне стране да су сада мање судске таксе, а ја тврдим да се судске таксе повећавају сваког дана. Ви сте, господо, још лањске године донели једну нову судску таксу и та се такса примењује, а то је судска такса за пренос земљишта по фунтовници за случај смрти. Ако умре отац и на сина треба да се пренесе земљиште, онда не само да се плаћа наследна такса већ и за оно брисање очевог имена и за уписивање синовљеног имена има да се плати нарочита такса.

Господо, а шта да кажемо за друге ствари које апсолутно не засецају ништа у парнични поступак, у парницење. Живот људски мора да иде својим током, људи се рађају и расту, задруге сеоске које су биле мале и инокосне постају велике и браћа кад стасају и дођу до своје снаге онда наравно дође моменат када хоће да се деле. Код нас пре овог закона о судским таксама и пре устављених фунтовних књига, то делење је било врло лако, није много коштало, врло брзо се свшавало. Међутим, данас је то тако скупо, јер је оптерећено таксом да људи не знају шта да раде. Ако иду да се путем поравнања сами поделе и напишу то поравнање али сад треба платити таксу за потврду тога поравнања, таксу која износи 1% од процене вредности имања, а имање се цени према катастарском чистом приносу, помножено са петнаест пута а то је чист принос који је утврђен онда кад је био просперитет у 1925 и 1927 години. Па онда, сем тога, треба да изађе и инжењер на лице места, иако су се они поделили, иако су они сами границе утврдили и поорали сваки своју земљу, мора да изиђе инжењер да поцепа парцеле на плану. А инжењер неће да излази цабе, мора скупо да се плати. Људи немају пара и остају у једном незаконитом стању. Е, сад, господо, људи прибегавају другог сретству. Они иду пред изборни суд, рачунају јевтиније ће бити. Код полициске власти поднесу молбу, плате таксу од 50 динара за састав изабраног суда, изборни суд се састави и изврши деобу, напише пресуду али сад и та пресуда мора се предати суду и на ту пресуду мора да се плати такса.

Сад и Избрани суд мора да процени имање и да по процени наплати таксу, иако државна власт није ништа радила. Треба опет да се плати 1% од вредности и опет се вредност утврђује на начин како сам мало пре казао, тражењем колико износи чист катастарски приход, множи се са петнаест и засеце за једно мало имање по 2.000 динара таксе. Сељаци који су се поделили немају да плате таксу, пореска власт казни их за то што у одређеном року таксу нису платили. Та је казна трострука и за једно тако мало имање од 10 хектара изиђе често пута по неколико хиљада динара које редовне које казнене таксе. Е, сад, господо, коме на ово да се жалите? Ако се жалите суду, суд каже: Ми нисмо надлежни, ми о такси не решавамо. Ако изјавите жалбу финансиској власти,

они кажу: то је судска такса. И ето, господо, сад правде нема нигде. Онај човек који је на овакав начин оглобљен не може нигде да нађе правду.

Господо, ја сматрам да су те таксе на деобу породичних задруга неправичне и да их треба укинути. Ја, господо, нисам правник али сам тај закон разматрао и његову намеру процењивао и дошао сам до закључка да се те таксе и не односе на ове случајеве, али на жалост Министарство финансија протумачило је да се односе. Ја сам ишао у Министарство финансија и тамо сам протествовао и молио да се бар ублажи процењивање тога имања, али и то нисам успео. И зато, господо, сматрајући да не треба узимати ту таксу, да је та такса неправична, да треба нашем народу државна администрација да омогући што бољи и спошљивији живот, у интересу је да се не дозвољава наплата такве таксе и зато подносим овакав предлог: „Закон о судским таксама не односи се на пресуде изабраних судова по деобама породичних и сељачких домаћих задруга у вршењу деобе задружног имања” и молим г. Министра да овај предлог прими.

Господо, ја морам да се жалим, управо да протестујем, против овог данашњег законодавства, исто онако као што је то учинио и мој предговорник г. Дошен. Ја, господо, сматрам да је врло реакционарно то, што је донесен закон, да се једна парница било кривична било грађанска губи услед изостанка од рочишта. Тога по нашем србијанском закону није било. Код нас је било, ако неко не дође на рочиште, суд га сачека до 11 часова, а ако не дође, суди се по доказима који дотле постоје а не губи нити једна нити друга страна због изостанка. И ја се чудим ко је био тај у овој земљи, који је био тај правник који је измислио закон да неко изгуби парницу због изостанка. Па, господо, онда ту нема правде!

И господо, какви се случајеви дешавају? Дешавају се, господо, страшни случајеви неправде. Да вам наведем један случај. Једној жени сиротој заузео је њен рођак — брат од стрица очевину и није хтео да јој вступу имање које је било велико 12 хектара. Поведен је спор. Одређено је рочиште једног дана за 8 часова пре полне. Жена није знала закон. Она је на рочиште у одређени дан дошла, али зато што је ишла пешке по блату и рђавом путу закаснила је и није стигла тачно у 8 сати кад је рочиште било одређено, а у зимско доба знате шта је осам сати. Кад је дошла у 8.15 часова, њој је у суду саопштено да је изгубила парницу зато, што није на време стигла. Ја питам, господо, и вас и оне који су правили тај закон, да ли је то право? (Чује се са деснице: Правио га је Петар Живковић!) Тај закон није правио г. Петар Живковић, него су га правили на жалост професори нашег Универзитета.

Исто тако, господо, таквих случајева има и у кривичним стварима које опет стварају неправду, било на једној страни, било на другој. Био је случај овакав. Један је старији човек, који је у исто време инвалид и сакат у једну ногу, истучен од једног неваљалца, и он га је зато тужио суду. Суд је одредио рочиште за расправу у 8 часова пре подне.

Овај човек, неспособан за путовање, на дан одређеног рочишта пошао је пре зоре од своје куће и требао да превали по рђавом путу 15 кило-

метара. Кад је дошао пред суд било је 15 минута прошло осам, и ушавши у суд, њему је саопштено да је кривац ослобођен. (Чује се: То није истина!) То је истина. (Чује се: То важи само за грађанске ствари, а за кривичне не!) Али ја тврдим да то важи и за овакве ствари као што су повреде и увреде. И, господо, шта се догодило. Овај човек повређен долази па каже, зар он мене шамарао, па сад ја опет да претрпим трошкове па и њему да дангубу платим и онда се обратио адвокату. Адвокат му је казао, да то може да се поврати у првобитно стање, само је потребно да докаже да је сакат и неспособан и да није могао због тога на време да дође.

Позове се и лекар и он у присуству судије утврди да је овај човек за путовање толико неспособан да није могао на време да стигне и судија се са тим сагласио. Међутим, он добија решење да се одбија од свога тражења. Ето, господо, каже се, може се вратити у првашње стање. Али, видите, да не може; ту не помажу никакве жалбе. То је највећа неправда.

Господо, шта да кажемо о слободи судијског уверења. Слободно судијско уверење, нарочито код партизанских влада, као што је ова, далеко је од стварне правде. Неку ја све судије да категорисамо под једно. Има судија који својим држањем заиста заслужују свако поштовање. Али, ако ми пођемо по нашој земљи, наићи ћемо на људе који су склони да учине све оно што владајућа странка буде од њих тражила, односно што буде тражио првак владајуће странке у дотичном месту. (Један глас: Због чега то? Судија је непокретан!) Јесте, господине. Каже се да је судија непокретан, али има напредовања у струци, а оно није регулисано судским законом, и оно зависи од владе и од министра. Па онда има још једна ствар, то је давање положаја, које се даје партијским путем, и ми смо далеко још од судске независности. Судска независност захтева да се донесе закон о судијама, да закон заштити судску независност онако како је била заштићена у предратној Србији. Ја, господо, морам у прилогу мога тврђења, како наш сељак страда од неправде, морам да изнесем још један податак, да видите да ли треба ово овако да остане. Мени, господо, никако не иде у главу то, да може да буде спор за 330 динара, а да буду трошкови око спора 6.718 динара. А, господо, ево вам једна одлука судска која то потврђује.

Ову одлуку донео је Срески суд у Земуну и она гласи овако: Записник у овршном предмету Остојић Раје, из Ашање, против Даниловић Задруге К.Бр. 36, из Ашање, ради 330 динара сл.п.

Одлука

У решењу овога записника те у коначном решењу овршно дражбене молбе од 10-II-1937 год. Бр. 2631 пошто је овом одлуком од 15-X-1937 г. Бр. 2434/ф већ дозвољена парцеларна овршна дражба овршеникових некретнина упис у з. к. ул. Бр. 134 п. о. Ашања ради дужних овршовитељу 330 динара са 6% камате од 1-VII-1922 г. до исплате, трошкова парбеног и досадашњег овршног у укупном износу од 6718 динара као и даљних овршних трошкова утврђује се овом одлуком у смислу § 113 тач. 6 Закона о извршењу и обезбеђењу након саслушања странака, а обзиром на званичну сведоцбу општинске управе у Ашањи дана 30-XI-1937 г. под Бр. 2211/37 вредност некретнина овршеника

Даниловић Задруге К.Бр. 36, из Ашање, уписано у з. к. ул. бр. 134 п. о. Ашања које се састоји из ниже наведених честица.

Па се онда ређају осам парцела које треба изложити продаји. Те су парцеле процењене 36.500 динара. То је цео иметак ове задруге која има три мушке главе, три војника који сада треба да остану без кућњег крова зато само што имају дуга 330 динара. То је, господо, судска правда у овој земљи.

Potpretsednik Franjo Markić: Ја Вас молим, г. Лазичу, да не читате и даље акта, јер се тиме много губи у времену.

Војислав Лазич (наставља): Ја молим господина Министра правде да он, који је позван дужношћу да води рачуна о правди у овој земљи, испита лично овај случај и да не дозволи да се изврши ова продаја, да не дође до тога да само за 330 динара оде целокупно имање ове задруге, које је процењено са 36.500 динара и да тако остану без кућњег крова њени задругари и да постану пролетери. (*Јован Здравковић:* Друзе, Војо, то је у Срему правило. Овакви случајеви су тамо правило!) Ако је то правило у Срему, ја протестујем против тога правила као Србијанац најодлучније и тражим да се то правило уништи, да се овакав закон укине и да се донесе други праведан закон. Јер сва неправда која се тамо чини сада, има да падне на нас — Србијанце и рећи ће нам се: Ми пречани од како смо се са вама Србима ујединили, продадоше нам све до испод ноката. Зато ја и тражим баш као Србијанац од господина Министра правде да се овај закон, који дозвољава овакве судске и парничне трошкове, укине и да се донесе други закон који ће бити праведан, и којим ће народ бити ослобођен од оваквих неправди и пљачки којима је сада изложен. Код нас у Србији још нема оваквих ствари, али ја се бојим да и код нас не дођу. Господо, за једну овакву ствар, где је спор до 500 динара, бар до сада је тако било код нас, био је надлежан за вођење и наплату општински суд, и зато нису ни могли ови трошкови да порасту овако велики. Код нас би за ову суму од 330 динара могли да буду трошкови највише 100 до 150 динара.

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, napominjem Vam da je Vaše vreme već isteklo.

Војислав Лазич (наставља): Е сада, господо, г. Министар нам је говорио о законодавству. Ја не видим да је ова Влада ма шта радила на законодавству, ја не видим које је добре законе ова Влада донела. Донела је Трговачки закон који није добар али најзад прошао је. Али има и других питања које ова Влада неће да дира. Тако г. Министар Цветковић рече јуче са ове говорнице да је Влада извршила сенатске изборе по закону који је наследила. Па, господо, ја вас питам да ли је ова Влада морала да изврши сенатске изборе по закону који је затекла, да ли је она имала времена да донесе и други закон, и шта је њој сметало да она не донесе други закон? Па, господо, има још и других закона које је ова Влада требала да донесе, али се она све тужи на раније владе, како су те владе биле рђаве, како су оне донеле грозне законе, али ова Влада неће никако те грозне законе да промени, она те грозне законе најгрозније извршује и народ по њима прогони не само ко-

лико ти закони допуштају него тера још и више! Па, господо, када би било срце као језик онда не би ова Влада те законе за које и она сама каже да су рђави и реакционарни примењивала, она има већ две и по године живота и она је могла те законе изменити али она то неће јер јој ти закони врло добро користе.

Господо, Уредба о раздужењу земљорадника која је постала закон, не може остати оваква каква је. Ако би та Уредба остала оваква каква је и ако она не буде мењана онда ће земљорадници постати бескућници, наши ће земљорадници постати пролетери јер ће им за ануитете бити све испродавано. § 471 укинута је, он не постоји више за те ануитете; и то не само да је учињено у крајевима преко Саве и Дунава да ће народ тамо остати без крова, него и у Србији, где је ту заштиту наш земљорадник уживао још од првих дана свога ослобођења, од Карађорђа и Милоша, и ти ће наши земљорадници остати без крова над главом. А, господо, ако дозволите да за ануитете Аграрне банке ти људи постану бескућници, шта ће онда они да бране? Интерес је и нације, и државе и опште целине, да се та неправда коју је Влада одредбом у Финансиском закону за 1937/38 год. учинила, да се то путем закона поправи и да се сељачком народу поврати његова заштита не само у Србији него да се та заштита прошири и на целу земљу. (Одобравање и пљескање на левици):

Potpretsednik Franjo Markić: Molim Vas, gospodine poslanice, da završite, pošto Vam je vreme isteklo.

Војислав Лазич (наставља): Пошто ме г. Претседавајући опомиње ја морам на крају да споменем још само неке ствари.

Господо, начин како се до правде долази у кривичним стварима он је код нас врло чудан и ми га не можемо да разумемо. Ми смо имали начелнике среске који су били врло љубави и следници, од којих смо бегали, и када су установљени срески судови ми смо казали: хвала Богу, ето сад суд долази код нас близу па нећемо више бити у том положају да нам врше ислеђења срески начелници који су нам досадили својим неправдама. Код нас, господо, у Србији нико није могао бити лишен слободе без писаног решења, и онога дана када је лишен слободе, морало му је бити саопштено решење зашто је ухапшен. А данас жандарми воде истрагу, они су ти главни иследници. И шта они раде? Они ухвате човека у његовој кући, лише га слободе и држе га у затвору не један и два дана него често пута и 15 дана, држе га затвореног у подруму, овде га туку и батинају и тиме изнуде му признање, и кад га натерају на признање онда га предаду суду.

Наравно, сада на суду овај од кога је признање наравно изнуђено пориче. Каже: тучен сам!

Неки подносе у многим случајевима и лекарска уверења и онда на крају крајева овај буде пуштен као невин. Према томе, господо, установом среских судова уместо да добијемо нешто боље, ми смо добили горе! Уместо да судија одмах води истрагу, уместо да судија буде тај први пред кога ће један кривац или некривац, неко ко се оптужује, доћи, он долази прво пред жандарме. Па, господо, онда се каже нису ти жандарми водили истрагу него само извршили привођење власти. Зар је, господо, тако привођење власти данас, да га жандарми прво вежу и туку, држе га затвореног у подруму па га тек онда кад је њима воља дотерају пред суд! Па то није привођење власти! То је тероризирање народа. Господо, код нас је раније народ пред власт и суд позиван позивом. Нико није бежао од позива, а данас људи беже од жандарма, јер знају шта ће да се догађа у подрумима жандармерским. И ако овако потраје, господо, ми онда у Србији, у Шумадији не само што морамо јако и јако да жалимо за оним законодавством које смо имали, већ може доћи и до нежељених последица.

Господо, сада да пређем на Суд о заштити државе. Ја, господо, нисам зато да се допусти неком да може да ради нешто против државе. Ја сам, господо, за то да државу као своју кућу сви и чувамо и бранимо и штитимо. Али, господо, поступак данашњи који се води као начин за чување државе, господо, тај поступак је врло рђав, и ја сматрам, господо, да Суд о заштити државе као ванредан суд треба укинути! (Пљескање на левици.)

Треба дозволити, да и те деликте суде редовни судови, јер, господо, на пресуде Суда о заштити државе нема апелате! Нема апелате, господо, и какав је то суд против чије пресуде не може нико да се жали, чија пресуда одмах постаје извршна! Сви су људи погрешили, зар не може, господо, да погрешити тај Суд за заштиту државе?! Зар мислите, господо, да је баш тај Суд правилно изрекао многе пресуде, ево да не идемо даље, да не питамо за оне многобројне комунисте које осуђује, да ли су они стварно комунисти и да ли су оне казне заслужили, имамо ту слику наших другова који су из наше средине уклоњени и осуђени, да ли су они правилно баш осуђени?! (Одобравање на левици.) Ето, господо, ја и данас долазим до уверења, и данас држим да је та пресуда неправилна, да је та пресуда неправична! (Пљескање на левици.) И, господо, један је од кажњених издржао казну, а један је помилован, и ја се чудим зашто још Драгиша Стојадиновић није пуштен, зашто није он помилован!? А, господо, шта се сада ради са онима који се проглашују за комунисте? Сада нарочито радници трпе велику невољу. Почине да се организује један синдикат који организује Министар социјалне политике и народног здравља а зове се мислим „Југорас“, а, господо, радници неће да остављају своју ранију организацију. Синдикална организација не треба да буде партиска, не треба да буде политичка, она треба да је чисто економска, али сада Влада хоће да направи своју партиску и политичку синдикалну организацију.

И, господо, радник, који неће да се тамо упише и још ако се неко усуди да другим радницима каже: немојте да се уписујете, проглашава се за комуни-

сту, апси се и оптужује Суду за заштиту државе. И шта се сада дешава? Суд за заштиту државе нађе, да нема дела. Али полицијска власт има сада и други начин, па доноси пресуду, којом га кажњава са 30 дана затвора, па ако још није рођен у месту, онда још прогонство из тога места. Десно се пре кратког времена случај у моме срезу, да је један човек, који се зове Петровић, само зато што се није хтео уписати и што је другима рекао не уписујте се у наметнути синдикат, проглашен комунистом, ухапшен је и начелник срески саслушао је два сведока да је он рекао: пазите, за три месеца ако дођу комунисти, шта ће бити. И на основу исказа та два сведока, који нису веродостојни, хапси га и оптужује суду. Суд за заштиту државе расмотри акта, види да нема дела и враћа акта и каже: нема дела. Али тај сиромаш није пуштен, остао је и даље у затвору. И, господо, ако питате: зашто је остао у затвору, каже вам се: кажњен је истушно од стране полицијске власти са 30 дана затвора и прогонством у његово место рођења, јер је рођен у Ваљеву а не у Обреновцу. (Министар правде Милан Симоновић: То, што кажете, иде у прилог Суда за заштиту државе!) У овом случају јест, а то би и редовни суд рекао. Али овај систем, који примењује и чини полицијска власт, не иде у прилог опште правичности и правде у нашој земљи.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine Laziću, molim Vas budite ljubazni, pa ono što još imate da kažete, izvolite raspodeliti na druge resore.

Војислав Лазич (наставља): Зато што непрестано сваким даном видим, да у овој земљи све више и више нестаје правде, све се више и више зацарева неправда, гласају против овог буџета. (Пљескање и одобравање на левици.)

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Mita Dimitrijević.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, слушајући малочас добро опремљени експозе господина Министра правде, који је он доста енергично читао, ја сам добио утисак, да ствари у Министарству правде теку мирним током и дошао сам до закључка, да је народ могао и на други начин да каже ону реч: „Правда је спора, али није увек достижна”, јер, господо, многе ствари, које су у ресору тога Министарства на дневном реду, већ две, три, па и четири године, остају стално на дневном реду, и ако се декларирају Владе, да је ствар врло прешна, да је тај и тај закон врло потребан и нуждан и да ће у најскоријем времену бити донесен. Према томе, ја бих могао свој говор почети овим: да све замерке, које сам чинио приликом прошлогodiшњег претреса буџета Министарства правде могу у свему поновити и ове године, јер се није ништа свршило што је било обешано.

Прошле године, на пример, истицао сам потребу доношења судијског закона, а тадашњи Министар правде г. Суботић одговорио ми је; да је тај пројекат закона готов и да ће ускоро бити предат Народној скупштини.

Прошла је година дана. Пројекат закона о судијама готов је, опет се каже, али увек је на истом месту, увек је у Министарству правде. И уверен сам, да ће садашњи господин Министар правде исто тако рећи, употребиће чак може бити исте

речи, као и његов претходник, да је пројекат закона о судијама готов, и да ће бити ускоро предат Народној скупштини. (Министар правде Милан Симоновић: То случајно нећу моћи да кажем!)

Господин Министар правде додаје: „То случајно нећу моћи да кажем!” А то значи, да тај закон тако потребан, тако нуждан, тако уведен, али само аутоматски, самим Уставом, неће бити изнесен пред скупштину, баћиће се ад календас грекас, другим речима да је напуштен. Нећете ни мало, господине Министре, направити добар утисак међу судијама, ако ја популарисhem ове Ваше речи и ако кажем да Министар правде не мисли доносити закон о судијама. Јесте, нећете рећи о доношењу закона о судијама исто што и Ваш претходник, искрено и храбро то велите, али допустите да и ја искрено на то одговорим: Нећете то ускоро донети не само Ви, него и други после Вас! На фотели Министар правде има најчешће промене, и човек мора да се пита: Зар у једном Министарству мирне воде могу да буду тако честе буре? И ја бих можда погрешно, ако бих казао, да је за ово кратко време у томе Министарству било три пута брже и више промена него у ма коме другом Министарству.

Отићићете и Ви, господине Министре правде, из тог ресора, и однећете собом све лепе наде, које полагају судије на Вас, управо не на господина Симоновића лично, него на Министра правде и оставићете за собом разочарење као и они пре Вас! А можебити баш на господина Симоновића у толико пре су могле судије полагаати те наде... (Јован Здравковић: Већ су се охладили!)... јер је господин Симоновић адвокат, који је стално у дружби са судијама и може бити, да их је најбоље и могао и требао разумети. (Александар Дачић: То ти са малом кадионицом! Ајде мало са великом!) Дачићу, Ти си неспособан да уђеш у озбиљне ствари! (Александар Дачић: У поезију правде!) Ти кад год направиш неку упадицу, ми сви видимо да то чиниш на своју штету! (Александар Дачић: Је ли ти то озбиљно кажеш! — Војислав Лазич: Чућемо Дачићу, и твоју кадионицу!) Моја кадионица била би за тебе и твоје друштво таква, да би Вас по глави ударила! (Александар Дачић: О, замисли! То ти је сад велика кадионица!) Ја сам и ударао у своје време. Немојте поново да почнем ударати Вашег шефа! (Александар Дачић: То ти ниси способен. Изволите, почните, чекаћемо Вас!) Дочекаћеш!

Каже малочас господин Министар правде да има тешкоћа при доношењу овога закона. Јесте, то је један закон универзалног карактера и не доноси се олако и површно. То није закон, уско административне природе, нити закон који би имао да само реши личне односе. Он решава све односе, правне, социјалне и односе чисто етичког карактера, у колико је задовољење правде не само питање чистог административног карактера, јер је судијски позив и рад везан у свима правцима с народом.

Ја, при свем том, овде истичем потребу доношења овог закона о судијама, али, господо, то никако не чиним само као члан опозиције, нити ради какве опозиционе декламације, него то чиним као грађанин ове земље, јер закон о судијама апсолутно је потребан овој земљи, неодложно врло потребан.

Истичући потребу Закона о судијама хоћу да нагласим да је Радикална странка да се увек полагало много на то, да се у земљи обезбеди добро и независно судство. Још 1888 године Радикална странка, у борби са Краљем Миланом, успела је да издејствује један слободоуман Устав, и према тежњи Радикала ишло се баш затим, да се на бази тако слободоумног и извојеваног Устава створи један достојан закон, који обезбеђује судску независност.

То се, господо, успело 1901 године, а тек 1911 године, за време Краља Петра, пред сам рат, израђен је био један добар Закон о судијама. Тај Закон донели су у коалицији радикали са тадањим самосталним радикалима, али опет све радикали. Приликом доласка на власт династије Карађорђевића било је у Престоној беседи поменуто међу првим питањима и питање о уређењу судства и судске независности. Ја дајем овај кратки историјат да покажем колико је увек био нарочити значај, морални значај, политички значај, потребе овога закона. Законодавни одбор, који је тада проучавао тај пројекат закона о судијама, донео је овај значајни закључак и ја сматрам да је потребно да га текстуелно овде прочитам ради успомене на прву борбу, на став радикала у питању једног закона који обезбеђује независност судства. Ту се вели ово: „Законодавни одбор проучио је и донео одлуку донети Закон о судијама и сматра да му је прва дужност изјавити своју најдубљу захвалност Њ. В. Краљу, који је у Својој Престоној беседи поклатио своју Владалачку пажњу судовима овим речима” — ту се цитирају речи Краља Петра — „судови су, вели Краљ Петар, од почетка нашег државног живота одликовали се увек својом правдом и они не смеју изгубити тај свој високи глас. Али ако желимо ваљане судије, прва је потреба да све судије на својим положајима буду сигурно обезбеђени, да су стални, да су праведно награђени. И заиста; наставља Краљ Петар у својој Престоној беседи, нема ничега узвишенијег него пуно поуздање које народ у добро уређеној држави одаје својим судовима и својим судијама.” Тако је говорио један слободоумни Краљ! Било је време, господо, да за ово дуго време те мисли Краља Петра нађу могућности да се приведу и у дело.

Господо, ја ћу сада овде да поменем још нешто. Када је г. Милан Стојадиновић био у опозицији тј. тако далеко удаљен од свих послова, онда су судије одлучиле, што није било лако, да узму г. Министра, г. Стојадиновића, за председника Конгреса правника и судија. И у Скопљу г. Стојадиновић се изјаснио врло јасно и одређено у питању потребе доношења Закона о судијама: Господо, тадашње мишљење данашњег г. Председника Владе да га noblesse oblige обавезује, да кад је у пуној власти и моћи узме сам иницијативу за доношење Закона о судијама. Он треба то да учини у знак захвалности. Јер су судије тада г. Милана Стојадиновића издигле високо тим самим, што су га изабрали, у једно тешко време за г. Стојадиновића, да буде председник тога Конгреса правника и судија.

Господо, Закон о судијама од 1911 године загарантовао је сталност и независност судија. Утврђено је било начело да судије стоје само под за-

коном и ни под чијом влашћу, да врше само вољу закона, а не и икакве друге власти.

За време Ивањданског атентата на Краља Милана, кад су били суђени наши најврснији радикали, судови су се и поред свих драконских мера одржали на висини.

Господо, тај Закон од 1911 г. важио је све до 1928 г., када је Народна скупштина са радикалском већином донела савремени закон о судијама, какав су тада захтевале прилике у нашој проширеној држави. То је био унифициран закон о судијама за целу земљу. Али, нажалост, овај закон није ступио на снагу, јер је био суспендован. У замену донет је 1929 г. Закон о судијама од стране владе Петра Живковића, али ступањем на снагу Устава од 1931 г. и овај закон о судијама дошао је у супротност са одредбама тога самога Устава, тј. према §§ 101, 110 и 117. Ни сам Устав од 1931 г. није се могао оглушити о важност судија и о њихову сталност и независност. Устав од 1931 г. предвиђао је сталност судија, али разлози диктаторског режима спречили су да та сталност није могла ступити одмах, већ тек после пет година. Тако је тек на дан 3 септембра 1936 г. настало по сили једне одредбе Устава од 1931 године и чисто аутоматским путем заведена је та сталност судија. Али та сталност судија није одређена једним стварним законом. Та потреба постоји. Закон о судијама је врло прешан и неодложан, а не доноси се. Овакво питање о потреби Закона о судијама упућује се на свима конгресима и конференцијама правничког друштва. То се питање стално упућује и нама и Влади. Ради куриозума навешћу овде и речи самог данашњег Председника Владе, које је он, пре 6 година, разуме се кад није био у Влади, изговорио на једном таквом конгресу правника и то као изабрани председник конгреса. Тада је данашњи Председник Владе г. др. Стојадиновић рекао ове речи: „На ауторитету судских пресуда почива и почиваће правни поредак једне земље. Ни Соломонске пресуде не могу имати жељено дејство, ако народ нема поверења у судије који су их изrekli. Народ верује својим судијама само онда кад је уверен да су они стварно независни”.

Господо, предајте господину Председнику Владе ово неколико његових речи, и потсетите га да сад оно што је некад рекао може и испунити.

Сад да се запитамо какав треба да буде закон о судијама? Закон о судијама треба да одговара новим створеним условима разгранатог судства. Тај закон треба да утврди поступак и начин постављања и избора судија, он треба да уреди услове и питање њихова унапређења. Закон о судијама требаће да утврди и дисциплину и кривичну одговорност судија. Он треба да установи и фонд и потребне додатке судовима за библиотеку, за набавку законских коментара итд.

Господо, за обезбеђење Закона о судијама потребне су и финансиске жртве. Јер закон о судијама захтева и жртве, али за добре ствари за ствар доброг судства, правде, за ствари највише етике, као што је суд, нема те жртве која се не може учинити. Нас боли када се дају жртве за пет хиљада нових жандарма, или када се дају жртве и новчана средства за један безброј детектива, тако да човек не зна у кавани где све не стоје ти детективи. (Одобравање на левици).

Дакле, за један велики етички принцип, који лежи у потреби доброг судства, њихове стално-

сти и поверења народа према судству, немојте жалити, господине Министре, никаква средства.

Ја чак, на изненађење може бити многих — буним се што је буџет овог Министарства овако мали. Ја бих желео, да је господин Министар правде у борби са господином Министром финансија успео да што више средстава одвоји за свој буџет, како би сва питања од првокласне законске важности била решена како треба. (*Александар Дачић*: Има и других сталеза!) Јесте господине, има и других сталеза, али судови су за све сталезе. Ја ћу се овде, ради потврде овог што рекох, позвати на оно што је сам господин Министар мало пре статистички навео, да од свеукупног становништва, колико сам запамтио, сваки седми грађанин наше земље има везе са судом.

Међу актуелним питањима, господо учинићу ове напомене. Истакнућу потребу стварања једног касационог суда, или за сада ако не може бити оно бар концентрисати у Београду Ново-Садски касациони суд и Црногорски врховни суд. Ја знам да ће се побунити наши људи и једни ће казати: „Хоћу да имам суд у Подгорици, други у свом крају итд.“ Господо, ми посланици често пута хоћемо да обележимо нашу активност у своме срезу тиме што неки пут тражимо сваки суд у своме срезу иако то увек не одговара интересу, потребама и циљу, који имају судови. (*Јован Здравковић*: Као што је Министар господин Ђорђевић повукао суд у Градиште на штету других!)

Господо, у Загребу Б-оделење треба оставити за Далмацију и Словеначку, као и Касациони суд за Хрватску и Славонију, јер ово је потребно ради једнообразности суђења.

Господо, идеја о једноставности, једнообразности судства потребно је да се у тој највишој институцији прикаже, а та идеја једнообразности судства сликовито приказује јединство управе, сједињује снагу целе државе.

Још би требало у Београду установити једно одељење Касационог суда, јер постоје старе формације, а нове потребе треба вршити по новом закону.

Господо, Министар правде треба да нађе кредита за појачање особља у судијама, у вишим судовима, Апелационим и Касацији, јер не могу виши секретари да замењују судије.

Једна од преких потреба то је подизање судских зграда. Ја сам од оних ретких људи, који никада није ишао у суд, никога нисам тужио, нико ме није тужио, и никоме нисам сведочио. (*Јован Здравковић*: То је твоја срећа!) И навикао сам да суд сматрам, као једну највећу етичку институцију. Као што сматрам цркву, где стоји часна трпеза, где стоји Јеванђеље, где стоји вера, тако исто и суд који дели правду народу треба да има једно достојно спољно обележје; да се осети да је ту суд а не да личи судска зграда на неку друмску механу. С тога је једна од живих потреба подизања тих судских зграда.

Ми чусмо овде прошле године од ранијих министара да се ради на подизању Палате Правде. Општина је то одлучила, али треба све припремити. Ја ћу само да изнесем цифре колико Београдска општина плаћа на име кирије: за Окружни, Трговачки и Срески суд, 836.400 динара, за Касациони суд 240.000 динара, за Апелациони

210.000, за Управни суд 198.000, укупно 1,448.000 динара, а то је за четири године близу пет милиона динара. Па за пет милиона динара господо може се подићи једна лепа палата.

Господо, брзајући ја хоћу још само да кажем ово. Г. Министар је дао једно признање о томе, да такозвани Централни фонд, који се прави од казни, а који је нарастао и редовно доста расте, да би то био извор одакле би се могло наћи средстава за подизање Палате Правде. Али, нажалост опет по признању г. Министра вели се да се та сва средства троше на исхрану осуђеника. Господо, то у самој ствари није ни законски оправдано: једна позиција намењена једном циљу не може се трошити на друге ствари. Ако би дошао један рачуноиспитач, онда би поставио питање: па како сте смели да трошите та средства кад су намењена за другу ствар? — Међутим рачуноиспитачи не долазе у Министарство правде.

Најзад ја бих се огрешно, господо, о осећаје правичности, ако не бих овде учинио један апел за оне јадне осуђенике, који су из Јужне Србије још давно, у времену кад је можда била потреба повишења строгости суђења и били осуђивани на врло велике казне по закону о заштити државе, на много веће него што су заслужили. Суђени су били као Македонце гледани, и без њихове кривице, као неки бунтовници иако то нису ни најмање били. Они су суђени за време комитске акције, иако нису са њом ови сироти људи имали никакве везе. Те би људе требало помиловати. Јер чиме се ми поносимо и хвалимо? Закључењем великог пријатељства с Бугарском. Нека је срећно што је тако, да је између Бугарске и наше земље дошло до вечног пријатељства. Кад је дошло до вечног пријатељства, зашто се нема обзира према осуђенима из Македоније, који су, ја вас уверавам, били суђени претерано и превише строго, тада је постојала тамо једна акција комитска из Бугарске и често пута људи и некриви, падали су под суд и љуто осуђивани били, ако су, будући без заштите, морали примати комите. Ако се они и даље држе у затвору, онда се ја питам, па где је тај заборав и велики опроштај према многим и многим почињеним злочинствима од стране Бугара за време рата, кад су спаљивани наши свештеници на ломачи? Свему се том опрашта, а леже у затворима, на робији, многи чак и некриви, или мало криви људи, који су престрого суђени. А зашто? Зато, што су примили комите, кад су у сред планине залупали песницом на вратима држећи у руци бомбу и револвер. А ја бих волео да видим тога, ко их не би примио. (Одобравање).

Господо, није то апел, то је више него апел. То је дужност саме Владе да на тај начин Влада ликвидира тешке ствари, кад се већ ликвидирало садашњим Савезом с Бугарском толико крви проливане између наша два братска народа. (*Јован Здравковић*: Поновите, г. Мито, да то чује господин Министар. — *Министар правде Милап Симончић*: Чуо сам чуо!) Ја сам један од оних људи који сматра да је све добро, што се добро сврши. Добро се свршило са несретним Конкордатом. Влада је признала да је била на погрешном путу, и Министри православни ручали су јуче у Патријаршији с новим Патријархом, и лепо су се и куцнули чашама. Све је добро што се добро сврши! Конкордат је угашен. Ми смо у борби против Кон-

кордата били у праву. Влада капитулира. И нека Бог да да се верски мир врати у нашу земљу. Али с болом констатујем да баш у моменту кад се ликвидирала ова ствар са Конкордатом, и кад сваки од нас каже: Дај Боже да се подигне наша црква на ову висину на којој ју је држао мученик Варнава. (Милан Петковић: Никад!) Баш у томе времену, велим, кад се успоставља тај верски мир, шта се дешава? Загребачки надбискуп г. Степинац објављује једну карактеристичну изјаву. Господин Степинац је поводом последњих догађаја у вези са Конкордатом дао у јавност ову већ добро познату изјаву, која гласи: „Поводом последњих догађаја у вези са Конкордатом, који су јавности добро познати, замолили су ме одлични католици да им допустим одржавање просвједних скупштина, на којима би цијело питање Конкордата било стављено у право свијетло.

„Ја разумијем њихово незадовољство, нагомилано тијеском последњих 20 година, у којима је католичка црква у Краљевини Југославији морала подијети многе неприлике. Знам и то, да би на тим просвједним скупштинама хрватски католици сви као један засвједочили још јаче своју љубав и потпуну приврженост католичкој цркви и њезиним врховном поглавару Св. Оцу. Али ја ипак не желим, да се те просвједне скупштине одржавају. Цијелом је на име свијету јасно, на чијој страни лежи кривња што је дошло до незапамћених ушкања против католичке цркве и Конкордата. Крај тога је већ и цијелокупни католички епископат рекао пригодном последњег заседања бискупских конференција, што мисли о равноправности католика у Краљевини Југославији и о кампањи против Конкордата. Зато држим, да није вријеме за просвједне скупштине.

„Захваљујући свима својим верницима за изразе љубави и верности за повређена права цркве, те оправдане огорчености противу оних, који их газе, молим их, да увек буду у свима питањима, која се тичу цркве, повезани са својим црквеним поглаварством духом молитве и дисциплине. Тада се нећемо требати плашити никаквог хушкања, лажи ни мржње, која се диже против католичке цркве. Тако спремни извојевати ћемо коначно слободу и равноправност католичке цркве у Југославији“. Ово је својеручно потписао г. др. Алојзије Степинац, Надбискуп Загребачки.

Господине Министре, ја до сада нисам знао да је католичка црква имала неке „неприлике“ и то врло тешке и врло многе. Ја до сада нисам знао да католичка црква није уживала равноправност у нашој земљи. Ја исто тако нисам знао да смо ми у питању Конкордата нападали католичку цркву. Напротив!

Ја чак сматрам да ова изјава, господо, значи потајно, на језуитски начин, наговештавање борбе, верске борбе, која је благодарећи ипак осећању државотворности нашег српског народа легла, како тако, са једним, можда, неправилним поравнањем, али тек поравнањем и поравнање се је манифестовало куцањем чаше о чаше данас на ручку у Патријаршији, где се славило то умирење. (Министар правде Милан Симоновић: А јесте ли Ви против тога помирења?) Ја не само да сам за помирење, него сам ја један од шампиона, први овде, који сам тражио верски мир и овде у Скупштини узвикивао: „Не наглите, господине Прет-

седниче, настаните да се поврати верски мир и тражите споразум са православном црквом“. А то што сам ја тражио и преклињао, тада господин Претседник владе није чуо. На силу је тражио гласање Конкордата. А после моје речи о повреди верског мира, о потреби споразума са православном црквом сам је Претседник Владе унео у свој комунике, објављујући да се Конкордат скида са дневног реда и да је угашен! Исто тако ја сам за пуну равноправност и католичке цркве, и бојим се да се овом изјавом загребачког надбискупа не отвара нежељени сукоб верски и сад и са друге стране.

Зато, господине Министре, узмите ову изјаву г. загребачког Надбискупа у озбиљно проучавање. Ја Вас уверавам да је ова изјава у целом нашем народу произвела веома тежак утисак као што је произвео тежак утисак и чланак, који је недавно изашао, — а сигурно сте га читали, — у „Осерваторе Романо“. Све то не иде као прилог за повраћај и одржавање верског мира.

Господо, одржимо између цркава верску равнотежу и мир, али с друге стране гледајмо да нам се ни са које стране не мути једва успостављен верски мир, који је све нас скупо стао.

Господо, ја имам овде да извршим једну другарску обавезу, јер сам дао реч да то учиним. Ја сам имао прилике да будем у дому нашег познатог радикалског првака поч. Љубе Јовановића. Осетио сам тешку и мучну атмосферу те куће. Било је речи о Драгиши Стојадиновићу, нашем другу, који је сад на робији у Сремској Митровици. Он је мени најмање био близак, најмање интиман, али је био мој друг и друг вас свих. И зато уздижем глас и молим за његово помиловање.

Не улазећи, господо, у то да ли је суд праведно или неправедно доносио пресуду, напротив, ја поштујем сваки суд, грех на њихову душу ако нису судили по правди, али судска је одлука, коначна одлука. Ја се ни мало не дижем против те одлуке и пресуде. Ја, вршећи свој другарски дуг, молим, заједно и с вама, ако хоћете, помиловање Драгише Стојадиновића.

Јер, господо, ако се иде ка општем смирењу, немојте мислити да је оно увек само на великим линијама. Пошто су више пута ликвидирале кривце многих већих кривица, е па учините да се помилује и кривица Драгише Стојадиновића и да се пусти и он на слободу путем и на начин, г. Министре, како Ви то знате и умете.

Тиме сам испунио једну другарску дужност. На завршетку да кажем ово: ја сматрам да се Министарство правде налази сада пред многим и многим задацима. Идите, господине Министре, напред! Залани који стоје пред Министарством правде од највеће су важности, јер кад се мало по мало уздигне правда до праве висине, до своје сталности и до своје највише моралне снаге, до своје слободне речи, онда ће многи и многи заостали пороци једног диктаторског режима, за који сви носимо одговорност, полако да се ликвидирају. Ликвидирајмо све те тешке ствари, све незаконитости, враћајмо се нормалном животу и демократији, ликвидирајмо све те ствари које су мучне и невољне, ликвидирајмо их свуда од великих линија до малих, и кад дођемо дотле да се идеја правде и слободе потпуно зацари у земљи, и кад се народу врати његова суверена власт, знајте, то ће бити тек пут за повраћај здравог политичког живота у нашој

земљи. На жалост Влада не даје за то много наде, напротив још у самом почетку отказала се тог пута. Слобода, правда, демократија далеко су од поштовања ове Владе. (Одобравање на левици).

Како, г. Министре, не мислите донети Закон о судијама, а ја сам себи и друговима казао, да нећу никада па макар дошла и наша Влада — а то лако и скоро може да буде, да ни у том случају нећу ни нашем министру гласати буџет ако не поднесе Скупштини Закон о судијама, — то ни Вама, Господине Министре, не гласам поверење. (Одобравање и плескање на левици).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. Aleksandar Dačić.

Александар Дачић: Господо народни посланици, буџет ресора Министарства правде пред нама претставља издатке у овом ресору за материјалну страну дин. 394.882.601, а за пензионере овога ресора динара 94.608.022. Укупно ресор Министарства правде у нашој земљи за буџетску 1938/39 претставља издатак од динара 489.490.623. Овај предрачун за материјално покриће ресора Правде свакоме од нас, када у суштину његову уђемо и у истину без демагошког гледања, показује јасно да је он мали за овај ресор који у државној организацији и управи наше земље претставља минимум, иако је функција овог ресора од примарне важности.

Министарство правде у овој земљи је ресор, који у сваком куту наше отаџбине има своју функцију има своју делатност и од чега, односно од кога наш народ свакодневно очекује оно што и за чим жуди сваки праведан човек.

Ова функција је не мала, она је важна и по садржини и по форми. О њој би се могло много говорити, али дефиниција сажмана само у једној речи „Правда” јесте тежња свих и свакога и са том паролом све идеје, сви људи, индивидуално или колективно, теже ка правди. Да би ова правда била на достојној висини и да би одговорила својој намени, она не сме бити материјалистичка, она мора да буде идеално поштена и правична. Према томе, они који ту правду доносе, који је деле и који је тумаче као слово закона, у чему се и садржи она као таква, морају бити материјално обезбеђени и поред свега тога морају бити одвојени од обичног човека као таквог.

Друго је питање, господо народни посланици, да ли је све овако и да ли у истини правда наша, у нашој земљи, одговара овој намени. Али морамо бити начисто с тим да смо ми у овој уједињеној југословенској земљи затекли многе и многе, можда и рђаве, ствари у којима наше правосуђе и данас стоји, а то због тога што ранији режими о томе нису водили рачуна.

Није то никакво чудо ако ми у нашим покрајинама наше отаџбине и данас имамо наслеђене законе, који су заоставштина бивших закона, бивше Аустријске државе, чак и Турске, тако да свака покрајина има свој закон, иако ти закони немају ничега заједничког са нашом уједињеном отаџбином.

Данашњи режим је за своје кратко време дао неколико унифицираних закона, модерних, односно онаквих какви су потребни за наш народ и нашу земљу, али то још није све, па да се да оно што наш народни живот тражи и мора да има.

Потребни закони, који ће унифицирати живот у нашој земљи и потребе њене неоспорно су од далекосежне важности, те се и на њима има много радити да би се задовољио просперитет и живот наше земље.

На овоме послу треба у истини неполитиканске сарадње, па да ови закони угледају света кроз један парламентарни живот, а не да се они декретима доносе без сарадње Народног претставништва, како је то у прошлости било. Правосуђе, као један од битних елемената државне заједнице, мора бити у истини те речи за сваког подједнако и правично, мора бити и за сиромаша и за богато подједнако оно не сме бити повлашћено за оне, који стицајем животних прилика хоће свој положај да искористе, оно мора бити у истини баш за малог човека правичније него за оног који плаћањем хоће правду да задобије. Ту би могла да одговори и она наша народна песма: „Ни по бабу ни по стричевима, већ по правди Бога истинога”.

Правосуђе које данас имамо мора се признати, господо народни посланици, више је бирократско него ли народско. Правосуђе мора бити бесплатно, оно мора да задовољи у првом реду онога, који нема ниције заштите и који је остављен самоме себи, борећи се за голи живот, а не да оно задовољава у првом реду онога који материјално стоји добро и који често и често пута, нажалост, може да добије правосуђе за своју материјалну корист.

Господо народни посланици, ми смо овде неоспорно је, претставници народног живота и као претставници живота доле, у народу, ми знамо добро у каквом се положају налази наш најмногобројнији сталеж, наш земљораднички народ, у погледу правосуђа. Када погледамо поштено и искрено ову страну нашег народног живота и искрено погледамо у истину, ми знамо једно, да наш сељачки сталеж нема ону и такву заштиту кроз земаљске судове, онако како слово закона у својим параграфима гледа. Јер знате сви да параграфи могу и да ослободе и да обесе човека. А када сиромашан сељак дође пред суд и када допешачи по неколико десетина километара до истог без динара у џепу и без хлеба у торби, сиромашан и поштен мора по слову закона, веле, да има адвоката. Судија, отварајући рочиште позива странке и пита: „Ко ти је заступник”, сељак пун части, поноса и поштења и исправности; често, врло често пута одговори да нема заступника, не одговарајући зашто га нема! Разумљиво је, да га нема зато што нема новаца да га плати; а судија онда оставља целу ствар случајности и предрасудама. Нека је супротни парничар имућнији човек, нека у џепу има новаца; без обзира на који начин стечених, часно или не, он има заступника, и сасвим природно, заступник, адвокат, човек од закона и тумачења истих, задобије правду у корист своје странке, иако то не мора бити баш онако, како он тумачи закон.

Многобројни су примери незаштићености малог човека, а такђе и интересантни у свакидашњици нашег живота у правосуђу, где је велики проценат незаштићености слабог и малог човека. И, као што држава као таква има и плаћа правосуђе, судску организацију, исто би тако и на исти начин требало и морало једнога дана поставити

се, а оно се поставља, питање заштите, односно одбране у правосуђу.

Адвокатски ред, као слободну професију, хоћу рећи, треба укинути. Адвокатуру треба поставити на државни буџет па то нека плаћа и издржава народ на исти начин како се то издржава школа, болница и друге јавне установе јавнога карактера.

Резултати овога били би далекосежни. Народ би осетио, да правда није за новац. Он га данас само тако и тумачи, у шта га нико не може разuverити, и да је правда и судство приступачно свакоме, — богатома и сиромашу — сељаку и трговцу и т. д.

У нашем народу кружи једна приповетка, како је један адвокат водио једну парницу 30 година и од исте школовао сина, који је такође постао адвокат. Тада му је отац предао парницу коју је водио 30 година, а син му ту парницу на првом рочишту као млад адвокат оконча и похвали се оцу како је успео да на првом рочишту сврши ову парницу. Отац му на то рече, е мој брајко, ја ту парницу водим 30 година, а ти је на првом рочишту свршаваш. Ти си будала једна, јер треба да знаш да сам те ја од те парнице школовао и постао си адвокат, а ти је тако брзо сврши. Ето, видите, господо, из те народне приче можете да видите како су парнице велико зло и велика штета за наш народ.

Ја знам по мом срезу Мачванском да су парнице велико зло, јер је народ презадужен због парнице. Код нашег Среског суда има ни мање ни више шест адвоката. Кад су дошли, дошли су са амрелом и кофером а сад су богати и данас имају велике паре, док је народ све сиромашнији и тражи заштиту за земљорадничке дугове.

Закони који предвиђају судијско уверење у суђењу оставили су слободне руке судији, а он као такав у истини може и добро и зло да допринесе сваком режиму, па онда и појединцу онако како он схвата и хоће.

Ја мислим, господо народни посланици, да слободно уверење судијино није опортуно и да оно и као такво треба да буде каналисано у прецизираном слову закона и никако друкчије, па да тај тумач закона има да донесе само такву одлуку како закон каже, а никако какво је његово слободно уверење. Ово његово слободно уверење у врло многим случајевима народ, нарочито мали човек, осети негативно и отуда нерасположење човека, па отуда и нерасположење према режиму, отуда нерасположење и према сваком интелектуалцу, јер закључак је неминован, да је правда за новац и за господу.

Исто тако, ја нисам за судску сталност у овој форми каква је данас постављена кад то и други чиновнички редови немају, јер ова и оваква сталност у многотом омета правилну функцију правде. Поједина господа судије су у лошијим местима службовања и чине инат према режимским људима, а то само зато, да би с тога места отишли, добили боље место и обрнуто у бољим местима чине, по своме самосталном уверењу режимским људима добро, да би у том доброме месту остали неприкосновени, и тако пати и онај човек, који до правосуђа дође, било да је за режим или у опозицији.

Одвело би нас веома далеко када би изнели појединачне случајеве, сваки свога среза о самовољи појединих судија, а изузетцима, управо великом делу, исправнима, нека је свака част; те би се из овога могло видети колика је штета баш по правосуђе ова и оваква ситуација судија.

Многи вредни, учени и способни људи у судској служби остављени су због овога у немилост, а многи и многи лакташи, па и неспособни, заштитили су се случајношћу у добрим местима.

Погледајмо истини у очи и она је непобитна. Правосуђе мора бити изван сваке странчарске политике, оно мора бити потпуно у служби народа и државне заједнице и као такво тек оно ће да одговара својој узвишеној намени и своме циљу и позиву.

Судство не сме бити бирократско, а оно је данас више мање такво, такво је зато што је такав систем у коме ми живимо. Судство мора бити приступачно сељаштву у првом реду као најважнијем чиниоцу наше заједничке отаџбине, а ако није такво, оно неће и није одговорило своме циљу.

Наши судови у земљи, срески и окружни, још су и приступачни нашем народу, колико толико, али виши судови, апелациони, касациони и управни су веома и веома далеко од народа и они су много скупи, у коме адвокати добро пролазе.

Терминологија, господо народни посланици, у судским законима у нашој земљи је свакоме нејасна. Она је страна. Њу нико не разуме. Често пута не разумеју је и сами правници, а да о народу и не говоримо. Изрази у судским законима су апстракција за нас смртне људе, сем фискала. Ова и оваква терминологија често је пута несретно деловала на процесе човека који нема заштите, и човека, који је далеко са материјалних разлога да до ове дође. Закони треба да буду јасни, прецизни и да, када их један најобичнији човек, наш сељак, чита, може да их разуме, и да му не треба тумача. Изгледа ми, да се, нарочито у новим законима које смо од ослобођења па на овамо добили, нишло за тим да се бви закони скују тако, да их смртан човек не разуме и не схвата. Потребно је овој Југословенској земљи дати такву терминологију закона да га Југословенски народ разуме, а не само правници који ово искоришћују код неписменог и полуписменог сељачког народа. И за ово сам имао много примера, али би нас веома далеко одвели.

При крају, господо народни посланици, хтео бих да се осврнем и на један део овога буџета, али унапред, пре него ли сам прешао на излагања, ја сам изјавио да цифарна страна, материјална страна буџета није велика према ономе какву функцију Министарство правде у нашој земљи има; јер се зна да је овај ресор други, односно трећи по реду у нашој земљи, који је најприсупачнији, односно најближи у сваком крају наше земље.

Ја нећу у овом завршном делу своје речи да говорим о томе, како је ма једна глава овога буџета много висока и као таква терет нашега народа; ја нећу да демагогишем са овим речима, али, господо, у вези последњих догађаја желео бих да проговорим коју реч.

Конкордат у нашој земљи учинио је огромну хуку и буку, потенциран од непријатеља режима...

(*Јован Здравковић*: И ти си гласао за њега!) Јесам и увек ћу гласати када налазим да је једна ствар добра и потребна за државу и народ, јер ја нисам партизан какав си ти. Као што рекох, потенциран од непријатеља режима, од политикана и политиканчића, да га претставе као зло и опасност по православу цркву и да као такав има да упропасти наше православље.

Звани и незвани умешали су се у ово питање. О њему и не треба данас говорити, јер је оно само по себи, тактиком наше Краљевске владе, скинуто са дневнога реда и обостраним разумевањем ове и наших православних црквених власти. Оно је скинуто и скида се са дневнога реда као политичко питање и као проблем који је био постављен; али ми православни житељи ове земље имамо и имаћемо у свако доба и на сваком месту да речемо своју реч на свој начин.

Ја само хоћу да и овде истакнем, да наш народ плаћа вероисповести у нашој земљи и то у следећим цифрама:

православној цркви	38,326.630
римокатоличкој цркви	26,986.835
старокатоличкој цркви	429.180
муслиманској цркви	15,377.202
евангелистичкој цркви	1,444.000
мојсијевској цркви	1,131.220

укупни издатак који народ Југословенским црквама плаћа годишње износи динара 83,695.067.

Када се нама као претставницима народа у овоме високом Дому, поставља питање, да по овоме донесемо своје закључке, да ове издатке одобримо или не, зар онда нисмо имали исто тако и права као претставници да то питање у име народа овде, расправљамо, а да улица у томе не узме учешћа. (*Јован Здравковић*: То је народ, није улица!) Ви, господине Здравковићу, немате права да говорите о народу, јер вас народ није гласао и нисте изабрани по вашем политичком уверењу него су вас гласали Хођеровци.

Дакле, господо, зар је било паметно, зар је било опортуно, да непозвани људи који ни пред судом ни пред Богом, ни пред људима, не сносе никакву одговорност, поведу ону и онакву акцију против парламентарца, који су у овоме Дому гласали за или против једног законског пројекта, или закона који кроз овај високи Дом долазе и пролазе.

Ја, господо народни посланици, као човек и као претставник једног од срезова на који ће и овај терет пасти процентуално бројно више од многих других, хоћу да кажем једну истину, да наш народ, управо народ чији сам ја претставник, у целости православан, није се много занимао питањем Конкордата: Њега интересују у првом реду питања економске и привредне егзистенције и великако: „Богу божије, Цару царево“. Али када се је ово постављало, оно је било код мене у моме срезу постављено депласирано, злонамерно само од оних људи који негативно делају у овој земљи. То су они људи који у цркву никада залазили нису, а када је Блаженопочивши Патријарх Варнава умро, они су из политичког интереса и ината, истакли црну заставу да нам се тобоже објаве као заступници православа. (*Јован Здравковић*: Ниси смео ни да одеш у срез!) Одмах прве недеље сам био, а Ви, г. Здравковићу, уопште не смете нићи у срез који Вас је бирао.

Жалити је, господо народни посланици, што је наша српска православна и национална црква била, иако ван овога политиканства, случајно узета као да је у истом, те је, хвала Богу, дошао очекивани дан да се истина покаже а лаж разголити.

На закључку, господо народни посланици, одајем пуно признање Министру правде г. Милану Симоновићу, што је својим тактом, својом рутином и пуним животним искуством допринео да се тешко питање Конкордата ликвидира на задовољство народа и православне цркве.

Ово велико дело биће забележено у политичкој историји данашњег режима онако како је заслужило, а не онако како противници хтедоше да искористе у своје политиканске сврхе. Конкордат није ни постао за Владе Милана Стојадиновића, али га је у истини ова Влада ликвидирала.

Г. Министру правде и његовој тактици и правничком искуству остављам још једно у аманет, да исто тако мудро рашчисти многа питања у судовима у једном делу Хрватске па и Србије, где су политиканства узела много маха, и где Мачекова политика доминира.

Остављајући посебне случајеве, за које ћу имати могућности да их г. Министру доставим, надам се, да како је умео ликвидирати тешка стања после Конкордата, да ће тако исто и са истом рутином вмети да рашчисти и ствари судства и правосвћа, као и да ће свакога поставити на своје место.

Изјављујем да ћу гласати за предложени буџет. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Radisav Vučetić: Реč има народни посланик г. dr. Milan Stijić.

Dr. Milan Stijić: Gospodo poslanici, danas je sa strane jednog predgovornika pala reč o derutnom stanju u kojne se nalaze naše sudske zgrade po celoj državi. Ovo pitanje je samo nabačeno, tangirano, a ja mislim da ono zaslužuje mnogo veću našu pažnju, i zato želim da ovu tvrdnju opravdam sa ilustracijom samo jednog slučaja u svom sreskom mestu. Gospodo, posle Ujedinjenja mi smo primili ono stanje kako smo zatekli, čekajući bolja vremena da se obazremo i na pitanje: pod kakvim króvom, u kakvim se zgradama nalaze naši državni uredi, naša javna nadleštva. Posle Ujedinjenja ta naša državna nadleštva došla su u privatne ili samoupravne zgrade, i država je plaćala za te zgrade negde više, a negde manje, dok je sama briga i staranje za opravku tih zgrada prepušteno vremenu. Tako se dogodilo da su vlasnici zgrada ostavili to državnom eraru, da on tu brigu muči i brine. Državni erar, bilo što nije dospelo, ili što nije imao mogućnosti, bilo možda i radi toga što je plaćao veliku najamninu, nije se smatrao obaveznim da troši svoj novac za tude zgrade, pa se pustilo da ide svojim tokom. I vreme je svoje učinilo. Te su zgrade dotrajale, i mi smo dočekali to, da se u pojedinim mestima sudske zgrade formalno ruše nad glavama činovništva. Takav je slučaj sa zgradom Sreskog suda u Našicama, u моме srezu. To je jedna stara zgrada koja ima više od stotinu godina. Bila je vlasništvo grofa Pejačevića, koji je tu zgradu ustupio u svoje vreme, kad su velikaši imali veliku moć u Sloveniji, virovitičkoj županiji, a posle oslobođenja, kada su županije likvidirane, ta zgrada prešla je u vlasništvo Savske banovine. Savska banovina ustupila je držav-

nom eraru za sreski sud, uz jednu oštetu, čini mi se, jedan dukat godišnje, ali da erar vodi brigu o popravkama te zgrade. (*Jovan Zdravković*: Zar se tamo kod vas ugovori u dukatima zaključuju?!) Tako je kod nas u onim krajevima, nažalost. Tamo se još po patentima sudi!

Gospodo, ova zgrada je trošna, niska, pa su sobe jedva visoke 2,80 metra. Ona je toliko mračna, gospodo, da čim je kišni dan ili malo oblačnije vreme mora se upotrebiti svetlo, a kada kiša pada toliko prokišnjava da sudije moraju podmetati lavore da se voda ne razliva po njihovim kancelarijama. Židovi su od toga prokišnjanja već toliko popustili i ovlažili da pucaju. Imamo čitavo jedno krilo te zgrade, gde se nalaze dve sudske prostorije, gde su sudije sa svojim personalom, pristavom i pisarima, koje je napuklo i pretilo da će pasti tako da su ga morali gredama da podupru da se ne sruči na same sudije. Gospodo, i radi opasnosti po život koja pretilo tom činovništvu, a i publici koja dolazi u sud, a s druge strane i radi autoriteta naše države ne sme se dopustiti da ovo ovako ostane, već treba da se poduzmu potrebne mere, dok ne bude prekasno i dok, može biti, ne bude i žrtava.

Da je to ovako ja sam se potrudio, da dam fotografisati tu zgradu. Molim Gospodina Ministra, da izvoli pogledati kakvo je stanje te zgrade (daje fotografiju g. Ministru pravde). To je gospodo, naročito turistički kraj i mnogi njegovi delovi u gorju Krndiji vazdušna su banja, kao što je manastir Duzluk i Orahovica. Gospodo, kad dođu turisti, prvo im je da se u Našicama zaustave na trgu, gde se nalazi sud, pa pitaju šta je ovo a šta je ono, i razumie se fotografiju. I po ovoj fotografiji zamislite, kako ćemo izgledati kod tih ljudi, ako odnesu ovakve fotografije o našem jednom državnom nadležstvu.

Gospodo, u samim Našicama imamo više državnih nadležstava: tu je sresko načelstvo, tu poreska uprava, tu katastarska uprava, tu žandarmerijska stanica, tu je odeljak finansijske kontrole, tu je pošta, telegraf i telefon, i nijedno nema svoje zgrade. Sva ta nadležstva nalaze se u privatnim zgradama, za koje država plaća godišnje 70.000 dinara. Ja mislim da je najlogičnije, i ako hoćemo, i najrentabilnije, da država ne plaća toliku najamninu, koja za 10 godina iznosi preko 700.000 dinara, i da bi bilo zgodno da se ova stara sudska zgrada od Savske banovine kupi ili dobije i da se na toj potkućnici podigne jedna državna zgrada, jer ima dovoljno prostora, (sam front iznosi preko 50 metara) i da se tu podigne jedna reprezentativna zgrada u koju bi se smestila sva državna nadležstva u Našicama.

Gospodo, ja apeliram na G. Ministra pravde, da ovome pitanju, ne samo u Našicama, nego u celoj državi, posveti naročitu pažnju, a što se tiče zgrade sreskog suda u Našicama, ja mislim da će i sam G. Ministar pravde, ako ne po ovoj fotografiji, a ono preko svojih organa, da se o tome uveri, da je ovakvo stanje, i da će naći načina ili da se zgrada popravi, ili da pokuša, u sporazumu sa ostalim Ministarstvima, koja imaju nadležstva u Našicama, da nađe načina da se podigne jedna zgrada za sva državna nadležstva, kako država ne bi plaćala tako veliku najamninu.

Gospodo poslanici, ja imam samo još jednu stvar koju bih hteo ovde da iznesem, a koja mislim

da se zakonodavcu u svoje vreme jednostavno omakla, ili se niko nije za tu stvar specijalno interesovao.

Gospodo, u Činovničkom zakonu od 31 marta 1931 godine u § 270 stoji, da se priznaju ratne godine državnim službenicima, koji su bili u vojsci Srbije ili Crne Gore ili kao vojni obveznici ili kao dobrovoljci. Taj paragraf u svojoj šestoj tački kaže:

»Godine koje je neko proveo u vojsci Srbije i Crne Gore na vojnoj službi bilo po svojoj vojnoj obvezi ili kao dobrovoljac u ratovima od 1912 do 1920 godine zaključno, pa je pre prvog septembra 1923 godine postao aktivni državni službenik sa pravom na penziju, računaju mu se dvostruko, po odbitku obaveznog roka u stalnom kadru, a obavezni rok u koliko je pao u to vreme iznosi 18 meseci, ako nije bio kraći«.

Gospodo, to pravo dano je državnim službenicima, ali mi imamo i samoupravnih službenika koji su bili dobrovoljci, i ja ne znam, kakva pravda zahteva da oni koji su bili rame uz rame u srpskoj vojsci kao dobrovoljci, prelazili Albaniju, pretrpeli sve te patnje, probijali Solunski front, da jedni imaju to pravo, a drugi da ga nemaju.

Ja bih molio g. Ministra pravde da u Finansijski zakon za 1938/39 godinu unese amandman kojim će se, kao dodatak ovome zakonu od 1931 godine, priznati ratne godine i samoupravnim službenicima. Taj amandman bi glasio: »Povlastice iz § 270 tač. 6 Zakona o činovnicima od 31 marta 1931 godine važe u celosti i za samoupravne službenike«.

Gospodo, da dam jedno kratko obrazloženje ovome. Ovde nema nikakvog tereta ni za državnu blagajnu ni za blagajne samouprava, jer tu nema finansijskog efekta. Ovim će se poslužiti nekoliko samoupravnih činovnika, uglavnom opštinskih u Savske banovine, koji su pre imali svoj penzioni fond i u taj penzioni fond ulagali, i koliko se sada ovim amandmanom priznaju te ratne godine i samoupravnim službenicima, to će finansijski efekat pasti na teret tih službenika, jer za te godine, koje bi im se ovim amandmanom priznale, oni imaju u penzioni fond iz vlastitih sredstava da uplate.

Zato ja apelujem na g. Ministra pravde da uvaži ove opravdane razloge i da primi ovaj amandman.

Inače, imajući poverenje u rad ove Kraljevske vlade kao i uverenje da će amandmanom u Finansijskom zakonu biti osigurano kreiranje Apelacionog suda u Osijeku, ja ću glasati za budžet Ministarstva pravde. (Odobranje i pljeskanje u centru i na desnici).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Gospodo narodni poslanici, pošto je vreme već poodmaklo, to ću ja sa vašim pristankom današnju sednicu zaključiti, a kao dnevni red iduće sednice predlažem:

Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to: IV razdeo — Ministarstvo pravde i V razdeo — Ministarstvo prosvete.

Prima li Narodna skupština predloženi dnevni red? (Prima). Objavljujem da je predloženi dnevni red primljen. Današnju sednicu zaključujem, a iduću zakazujem za sutra u 8 časova sa primljenim dnevnim redom.

(Sednica je zaključena u 20.45 časova).

PRILOZI

INTERPELACIJA

Dr. Živojina M. Popovića, narodnog poslanika, na Ministra saobraćaja o osiguranju železničke pruge kod Čuprije od izliva reke Morave

GOSPODINE MINISTRE,

Velika Morava preći naglim menjanjem svoga toka, da veliki železnički most na njoj kod varoši Čuprije (na glavnoj pruzi Beograd—Niš) zaobide i da ga ostavi na suvu. Na taj način bila bi prekinuta železnička veza između Beograda i Niša, a samim tim između Zapada i Dalekog Istoka; pored toga, što bi nekoliko stotina hektara najplodnije zemlje ostalo pod vodom a još veći kompleks zemljišta ostao razdvojen tako velikom preprekom od svojih sopsštenika.

Kako Velika Morava kod Čuprije iz dana u dan sve više roni obalu, to je pitanje već dana, pa da ova ne samo za nas, nego i u međunarodnom pogledu

glavna železnička pruga bude prekinuta na tom mestu.

U interesu zaštite naše najglavnije saobraćajne pruge; u interesu ugleda naše države kod svih naroda, koje interesuje ova tako važna železnička pruga; u interesu zaštite više hektara naše najplodnije zemlje, pitam Vas, Gospodine Ministre:

Jeste li voljni narediti, da se odmah i najenergičnije preduzmu radovi na terenu za obezbeđenje obale Velike Morave na pomenutom mestu?

Za ovu interpelaciju tražim prvenstvo.

Beograd, 23 februara 1938 godine.

Dr. Živojin M. Popović, s. r.
narodni poslanik

INTERPELACIJA

Velimira Jojića, narodnog poslanika, na Ministra pravde o uredenju našeg groblja kod Skadra i u Albaniji i o izdavanju jedne spomenice, u koju bi ušla imena svih palih oko Skadra i u Albaniji od 1912 do 1916 godine

GOSPODINE MINISTRE,

U borbi za oslobođenje i ujedinjenje, u borbi za osvajanjem i obnavljanjem nekadašnjih srpskih teritorija i gradova, Skadar je pretstavljao posle Kosova glavni cilj Srpskih osvajačkih težnji. Te težnje za osvajanjem osveštanih srpskih mesta smatrane su nacionalnom čašću, te se jedino time i može tumačiti onako herojska borba pri osvajanju Skadra 1913 godine.

Skadar je nekoliko stoleća bio prestonica srpske Kraljevine Zete i sedište Zetske oblasti, kad su sve srpske zemlje bile ujedinjene. Naše slavno doba a isto tako i naše tragično doba tesno su vezani za ime ovoga slavnoga grada. Da je to sve tako najbolji je dokaz tome, što su za osvajanje Skadra pale najveće žrtve srpskoga naroda.

Za srpsku Kraljevinu Crnu Goru Skadar je sa svojim prihvatnim položajima i utvrđenjima bio grobnica mlade generacije crnogorske i svih onih div junaka, koji su znali samo za jednu lozinku: »Umreti za slavu i veličinu Otadžbine i nacije«.

Žrtve pale pod Skadrom prevazilaze vrednost samoga Skadra, i da nam je ostao u vlasništvo, ali ne prevazilaze čast nacije, koja je tražila ove žrtve. I druga srpska Kraljevina, Srbija, dala je 1913 godine svoj veliki prilog u krvi za osvajanje Skadra, došavši u pomoć braći Crnogorcima. Vojske iz dve bratske Kraljevine zajedno su natapale krvlju Bardanjolt, Taraboš i Brdicu kao i druga Skadarska utvrđenja.

No Skadru, krvavom Skadru, nisu bile dovoljne hiljade i hiljade žrtava iz 1912 godine i 1913 godine, jer srpski narod morao je i 1915 godine da podnese

mnoge žrtve u krvi u tom istom Skadru. Nešto od neprijateljskog oružja i bombi a još više od bolesti i ratnih teškoća, Skadar su opet okitile mnogobrojne srpske humke znanih i nezvanih.

Zla kob je htela da sve žrtve za Skadar budu uzaludne, sem časti, i da mnogo hiljada naših grobova ostanu u tuđini, mada pod željenim gradom. Junacima bez straha i mane, palim za čast Otadžbine i nacije dodeljena je teška sudbina, da njihove junačke kosti ostanu pod tuđinom. A što je još teže od toga, što su zaboravljeni od onih za čiju su se čast borili.

Da li je i šta je naša ujedinjena Otadžbina uradila, da se bar štogod oduži onima mnogobrojnim herojima našim? Ništa! Skoro ništa! Naša nelatnost i zub vremena skoro je uništilo sve grobove. A po krvavim razbojištima Bardanolta, Taraboša i Brdice i svoj okolini Skadra leže junačke kosti narodnih heroja, kao da nemaju Otadžbine za koju su se borili i dali živote. Kao da nisu pali na polju časti za slavu ove države i za naše ime, već kao da su pali u pljačkaškim pohodima ili da su sinovi Otadžbine koja je propala. Zaista tragičan svršetak! Užasna nemarnost i krajnja neblagodarnost. No sem pomenutog groblja naših ratnika, nalaze se naši rastrkani grobovi po čitavoj Albaniji, kako onih iz ratnih dana iz 1912/13 tako i onih ratnika koji ostaviše svoje kosti pri povlačenju kroz Albaniju 1915 godine. I njih pokriva ista zaborav kao i one oko Skadra.

Ugled države, ugled nacije i dužnost prema onima koji dadoše živote za ovu državu našu, zahtevaju, da se ozbiljno pristupi popravci propuštenih grehova. A odužili bi im se bar malo, ako bi se podigla jedna

velika Spomen-kosturnica i u njoj, na spomen pločama ispisala imena svih heroja palih pod Skadrom i kroz Albaniju od 1912 do početka 1916 godine. Štampala bi se jedna spomenica u koju bi ušle sve žrtve pale u Skadru i okolo njega kao i kroz celu Albaniju od 1912 do početka 1916 godine. Tako bi se sačuvala imena heroja, koji nemaše te sreće, da bar u svojoj Otadžbini počivaju večni san. Ove bi se Spomenice besplatno podelile porodicama izginulih ratnika.

Da li je Gospodinu Ministru poznato:

U kakvom se žalosnom stanju nalaze groblja naših slavnih ratnika sahranjenih na Albanskoj teritoriji?

Da li je Gospodin Ministar voljan, da odredi jednu komisiju koja će se postarati, da se pitanje naših

groblja oko Skadra i u Albaniji uredi na dostojan način, i time se odužimo senima palih heroja, i u isto vreme pokažemo našu zahvalnost onima, koji dadoše živote svoje za naše ime i našu Otadžbinu? U isto vreme ćemo olakšati time i bol onih porodica, čiji sinovi i očevi leže po albanskim gudurama i skadarskim krvavim razbojištima.

Molim da se ovoj interpelaciji prizna prvenstvo.

Primate, Gospodine Ministre i ovom prilikom uverenje o mom osobitom poštovanju.

Beograd, 23 februara 1938 godine.

Velimir Jojić, s. r.
narodni poslanik

INTERPELACIJA

Dr. Sulejmana Hafizadića, narodnog poslanika, na Mnistra finansija — po predmetu prijavljivanja dugova, koji su postali dubiozni sa strane filijale Prve hrvatske štedionice u Travniku, kojoj je bio upravitelj Hasan Cerić

GOSPODINE MINISTRE,

Nekoliko osoba obratilo mi se naložima Privilegovane agrarne banke, koja od njih traži dospelu kvotu njihova duga po Zakonu o zaštiti zemljoradnika. Isti su mi rekli da su oni kao građani dužni Prvoj hrvatskoj štedionici ali da nijesu mogli svoj dug usled krize podmiriti. Ujedno su mi rekli, da nijesu bili nikada zemljoradnici, a niti su imali uverenja za zaštitu.

Prva hrvatska štedionica filijale u Travniku kojoj je bio upravitelj Hasan Cerić proturila je ove dužnike kao i neke druge dubiozne tražbine u zemljoradničke kako bi za njih primila obligacije i tako oštetila državu. Ali ni to nije sve. Taj isti Cerić je nagrađen time, što je dobio unosno mesto zamenika direktora filijale Privilegovane agrarne banke u Sa-

rajevu valjda zato, da mu se dade mogućnost da kontroliše ove nepravilnosti spomenutog zavoda, kojem je bio upravitelj.

Pitam Vas, Gospodine Ministre:

- 1) Da li su Vam ovaj i ovakvi slučajevi poznati;
- 2) Da li ste voljni odrediti komisiju, da se sve ovo ispita;
- 3) Sta mislite preduzeti prema onima koji su ovu malverzaciju izveli na štetu države.

Molim Vas, Gospodine Ministre, da mi na ovu interpelaciju odgovorite u Narodnoj skupštini.

Za ovu interpelaciju tražim prvenstvo.

Beograd, 23 februara 1938 godine.

Dr. Sulejman Hafizadić, s. r.
narodni poslanik

